

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İŞLETME EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
BANKACILIK EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**BASEL II KAPSAMINDA ŞİRKET
DERECELENDİRME VE BANKALARIN
MALİ TAHLİL BİRİMLERİ
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Mehmet Burak YALKIN
058117103**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mevlüt KARAKAYA**

ANKARA-2007

ÖZET

Dünyadaki globalleşme süreci ve finansal serbestleşme ile birlikte mali piyasaların karmaşıklığının ve borçluların çeşitliliğinin zaman içinde artmasıyla, gerek yatırımcılar, gerekse resmi otoriteler, kredi derecelendirme kuruluşlarının görüşlerine giderek daha fazla önem vermeye başlamışlardır.

Derecelendirmedeki son yeniliklerden biri, Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi tarafından Haziran 2004 itibariyle yayınlanan Basel II yeni BIS düzenlemeleridir. Basel II kapsamında, kredi riski; banka ile kredi ilişkisinde bulunan her bir tarafın risk derecelendirme notu bulunmasına ve bu kalite notuna denk düşen bir risk ağırlığı ile değerlendirilmesi esasına dayanmaktadır.

Ocak 2008 itibariyle Basel II uygulamalarına geçmesi planlanan ülkemizde, bankalar hali hazırda kredi süreci içinde öncelikli olarak mali tahlil ve istihbarat raporlarını dikkate almaktadır. Şirket derecelendirme ve bankaların mali tahlil ve istihbarat çalışmasının; her ikisi de borç anapara ve faizlerinin ödenme kabiliyetini tespit etmeye yönelik yapılan, benzer yöntemleri kullanan aynı amaca yönelik işlemlerdir. Ancak Basel II'ye geçiş ile birlikte, Basel II uygulamasının gereğince, bankalar kredi tahsis sürecinde daha fazla şirket derecelendirmeye başvuracak ve mali tahlil ve istihbarat çalışmalarının ikincil öneme sahip olacaktır.

Çalışmamızda; önümüzdeki dönemde bankacılık sektöründe önemli değişikliklere yol açacağı düşünülen Basel II uygulamaları, şirket derecelendirme ve özellikle Basel II kapsamında şirket derecelendirme yanı sıra bankalarda mali tahlil ve istihbarat çalışmaları, bu çalışmaların şirket derecelendirme ile benzer ve farklı yönleri ve Basel II'ye geçiş süreci ile kredi riskinin belirlenmesinde uygulanmaya başlanacak şirket derecelendirmenin bankaların mali tahlil ve istihbarat çalışmalarına olası etkileri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler : Basel Standartları, Rating, Şirket Derecelendirme, Kredi Riski, Mali Tahlil ve İstihbarat

ABSTRACT

With the globalization process and financial liberalization, rising complexity of fiscal markets and variety of obligators, both investors and official authorities began to make a point of credit rating enterprises' advices.

One of the most recent innovation in rating is the arrangements of Basel II new BIS issued in July 2004 by Basel Committee on Banking Supervision. The credit risk, considering Basel II, is based on the existence of risk rating grade for every side having credit relations and the evaluation of this quality grade regarding the risk intervals.

In our country planning to pass to the Basel II applications by January 2008, banks give priority to considering firstly the financial analysis and information reports. Both the firm rating and financial analysis and information studies are the operations aiming to confirm the pay back ability of the loans' capital and interest payments. But by passing to Basel II criterias, according to Basel II applications, banks will give priority to firm rating and financial analysis and information studies will have secondary importance.

Expected to give rise to important changes in banking sector 'The Basel II applications', especially in Basel II concept 'Corporate Rating', 'financial analysis and information studies', 'the similarities and differences between financial analysis and information studies and firm rating' and 'the possible effects of firm ratings, which will be put in practise for evauating credit risk, to financial analysis and information studies in evaluating credit risk' are the subjects emphasized in this study.

Key Words : Basel Standarts, Rating, Corporate Rating, Credit Risk, Financial Analysis and Information

KISALTMALAR

BDDK	:	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
SPK	:	Sermaye Piyasası Kurulu
TCMB	:	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TBB	:	Türkiye Bankalar Birliği
KOBİ	:	Küçük ve Orta Boy İşletmeler
IMF		Uluslar arası Para Fonu
GSMH		Gayri Safi Milli Hasıla
OECD		İktisadi İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı
BIS	:	Uluslararası Ödemeler Bankası
BCBS	:	Basel Bankacılık Denetim Komitesi
QIS	:	Sayısal Etki Çalışması
SYR	:	Sermaye Yeterliliği Rasyosu
İDD		İçsel Derecelendirme Dayalı Yaklaşımı
PD	:	Temerrüde Düşme Olasılığı
LGD	:	Temerrüt Halinde Kayıp
EAD		Temerrüt Anındaki Bakiye
EL		Beklenen Kayıp
UL		Beklenmeyen Kayıp
T.C.	:	Türkiye Cumhuriyeti
A.B.D.		Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	:	Adı Geçen Eser

TABLOLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u> <u>No</u>
Tablo 1-1 : Standart & Poor's un Kısa Vadeli Menkul Kıymetlerin Dereceleri	23
Tablo 1-2 : Standart & Poor's un Uzun Vadeli Menkul Kıymetlerin Dereceleri	24
Tablo 1-3 : Moody's in Kısa Vadeli Menkul Kıymetlerin Dereceleri	28
Tablo 1-4 : Moody's in Uzun Vadeli Menkul Kıymetlerin Dereceleri	29
Tablo 1-5 : Üç Farklı Derecelendirme Şirketi Tarafından Kullanılan Derecelendirme Ölçeklerinin Eşleştirilmesi	32
Tablo 2-1 : SYR'nin Hesaplanması	37
Tablo 2-2 : Basel II Kapsamında Kullanılacak Kredi Riski Yaklaşımları	52
Tablo 2-3 : Standart Yaklaşımda Kullanılan Risk Ağırlıkları	54
Tablo 2-4 : Standart Yaklaşımda Kurumsal Portföyde Yer Alan Şirket Kredilerine Uygulanacak Risk Ağırlıkları	56
Tablo 2-5 : Basel II Düzenlemesine Göre Kobiler	57
Tablo 2-6 : Geleneksel Kredi Fiyatlaması ve Basel II Kredi Fiyatlaması	66
Tablo 2-7 : Ülkemiz Bankaları Basel-II Yol Haritaları	70
Tablo 3-1 : Mali Tahlil ve İstihbarat Kaynakları	95
Tablo 3-2 : Müşteri Hakkında Bilgi Kaynakları	100

ŞEKİLLER LİSTESİ

		<u>Sayfa</u> <u>No</u>
Şekil 1-1	Derecelendirme Grupları	14
Şekil 1-2	Standart&Poor's Derecelendirme Bölümünün Organizasyon Yapısı	21
Şekil 1-3	: Moody's Şirketinin Faaliyet Gösterdiği Ülkeler	27
Şekil 1-4	Moody's Şirketinin Derecelendirme Bölümünün Organizasyon Yapısı	27
Şekil 1-5	Fitch-IBCA Şirketinin Derecelendirme Bölümünün Organizasyon Yapısı	31
Şekil 2-1	Basel II Düzenlemesinin 3 Yapısal Bloğu	42
Şekil 2-2	Derecelendirme Sürecine Genel Bir Bakış	61
Şekil 2-3	Basel II Temel ve Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımlarında Kullanılan Risk Bileşenleri ve Belirleyicileri	64
Şekil 2-4	Kredi Riski Ölçümünde İçsel Yöntem Kullanmayı Planlayan Bankalar	71
Şekil 3.1	Bankalarda Kredi Süreci	94

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
KISALTMALAR	iii
TABLolar LİSTESİ	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ	v
İÇİNDEKİLER	vi
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	4
DERECELENDİRME VE DERECELENDİRME ŞİRKETLERİ	4
1.1. DERECELENDİRME KAVRAMI	5
1.2. DERECELENDİRMENİN TARİHÇESİ	8
1.3. DERECELENDİRMENİN AMAÇ VE ÖNEMİ	9
1.4. DERECELENDİRMENİN TEMEL ÖZELLİKLERİ VE DERECELENDİRME TÜRLERİ	12
1.4.1. Derecelendirmenin Temel Özellikleri	12
1.4.2. Derecelendirme Türleri	13
1.4.2.1. Ülke Derecelendirmesi	14
1.4.2.2. Kurumsal Derecelendirme	17
1.4.2.3. Tahvil Derecelendirmesi	19
1.4.2.4. Proje Derecelendirmesi	19
1.5. DERECELENDİRME ŞİRKETLERİ VE DERECELENDİRME SEMBOLLERİ	20
1.5.1. Standard And Poor's Derecelendirme Şirketi	21
1.5.1.1. Standart&Poor's Derecelendirme Sembolleri	22
1.5.2. Moody's Derecelendirme Şirketi	26
1.5.2.1. Moody's Şirketinin Derecelendirme Sembolleri	28
1.5.3. FitchIBCA Derecelendirme Şirketi	30
1.5.4. S&P, Moody's ve FitchIBCA Derecelendirme Şirketlerinin Derece Sembollerinin Eşleştirilmesi	31
II. BÖLÜM	33
BASEL II ve ŞİRKET DERECELENDİRME	33
2.1. BASEL HAKKINDA GENEL BİLGİLER	33

2.2.	BASEL I STANDARTLARI	36
2.3.	BASEL II STANDARTLARI	39
2.3.1.	Basel II-Yapısal Bloklar	42
2.3.1.1.	I. Yapısal Blok	42
2.3.1.2.	II. Yapısal Blok	44
2.3.1.3.	III.Yapısal Blok	46
2.4.	BASEL II, KREDİ RİSKİ ve ŞİRKET DERECELENDİRME	47
2.4.1.	Kredi ve Kredi Riski	47
2.4.2.	Basel II ve Kredi Riski	51
2.4.2.1.	Standart Yaklaşım	52
2.4.2.2.1.	Standart Yaklaşımında Kredi Riski Azaltım Teknikleri	58
2.4.2.2.	İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	60
2.4.2.2.1.	İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımında Risk Bileşenleri	62
2.4.2.2.2.	İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımında Kredi Riski Azaltım Teknikleri	64
2.4.2.2.	Basel II ve Kredi Fiyatlaması	65
2.4.3.	Basel II ve Ülkemiz Uygulamaları	67
2.4.4.	Şirket Derecelendirme	72
2.4.4.1.	Şirket Derecelendirme Süreci	73
2.4.4.1.1	Tanıtım Toplantısı	74
2.4.4.1.2.	Yöneticilerle Toplantı	74
2.4.4.1.3.	Derecelendirme Kararı	75
2.4.4.1.4.	Derecenin Açıklanması	76
2.4.4.1.5.	Derecenin İzlenmesi	76
2.4.4.2.	Şirket Derecelendirme Kriterleri	77
2.4.4.2.1.	Kalitatif (Niteliksel) Kriterler	77
2.4.4.2.1.1	Ülke Riski	77
2.4.4.2.1.2.	Endüstri Riski	82
2.4.4.2.1.3.	Firma Riski	85
2.4.4.2.2.	Kantitatif (Niceliksel) Kriterler	88
2.4.4.2.1.1.	Likidite Oranları	88
2.4.4.2.1.2.	Borçluluk Oranları	89
2.4.4.2.1.3.	Faaliyet Oranları	89
2.4.4.2.1.4.	Karlılık Oranları	90
2.4.4.2.1.5.	Büyüme Oranları	90
III.	BÖLÜM	91
	MALİ TAHLİL ve İSTİHBARAT	91
3.1.	MALİ TAHLİL VE İSTİHBARATIN ÖNEMİ	91
3.2.	MALİ TAHLİL VE İSTİHBARATIN AMACI	92
3.3.	MALİ TAHLİL VE İSTİHBARATIN KREDİ SÜRECİNDEKİ YERİ	93
3.4.	MALİ TAHLİL VE İSTİHBARAT KAYNAKLARI	94

3.5.	KALİLATİF MALİ TAHLİL VE İSTİHBARAT (İSTİHBARAT).....	96
3.5.1.	Firma Görüşmesi.....	97
3.5.2.	Şahsi Durumla İlgili İstihbarat (KARAKTER)	99
3.5.3.	Mali Durumla İlgili İstihbarat (KAPİTAL)	103
3.5.4.	Piyasa Durumu ile İlgili İstihbarat (KAPASİTE).....	104
3.6.	KANTİTATİF MALİ TAHLİL VE İSTİHBARAT (MALİ TAHLİL).....	106
3.6.1.	Mali Tahlilin Önemi.....	106
3.6.2.	Mali Tahlil ve Mali Tablolar.....	108
3.6.2.1.	Mali Tabloların Mali Tahlil İçin Düzenlenmesi	110
3.6.3.	Mali Tahlilin Türleri	112
3.6.3.1.	Amacına Göre Mali Tahlil Çeşitleri.....	112
3.6.3.1.1.	Yönetim Analizleri.....	112
3.6.3.1.2.	Kredi Analizleri.....	113
3.6.3.1.3.	Yatırım Analizi.....	114
3.6.3.2.	İçeriğine veya Yapılış Biçimine Göre Mali Tahlil Çeşitleri	115
3.6.3.2.1	Statik Analiz.....	115
3.6.3.2.2.	Dinamik Analiz	115
3.6.3.3.	Analiz Yapacak Olan Şahıslara Göre Mali Tahlil Çeşitleri	116
3.6.3.3.1.	İç Analiz	116
3.6.3.3.1.	Dış Analiz	116
3.6.4.	Mali Tahlil Teknikleri.....	117
3.6.4.1.	Yüzde Analizi.....	118
3.6.4.2.	Karşılaştırmalı Tablolar Analizi.....	118
3.6.4.3.	Eğilim Yüzdeleri Analizi	121
3.6.4.4.	Rasyo Analizi	122
3.6.4.4.1.	Likidite Rasyoları.....	123
3.6.4.4.2.	Faaliyet Rasyoları.....	126
3.6.4.4.3.	Borçluluk Rasyoları	129
3.6.4.4.4.	Karlılık Rasyoları	131
IV.	BÖLÜM.....	134
	ŞİRKET DERCELENDİRME ve BANKALARDA MALİ TAHLİL -	
	İSTİHBARATIN KARŞILAŞTIRILMASI.....	134
4.1.	Benzer Yönler	134
4.1.1.	Kavramsal Çerçeve Olarak Benzer Yönler	135
4.1.2.	Süreç Olarak Benzer Yönler	136
4.1.3.	Şirket Derecelendirme ile Bankaların Mali Tahlil ve İstihbarat	
	Çalışmalarında Kullanılan Kriterler Açısından.....	137
4.2.	Farklı Yönler	138
4.3.	Basel II Kapsamında Şirket Derecelendirmenin Bankaların Mali Tahlil	
	Birimlerine Olası Etkileri.....	141
	SONUÇ ve ÖNERİLER.....	146
	KAYNAKÇA.....	152

GİRİŞ

1900'lerin başında Amerikan demiryolu şirketlerinin tahvil ihraçlarının derecelendirilmesi ile finans literatürüne giren rating kavramı; özellikle 1980'den itibaren finans piyasalarının globalleşmesine paralel olarak gerek ülkelerin gerekse banka, ticari şirketler ve kimi ülkelerde kamu şirketlerinin menkul kıymet ihracı veya diğer borçlanma şekilleri sonucunda ortaya çıkan kısa ve uzun vadeli yükümlülüklerin değerlendirilmesinde en önemli ölçü haline gelmiştir.

Derecelendirme, açılacak kredilerin zamanında ve tam olarak geri ödenmesi ihtimali konusunda uluslararası sermaye piyasalarındaki kriterlere uygun ve objektif bir ölçü sağlamak amacıyla bir borçlunun ihraç ettiği menkul kıymetlere yatırım yapılması halinde yatırımcının bundan dolayı üstleneceği riskin bulunmasına yardımcı olan önemli bir faktördür.

Dünyadaki globalleşme süreci ile birlikte mali piyasaların karmaşıklığının ve borçluların çeşitliliğinin zaman içinde artmasıyla, gerek yatırımcılar, gerekse resmi otoriteler, kredi derecelendirme kuruluşlarının görüşlerine giderek daha fazla önem vermeye başlamışlardır.

Derecelendirme bankalar açısından da son dönemlerde önemini giderek arttırmaktadır. Derecelendirme bankalar için; özellikle Haziran 2004 itibariyle son halini alan Basel II yeni BIS düzenlemeleriyle; belirlenen risk düzeyinde kredinin faiz, vade, tutar ve geri ödeme planını daha rasyonel bir şekilde saptayarak kredi yönetiminde etkili olmak, toplam kredi portföyünün yapısını kolayca ortaya koymaya yardımcı olmak gibi önemli fonksiyonlar üstlenmekte/üstlenecektir.

Ülkemizde 2002 yılından bu yana bankacılık düzenleyici kurumları Basel-II'ye yönelik hazırlık faaliyetlerini devam ettirmektedir. Ülkemizde; BDDK tarafından hazırlanan 19.06.2006 tarihli "Bankacılık Sektörü Basel-II Gelişme

Raporu'na" göre Basel-II'de yer alan standart yaklaşımların Ocak / 2008 tarihinde, gelişmiş ölçüm yaklaşımlarının da Ocak / 2009 tarihinde uygulanmaya başlanması öngörülmektedir. Bu kapsamda önümüzdeki dönemde Türk Bankacılık Sektöründe şirket derecelendirmenin büyük bir önem arz edeceği açıktır.

Bankalar, kredi tahsis etmeden önce, kredi talebinde bulunan gerçek ve/veya tüzel kişilerin finansal ve ekonomik durumlarını incelemeleri, bu kapsamda geri ödeme kapasitesi ve arzusuna sahip kuruluşları derecelendirmeleri kredi riskinin minimize etmeye çalışmaktadır. Bankalar hali hazırda bu işlevi mali tahlil ve istihbarat birimlerinin hazırladığı; kredi talebinde bulunan mali tablolarının incelenmesini, ilgili firmanın geçmiş, cari ve özellikle gelecekteki sonuçlarını, performansını etkilemiş ve etkileyebilecek tüm faktörlerin değerlendirmesini de içeren, müşterinin krediye yaraşırılığını ölçen mali tahlil ve istihbarat raporları aracılığı ile gerçekleştirmektedir.

Buna karşın; Basel II uygulamaların başlaması ile, Basel II gerekleri uyarınca bankaların kredi tahsis sürecinde derecelendirme notlarını dikkate almaları zorunlu hale gelecektir. Bankalarda mali tahlil ve istihbarat raporların hazırlanmasında da, derecelendirme yapılırken de ana çerçeve olarak benzer kriterlerden yararlanılmakta ve borçlunun borç ödeme kabiliyeti ölçülmektedir.

Çalışma esas olarak dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde; derecelendirme kavramı ve temel özellikleri, tarihçesi, gelişimi, amaç ve önemi ile derecelendirme şirketleri incelenmiştir.

İkinci bölümde ise öncelikle Basel komitesi ve tarihçesi, Basel-I ve Basel-II standartları, unsurları, Basel-II ve Basel-I standartları arasındaki temel farklılıklar hakkında açıklamalar yapılmış ve Basel-II kapsamında kredi riski ve şirket derecelendirme üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümünde ise mali tahlil ve istihbaratın amacı, kredi süreci içerisindeki yeri ile mali tahlil ve istihbarat çalışmalarında üzerinde durulan kalitatif ve kantitatif kriterler ve kaynaklar üzerinde yoğunlaşmıştır.

Son bölümde ise, şirket derecelendirme ve bankalarda mali tahlil – istihbaratın benzer ve birbirinden ayrılan yönleri incelenmiş, Basel II kapsamında şirket derecelendirmenin uygulamaya geçmesi ile birlikte bankaların mevcut mali tahlil – istihbarat çalışmalarının ne yönde etkileneceği analiz edilmiştir.

I. BÖLÜM

DERECELENDİRME VE DERECELENDİRME ŞİRKETLERİ

Günümüzde özellikle gelişmekte olan ülkeler endüstriyel gelişmelerine katkıda bulunacak sermayeyi temin etmek durumundadırlar. Bunun gerçekleşmesi ise her şeyden önce yatırımcıya güvenilir bilgi akışının sağlanması ile mümkün olacaktır. Yatırımcıların sermaye piyasalarında bilgi edinebileceği bankalar, aracı kurumlar, profesyonel yatırım ve danışmanlık şirketleri, resmi kurumların yayınladığı istatistikler ve ekonomi basını gibi bir çok imkan bulunmaktadır. Ancak bu bilgilerin bir araya getirilip karşılaştırılarak değerlendirilmesinin yapılması önemli bir maliyet ve zaman harcaması gerektirmektedir. Bilgi akışının sağlanması, hızlı kararların alınarak piyasaların sağlıklı ve etkin bir şekilde çalışmasına imkan tanınması açısından önem taşımaktadır.

Borçlanan kişi, şirket veya ülkenin anapara ve faiz ödemelerinden kaynaklanan yükümlülüklerini zamanında ve tam olarak yerine getirme güçlerinin bağımsız bir değerlendirmesi olan derecelendirme, bilgi akışının sağlanmasında üstlendiği rol açısından önem taşımaktadır¹.

Çalışmanın bu bölümünde, derecelendirme kavramı ve temel özellikleri, tarihçesi, gelişimi, amaç ve önemi ile derecelendirme şirketleri incelenecektir.

¹ Güray KÜÇÜKKOCAOĞLU, “Derecelendirme Kurumları”, 2004, s.1, <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcarsamba7.doc>

1.1. DERECELENDİRME KAVRAMI

Gün geçtikçe büyüyen kredi pazarları ve artan globalleşme; yatırımcılar, menkul kıymet ihraç eden kurumlar ve diğer girişimciler için yeni finansal fırsatlar, bu fırsatların beraberinde yeni riskler ortaya çıkarmaktadır. Kredi pazarlayan kurumlar yeni ulusal ve uluslararası pazarlara açıldıklarında, borçlanacak kurumun kredi değerliliğinin belirlenmesindeki temel ölçüt; ulusal ekonomilerin farklılıkları, değişen muhasebe uygulamaları, ulusal dil ve kültür engelleri nedeniyle oldukça zorlaşmıştır². Bu noktada derecelendirme kavramı önem arz etmektedir.

19. yüzyılda, Amerika Birleşik Devletleri'nde borç talebinde bulunanlar ile bu kişilere fon temin edenler arasındaki ilişkilerin resmi bazda gelişmesini sağlamak amacıyla ortaya konulan bir enstrüman olan derecelendirme, iç piyasaların gelişmesine ve zamanla uluslararası alanda da sermaye piyasalarının hızlı bir büyüme trendine girmesine imkan tanımıştır. Piyasalarda ortaya çıkan çeşitlenme de derecelendirme işleminin giderek daha fazla kullanılmasına neden olmuştur³.

Derecelendirme, açılacak kredilerin zamanında ve tam olarak geri ödenmesi ihtimali konusunda uluslararası sermaye piyasalarındaki kriterlere uygun ve objektif bir ölçü sağlamak amacıyla bir borçlunun ihraç ettiği menkul kıymetlere yatırım yapılması halinde yatırımcının bundan dolayı üstleneceği riskin bulunmasına yardımcı olan önemli bir faktördür. Aynı zamanda piyasalarda güvenin oluşmasında da etkili olmaktadır.

Derecelendirme, sözlük anlamıyla bir şeyin veya bir kimsenin sahip olduğu değerlerin kalite düzeylerinin ortaya konulması işlemidir. En basit anlamıyla ise derecelendirme, borç verenlerin karşılaştıkları ihmal riskleridir.

² Tevfik GÜRMAN, "Bankaların Derecelendirilmesi", Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi, Eylül 1994, s.30-36

³ Şenol BABUŞÇU: "Bankacılıkta Risk Derecelendirmesi ve Türk Bankacılık Sektörüne Uygulanması", SPK Yayınları No:94, Ankara 1997,s 2

Derecelendirme, bir ekonomik birimin, bir kuruluşun (firma, kamu kuruluşu, yerel yönetimler) ve/veya bir ülkenin kredi geçmişi ve kullandığı kredileri geri ödeme kapasitesinin saptanmasına yönelik yapılan ölçme işlemidir⁴.

Diğer bir ifade ile derecelendirme, menkul kıymet ihraç eden bir şirket veya kuruluşun, anapara ve faiz yükümlülüklerini zamanında yerine getirip, getirmedişinin bağımsız bir şekilde değerlendirmesi işlemini ifade etmektedir. Derecelendirme işlemi, aynı zamanda ilgili kuruluşun ihraç ettiği menkul kıymetin, ödeme anında ortaya çıkabilecek gecikme olasılığı açısından sınıflandırılmasını da kapsamaktadır.

BDDK tarafından 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmeliğe göre; kredi değerliliğinin derecelendirilmesi, müşterinin;

a) Kullanacağı krediyi geri ödeyebilme gücünün veya

b) Borçluluğunu temsil eden sermaye piyasası araçlarının anapara, faiz ve benzeri yükümlülüklerini vadelerinde karşılayabilme riskinin,

derecelendirme kuruluşu tarafından bağımsız, tarafsız ve adil olarak değerlendirilmesi ve sınıflandırılması faaliyeti olarak tanımlanmıştır⁵.

Derecelendirme, menkul kıymet hakkında verilen bir yatırım tavsiyesi değildir. S&P’ye göre, kredi derecelendirmesi, S&P’nin bir menkul kıymet ya da herhangi bir mali yükümlülükle ilgili güvenilirliği hakkındaki risk faktörleri dikkate alınarak yapılan görüşüdür. Moody's (Moody's Investors Service) için ise

⁴ Mehmet TAKAN, “BANKACILIK Teori Uygulama ve Yönetim”, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002, s. 678

⁵ BDDK, Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik,

http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/01112006_yonetmelikler/Derecelendirme_Kuruluslarinin_Yetkilendirilmesine_ve_Faaliyetlerine_iliskin_Esaslar_Hakkinda_Yonetmelik_01112006.htm

derecelendirme, belli sabit getirili bir menkul kıymetin ana para ve faizlerini zamanında ödeyebilme kapasitesini göstermektedir.

Sermaye piyasalarının en önemli özelliklerinden olan kamunun aydınlatılması ilkesinin başlıca araçlarından biri durumundaki derecelendirme sermaye piyasalarında güven unsurunun yerleşmesinde etkili bir rol oynamaktadır. Özellikle ödeme isteği ve yeteneği derecelendirmenin en önemli noktalarıdır. Dolayısıyla daha yüksek bir derece notu yükümlülüklerin zamanında yerine getirileceği görüşünü güçlendirir.

Derecelendirme, güvenilir olduğu sürece yatırımcıların karar alma sürecinde belirli bir etkidir. Ancak, bir menkul kıymetin satın alınması, satılması veya elde tutulması konusunda görüş bildirmek için yapılmamaktadır. Derecelendirme kuruluşları da, derecelendirme işleminin ardından yatırımcılara böyle tavsiyelere bulunmamaktadırlar. Derecelendirme, ancak kredi değerlemesinin gizli fonksiyonu olarak kabul edilmektedir.

Derecelendirme süreci içerisinde bünyelerinde risk analizinde uzman, mali analist ve ekonomistleri çalıştıran bağımsız derecelendirme firmaları, borçlu şirketlerin ödünç aldıkları fonların, anapara ve faizini vadesinde ödeme yeterliliğine ne ölçüde sahip bulunduklarını göstermek amacıyla, belirli kriterler aracılığıyla şirketlerin finansal tablolarını incelemekte ve bir sıralamaya tabi tutmaktadırlar. İşlem sonucunda elde edilen veriler, anlaşılması kolay ve kısa bir takım sembollere dönüştürülmekte ve yatırımcıya o şirket hakkında daha rantabl kararlar almasına imkan tanıyacak bir yorum sağlamaktadır.

1.2. DERECELENDİRMENİN TARİHÇESİ

19. y.y. da ABD’de borç talep edenler ile fon sağlayanlar arasındaki ilişkilerin gelişmesi sonucu derecelendirme giderek yayılmış ve bugün dünya genelinde başta ülkeler için olmak üzere bir çok kuruluş tarafından kullanılmaya başlanmıştır. 1837’de ABD ekonomisindeki büyük çöküşün ve şirketlerin taahhütlerini yerine getirememesinin ardından 1841’de Lewis Tappan ilk rating şirketin kurmuştur. Tappan derecelendirme simgeleri kullanmadan belirli dönemlerde sadece üyelerini bilgilendirmekle faaliyetini yürütmüş,kendisine gelen bilgileri seçerek sözlü olarak tüketicilerine iletmiştir.

Günümüzdeki şekliyle derecelendirme, 20. yüzyılın başlarında ilk olarak ABD’de yayınevlerinin yatırımcılara, ticari firmaların finansal durumları hakkında bilgi sağlamalarıyla başlamıştır. Freeman Putney ve John Moody derecelendirmenin başlaması ve gelişmesinde en büyük katkıyı sağlamışlardır. John Moody 1905 yılında ilk derecelendirme kuruluşu olan Moody’s Investors Service’yi kurarak ilk kez 1909 yılında ‘Demiryolları Yatırımlarının Analizi’ adlı eserinde ilk dereceleri yayınlamıştır⁶. Daha sonra ise endüstriyel şirketler ve kamu kurumlarının derecelendirilmesine başlanmıştır.

Poor's Publishing Company 1916’da, Standard Statistics Company 1922’de, Fitch Publishing Company de 1924’de ilk derecelendirmelerini yayınlamışlardır⁷. Derecelendirmenin finansal bir düzenleme aracı olarak kullanımı, 1929 ekonomik bunalımından sonra 1930’ların ortalarında başlamıştır. Bu konudaki düzenlemeler 1936 tarihli A.B.D. Bankacılık Yasası’nın yürürlüğe girmesinden sonra başlamıştır. Derecelendirme notlarının resmi olarak kabulü, derecelendirme şirketlerinin ABD finans piyasasının önemli bir parçası haline getirmiştir.

⁶ Berra KILIÇ, “Derecelendirme (Rating) İşlemi, ABD’de Tahvil Derecelendirme Süreci”, SPK Araştırma Raporu, 1989, s.28.

⁷ Pelin ÇELİK, “Bankaların Risk Derecelendirmesi”, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi, 2004, s.7

Finansal piyasaların hızla globalleşmesi ve uluslararası borçlanma araçlarındaki gelişmeler, derecelendirmeyi son 30 yıl içinde ABD dışındaki diğer gelişmiş piyasaların da bir parçası haline getirmiştir. Derecelendirme A.B.D.’de başlamış ve gelişmiş olmakla birlikte, özellikle 1980’li yıllardan itibaren A.B.D. dışındaki ülkelerde de yaygınlaşmıştır. Hali hazırda bir çok derecelendirme şirketi ulusal düzeyde şirket, tahvil ve finansman bonolarını derecelendirmektedir.

1.3. DERECELENDİRMENİN AMAÇ VE ÖNEMİ

1900’lerin başında Amerikan demiryolu şirketlerinin tahvil ihraçlarının derecelendirilmesi ile finans literatürüne giren rating kavramı; özellikle 1980’den itibaren finans piyasalarının globalleşmesine paralel olarak gerek ülkelerin gerekse banka, ticari şirketler ve kimi ülkelerde kamu şirketlerinin menkul kıymet ihracı veya diğer borçlanma şekilleri sonucunda ortaya çıkan kısa ve uzun vadeli yükümlülüklerin değerlendirilmesinde en önemli ölçü haline gelmiştir⁸.

Derecelendirme, tüm şirketleri analiz etmeye yardımcı olan bir işlemdir. Derecelendirme sonucu elde edilen yoğunlaştırılmış bilgiler yatırımcıya aktarılmakta, günümüzde gittikçe yoğunlaşan ve artan işler karşısında zaman kısıtının önemi de göz önüne alındığında, değerlendirme ile ilgili bilgilere kısa sürede ulaşmanın önemi ortaya çıkmaktadır⁹.

Küreselleşme sürecinde, uluslararası sermayenin yönünü belirleyen unsurlardan biri de kredi derecelendirme kuruluşlarının raporlarıdır. Dünyadaki globalleşme süreci ile birlikte mali piyasaların karmaşıklığının ve borçluların çeşitliliğinin zaman içinde artmasıyla, gerek yatırımcılar, gerekse resmi otoriteler, kredi derecelendirme kuruluşlarının görüşlerine giderek daha fazla önem vermeye

⁸ Güray KÜÇÜKKOCAOĞLU, “Derecelendirme Kurumları , Enformasyon Servisleri”, Ankara, 2003, s.9, <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazpazartesi7.doc>

⁹ <http://www.fitchratings.com/corporate/fitchresources.cfm?detail=1>

başlamışlardır. Derecelendirmeye duyulan ihtiyacın küreselleşen dünya ekonomisinde daha da önem kazanacağı açıktır.

Tarihsel süreç içerisinde finans kesimini oluşturan kuruluşlarda görülen başarısızlıklarda ve dolayısıyla yatırımcıların karşı karşıya kaldıkları risklerde meydana gelen artış, derecelendirme işleminden sıklıkla faydalanılmasını gündeme getirmiştir.

Derecelendirme kuruluşları ve derecelendirmenin sağlamış olduğu faydaların başlıcaları aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

- Yatırımcıların bilgi ihtiyaçlarını karşılamak ve onlara karar vermelerinde yardımcı olmak maksadıyla, sistemleştirilmiş ve belirli anlamları olan harfli sembollerle yatırımcıların bilgilendirilmesi.
- Alternatif yatırım araçlarına ait getiri ve risklerin standardize değerlendirme yapılması (ancak tasarruf sahibi, hangi yatırımı üstleneceğine kendisi karar vermektedir).
- Muhtelif borçlular hakkında ortak bir kriter oluşturulması ile riskin tespitinde belli bir standardizasyon sağlama.
- Yatırımcının risk ölçütleri kapsamında, yatırımını, yüksek riskli, düşük riskli ve ya uygun yatırımlar olarak değerlendirmesi imkan tanıma.
- Yatırımcıların şirket raporlarının yanı sıra, endüstri analizlerinden ve diğer faaliyetlerinden de yararlanması.
- Derecelendirme sembollerinin uluslararası dilinin, yatırımcı için düşünmekte olduğu yatırım ile ilgili pratik ve hızlı bir referans oluşturma.

- Kurumların oto-kontrol sistemlerini ve yönetim kalitesinin gelişimini özendirerek etkinliğini artırır.
- Firmanın kredi kararları için düşük maliyetli bir tamamlayıcı olma.
- Küçük ve orta ölçekli işletmelerin borçlanma piyasasına daha rahat girmelerini sağlama.
- Borçlanma operasyonunda maliyet tasarrufu sağlama ve derecelendirilen şirketleri avantajlı kılma.
- Kamunun gözetim ve denetim yükünü hafifletme, bilgi akışını artırarak piyasaya şeffaflık ve etkinlik getirme.
- Özelleştirilecek kuruluşlar hakkında yeterli tarafsız ve güvenilir bilgi sağlayarak, halka arz yoluyla yapılacak özelleştirme işlemlerinin başarılı olmasına aracılık etme.
- Ülkelere sermaye akımını sağlama.

Derecelendirme bankalar açısından da son dönemlerde önemini giderek arttırmaktadır. Derecelendirme bankalar için; belirlenen risk düzeyinde kredinin faiz, vade, tutar ve geri ödeme planını daha rasyonel bir şekilde saptayarak kredi yönetiminde etkili olmak, toplam kredi portföyünün yapısını kolayca ortaya koymaya yardımcı olmak gibi önemli fonksiyonlar üstlenmekte/üstlenecektir. Derecelendirmenin bankalar açısından önemi üzerinde çalışmamızın sonraki bölümlerinde detaylı olarak değinilecektir.

1.4. DERECELENDİRMENİN TEMEL ÖZELLİKLERİ VE DERECELENDİRME TÜRLERİ

1.4.1. Derecelendirmenin Temel Özellikleri

Derecelendirmenin temel özellikleri aşağıda verilmiştir.

- Derecelendirme işlemi genellikle ulusal ve uluslararası menkul kıymetler, ticari şirketler, finans kurumları ve bankaların gerek menkul kıymet ihracından gerekse diğer bir takım borçlanmalarından doğan yükümlülüklerini değerlendirmek amacıyla yapılmakta bunun yanı sıra uygulamada ülkelerin uluslararası piyasalardan borçlanma gücünü ortaya koymak için de sıklıkla başvurulmaktadır.
- Derecelendirme firmaları analizlerinde elde ettikleri bilgiler borçlanmadan doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesi gücünü çeşitli semboller aracılığı ile kamuoyuna duyurmaktadır.
- Bu semboller, uluslar arası kabul görmüş ve kolay anlaşılır sembollerdir.
- Kurumların, şirketlerin veya ülkelerin kredi derecelendirmesi almadan da tahvil çıkarmaları mümkündür ancak bir borçlu olarak güvenilirliği sağlamak için derece almayı tercih etmektedirler.
- Derecelendirme; şirket, devlet, yerel yönetim ve diğer devlet kuruluşlarının, sermaye artırımlarında ve kredilere ödemek zorunda oldukları faiz oranlarını belirlemede büyük önem taşımaktadır.

- Derecelendirme sonucu elde edilen teknik ve mali bilgiler yatırımcıya aktarılmakta ve derecelendirme bilgiye kısa sürede erişme avantajı sağlamaktadır.
- Derece notu verildikten sonra belli zaman aralıklarında ekonomik ve diğer gelişmelere göre doğrulanmakta ya da revize edilmektedir.
- Derecelendirme kuruluşları, risk analizi konusunda edinmiş oldukları tecrübeler sonucunda herhangi bir yatırımcının kendi imkânları ile yapamayacağı araştırmaları daha düşük maliyet ile yapabilmektedirler.
- Piyasa katılımcılarının önemli bir kısmının rating değişikliğine itibar etmesi, diğer katılımcıların da bu yönde davranmasına neden olmakta, diğer bir ifadeyle, kredi derecesi piyasalarda düzenleyici bir rol üstlenmekte, piyasada disiplin ve güvenin devamlılığına önemli bir katkıda bulunmaktadır.

1.4.2. Derecelendirme Türleri

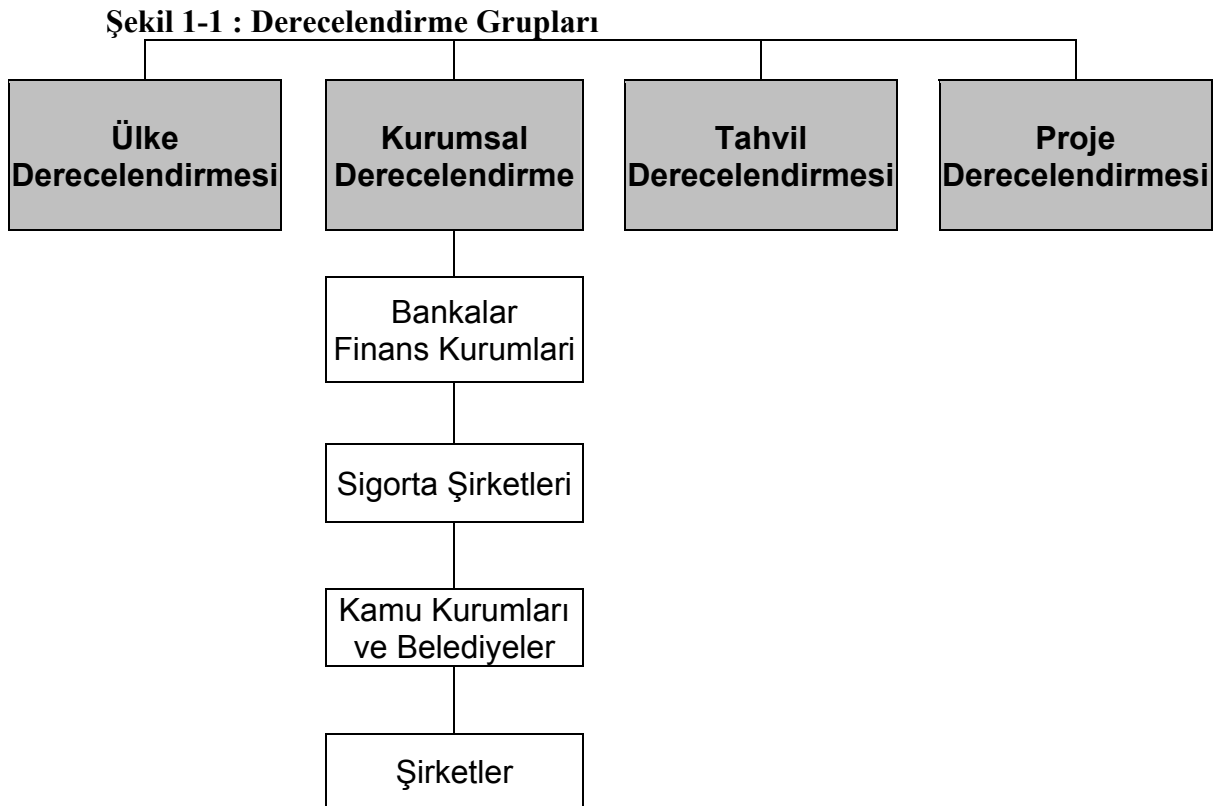
Derecelendirme kuruluşları kısa ve uzun vadede borçluyu ve borcu değerlendirmektedir. Borçlu derecelendirilirken hem ana para ve faiz geri ödeme riski olan kredi riski hem de borçlunun performans riski göz önüne alınmaktadır. Borç derecelendirilirken ise, daha çok kredi riski ve borcu ödemesi gereken borçlunun notu önem taşımaktadır. Derecelendirme metotları açısından derecelendirme kuruluşlarının birbirlerine yakın yöntemler kullandığı kabul edilmektedir¹⁰.

Borçlu ya da borçlanıcı derecelendirmesi (issuer rating) genel olarak ülke (sovereign rating) ve kurum (corporate) derecelendirmesini içerir. Borç derecelendirmesi (debt veya issue rating) bir ülke veya kuruma ait bir yükümlülüğün

¹⁰ Mehmet TAKAN, a.g.e., s.681

derecelendirmesidir. Borç derecelendirmesi, borcun ana para ve faizinin zamanında ödenip ödenmemesinin derecelendirmesidir. Derecelendirilen sadece kredi riskidir. Borçlunun ödeme gücü ve geçmiş tecrübeler derecelendirmeyi etkilemektedir.

Uygulamada derecelendirme hem borç hem de borçlu derecelendirmesi anlamında, ülke, kurumsal, ihraç ve proje derecelendirmesi gibi alanlarda karşımıza çıkmaktadır.



1.4.2.1. Ülke Derecelendirmesi

Ülke derecelendirmesi kamuoyunun en fazla aşına olduğu derecelendirme faaliyetidir. Uluslararası sermaye piyasalarında, ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerin kredi değerliliklerinin belirlenmesi büyük önem arz etmektedir. Çünkü ekonomisi güven sinyalleri veren ülkeler uluslararası yatırımı teşvik edici notlar

aldıklarında bu not, piyasalarına ivme kazandıracak hareket sağlar. Dolayısıyla gelişim süreci beklenenden daha kısa zamanda gerçekleşir¹¹.

Derecelendirme ile ilgili gelişmelerin hızlanması, 1980’li yılların ortalarına rastlamaktadır. 1970’lerdeki borç krizleri ve 1982 Meksika olayı, uluslararası para sisteminin daha hızlı ve etkin bir kredi derecelendirmeye olan ihtiyacını gündeme getirmiştir. Bir taraftan, IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlardan beklenen performansın görülemeyişi, bir taraftan da finans sistemindeki hızlı büyüme ve farklılaşma, derecelendirme kuruluşlarının ön plana çıkmasına neden olmuştur. Özellikle,

- Uluslararası sermaye hareketlerindeki hızlanma ve yeni yatırım imkanlarının oluşması, sermaye akımlarının finansal piyasalarda alım - satıma konu olması,
- Büyüklü küçüklü bankalardan, tahvilleri elinde tutanlara kadar geniş bir kitlenin mali piyasalara ilgisinin artması,
- Ülkelerle ilgili olarak IMF’in “son ödeyici” rolünü oynamasının garanti edilmemesi

gibi etkenler ülke riski derecelendirmelerinin önemini artırmıştır¹².

Ülke derecelendirmelerinde ekonomik ve politik risk incelenmektedir. Birçok etken ekonomik risk derecesini göstermektedir. Derecelendirme kuruluşları ülke notunu belirlerken beş nokta üzerinde önemle durmaktadır.

- Bunlardan en önemlisi ülkenin pazar ekonomisini benimsemiş ise sektörlerin ekonomideki dağılımına, ekonominin büyüklüğüne, tasarruf ve yatırımların

¹¹ İhsan ERSAN, “Kredi Değerliliği Kavramı ve Türkiye’nin Durumu”, Banka ve Ekonomik Yorumlar, Ağustos, 1979, s.47

¹² Gazi ERÇEL, “Türkiye’nin Dış Kredibilitesini Yükseltmek İçin Gerekli Yaklaşımlar”, Ankara, 1997

yapısına bakılmaktadır. Ekonomik büyüme modeli ve GSMH'nın artış oranı incelenen önemli ölçütlerdendir. Dışa açıklık olumlu olarak değerlendirilmektedir.

- İkinci olarak maliye politikası ve kamu borçları incelenmektedir. Kamu maliyesinde denge, borçların vade yapısı, anapara ve faiz tutarı, borç servis kapasitesi analiz edilmektedir.
- Üçüncü olarak para politikası ve enflasyon incelenmektedir. Bu aşamada enflasyon eğilimi, parasal büyüklükler, kredi boyutu, faiz oranları, kur politikası ve Merkez Bankası'nın bağımsızlık derecesi ele alınmaktadır.
- Ödemeler dengesi esnekliği, üzerinde durulan dördüncü noktadır. Ayrıca dış işlemlerin mali ve parasal sisteme etkisi, cari işlemlerin yapısı, esnekliği ve sermaye hareketleri incelenmektedir. Ekonomik riskin hesaplanmasında son olarak dış borçlar ele alınmaktadır. Özel kesim ile kamu kesiminin dış borçları, borçların vade ve yapısı, ülke döviz rezervi ve varlıkları incelenmektedir. Siyasi risk derecelendirilmesi siyasi sistem ve sosyal yapının incelenmesi ile yapılmaktadır. Daha çok somut verilere dayanan ekonomik risk analizine göre siyasi risk analizi daha soyut faktörleri içermektedir.
- Siyasi sistem analizi hükümeti, toplumsal katılımı, liderlerin etkisini, siyasi faktörlerin ortak ekonomik amaçları olup olmadığını içermektedir. Gelir dağılımı, hayat standardı, istihdam, bölgesel farklılıklar, etnik yapı ise sosyal yapının değerlendirilmesinde etkili olmaktadır¹³.

Ülkeye verilen derece, ülke sınırları içindeki bütün kuruluşlar üzerinde etkilidir. Ülke notu kurum ve borç derecelendirmesinde genelde tavan oluşturduğundan büyük önem taşımaktadır. Çoğunlukla, yabancı para bazlı

¹³ Mehmet TAKAN, a.g.e., s.682

borçlanmalarda kurumun borç notu ülke notunun üzerine çıkamamaktadır. Benzer şekilde, kurumların ekonomik ve siyasi gelişmelerden doğrudan etkilenmesi, ülke notunun kurumun alabileceği en yüksek not olması sonucunu doğurmaktadır.

1.4.2.2. Kurumsal Derecelendirme

Kurumsal derecelendirmeye, banka ve finans kuruluşlarının derecelendirilmesi, sigorta şirketleri, belediyeler, kamu kurumları, sanayi kuruluşları ve ticari işletme derecelendirmesi örnek olarak verilebilir.

Finans sisteminin işlevi, en yalın şekliyle, ödünç verme ve almayı kolaylaştırmaktır¹⁴. Bankalar finansal piyasaların en önemli kurumlarıdır.

Bankaların derecelendirilmesi, bu kuruluşların yükümlülüklerini tam olarak ve zamanında yerine getirme gücünün bir göstergesi olduğundan, mali sistemin işlevini sağlıklı bir şekilde yerine getirilebilmesinin incelenmesi açısından da ayrı bir önem taşımaktadır¹⁵.

Bankaların derecelendirilmesi çalışması, birbirleriyle iç içe geçmiş bir dizi faktörün ilk aşamada ayrı ayrı analiz edilmeleri, ikinci aşamada ise nispi önemlilikleri bakımından ağırlıklandırılarak bankanın gerçek risk yapısını ifade edebilecek tek bir sembole dönüşümü sürecidir. Sözü edilen risk ağırlık oranları kurumdan kuruma değişebileceği gibi zaman içinde de farklılıklar gösterebilir. Bir faktörün nihai banka derecesine olan etkisi her koşulda aynı değildir, yeni koşullara göre bunlar da değişiklik gösterir¹⁶.

Bankaların almış oldukları derece ile;

¹⁴ İlker PARASIZ, “Modern Bankacılık Teori ve Uygulama”, Kuşak Ofset, İstanbul, 2000 s. 51

¹⁵ Senol BABUSÇU, “Bankacılıkta Risk Derecelendirilmesi ve Türk Bankacılık Sektörüne Uygulanması”, SPK Yayınları No: 94, Ankara, 1997, s.111

¹⁶ Pelin ÇELİK, “Bankaların Risk Derecelendirmesi”, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi, 2004, s.83

- Sermaye piyasalarına ulaşmaları ve işlem yapabilme esneklikleri,
- Bankalar arası işlemlerde kredi maliyetlerinin düşürülmesi,
- Finansman ihtiyacını kolay karşılayabilmeleri,
- Uluslararası çevrede de faaliyette bulunabilmesi,
- Ulusal ve uluslararası alanda benzer diğer bankalarla kıyaslanabilmesi

gibi imkânlarına kavuşabilmektedir.

Kurumsal derecelendirme içinde bankaların yanı sıra, factoring şirketleri ile finansal kiralama şirketleri gibi diğer finans kuruluşlarına yönelik derecelendirme aynı grupta yer almaktadır.

Sigorta şirketlerinin derecelendirilmesi; sigorta şirketinin poliçe sahibine haklarını verebilme ve ona karşı sorumluluklarını yerine getirebilme yetkisiyle ilgilidir.

Kamu kuruluşları ile yerel yönetimlerin kredi geçmişi ve kullandığı kredileri geri ödeme kapasitesinin saptanmasına yönelik yapılan ölçme işleminin oluşturduğu **kamu kuruluşları ile yerel yönetimlerin derecelendirilmesi,** derecelendirme grupları içinde kurumsal derecelendirmenin alt gruplarından birini oluşturmaktadır.

Kurumsal derecelendirmenin en alt grubunu ise şirket derecelendirmesi oluşturmaktadır.

Şirket derecelendirmesi, bağımsız bir derecelendirme şirketi tarafından işletmenin geleceğe yönelik başarı ve risk faktörlerinin ölçülmesi faaliyetidir. Çalışmamızın devamında şirket derecelendirmesi, şirket derecelendirmesinde kullanılan faktörler ve kriterler üzerinde, özellikle Basel II kapsamında, ayrıntılı olarak durulacaktır.

1.4.2.3. Tahvil Derecelendirmesi

Ratingin doğuşunda tahvil derecelendirmesi bulunmaktadır. İlk derecelendirme kuruluşları 1900'lu yıllarda A.B.D.'de kurulmuştur. Bu kuruluşların kurulma nedeni A.B.D'de faaliyet gösteren demiryolu şirketlerinin tahvil çıkarma yoluyla yaptıkları borçlanmalarda firmaların finansal durumu hakkında bilgi sağlamaktı¹⁷.

Tahvil derecelendirmesi, ihraççının borç ödeme gücünün, şirketin tahvile ilişkin yükümlülüklerini zamanında yerine getirmeme riski, tahvilin ihraç koşulları ve şirketin mali yapısı, iflası veya finansal krize girmesi halinde tahvil sahibine sağlanan haklar gibi unsurlara dayalı olarak değerlendirilmesidir.

Tahvil derecelendirmesi, sermaye piyasalarında önemli bir yere sahiptir. Tahvil piyasası; özellikle ABD, Japonya ve Avrupa ülkelerinde gelişmiş olduğundan, derecelendirmenin en fazla gündeme geldiği ve en fazla rağbet gördüğü piyasadır. Aynı zamanda tahvil piyasasının gelişmiş olması, derecelendirmeye olan ihtiyacı da ortaya çıkarmıştır. Derecelendirme, tahvil piyasalarının oluşması ve gelişmesiyle beraber, önemli bir noktaya ulaşmıştır.

1.4.2.4. Proje Derecelendirmesi

Proje değişik alanlarda önceden plan ve programa alınmış, maliyeti hesaplanmış, kurum ve kuruluşların yönetim organlarınca onaylanmış, kısa ve uzun vadeye bağlanarak özel kurum veya devlet adına gerçekleştirilmesi kabul edilmiş bilimsel çalışma tasarısı olarak tanımlanabilir. Bir projenin derecelendirilmesinde; kamu / özel sektör ihtiyaçları, mevcut teknik, politik, işlevsel çevre kısıtları projenin

¹⁷ Oktay TAŞ, "Almanya'da Ortaboy İşletmeler İçin Derecelendirme Sorunu", Doğu Üniversitesi Dergisi, Ocak 2001, s.104

hayata geçme kabiliyeti, projenin süresi içinde tamamlanabilmesi, projenin taahhütlü / taahhütsüz olma durumlarına dikkat edilmektedir.

1.5. DERECELENDİRME ŞİRKETLERİ VE DERECELENDİRME SEMBOLLERİ

Dünyada faaliyet gösteren yüzlerce derecelendirme kuruluşu olmakla birlikte uluslararası sermaye piyasalarında genel kabul görmüş birkaç derecelendirme kuruluşu bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla Standard and Poors, Moody's ve FitchIBCA şirketleridir. Bu şirketler kendi ülkelerinin piyasalarında faaliyette bulunmalarının yanı sıra dünyanın çeşitli yerlerinde de faaliyette bulunmaktadır. Çalışmalarını gelişmiş sermaye pazarlarının olduğu ülkelerde kendilerine ait şubeleri kurarak, diğer piyasalarda da yerel derecelendirme şirketleri ile ortaklık yoluna giderek devam ettirmektedir.

Diğer taraftan, bölgesel olarak güçlü olan derecelendirme kuruluşlarının da pazarda önemli payları bulunmaktadır. Özellikle, Asya'da faaliyet gösteren derecelendirme kuruluşları Tokyo Shoko Research Ltd. ve Japan Credit Rating Agency, Amerikalı derecelendirme şirketleri ile rekabet halindedir. Japonya'da kamu otoritesinin şirkete ortak olması ile derecelendirme şirketi yarı kamusal bir özellik taşımakta, buna karşın, Japonya dışındaki tüm ülkelerde derecelendirme şirketleri bağımsız ve özel kuruluşlardır.

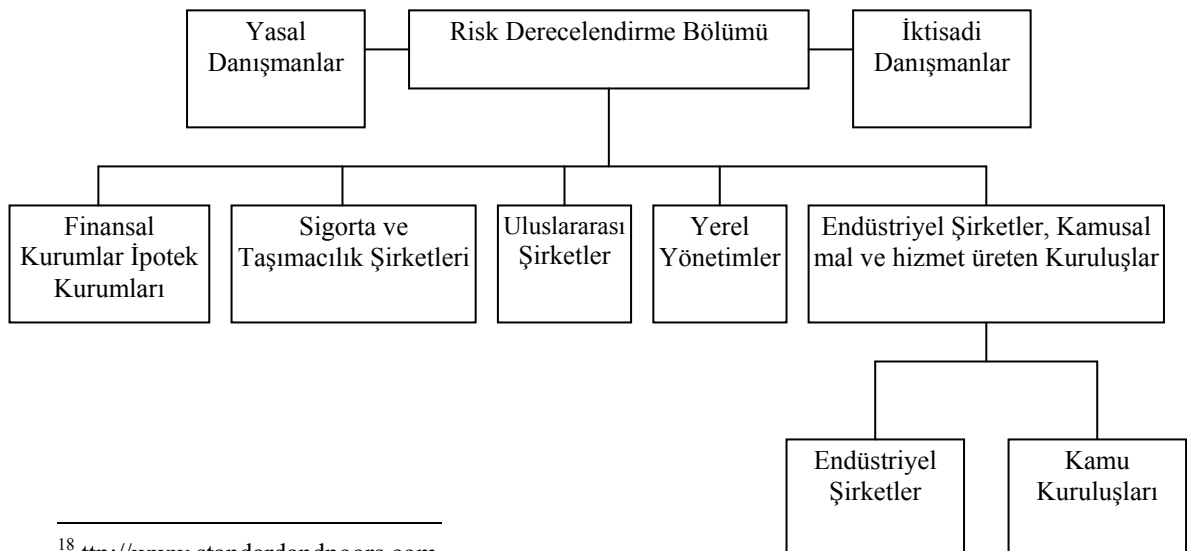
Bu bölümde global bazda en çok kabul gören Standard and Poors, Moody's ve FitchIBCA şirketleri ve kullandıkları derece sembolleri ile bu sembollerin anlamları hakkında bilgilere yer verilecektir.

1.5.1. Standard And Poor's Derecelendirme Şirketi

Moody's ile birlikte; finansal piyasalara bilgi sağlayan ve rating endüstrisinin en köklü, ağırlıklı paya sahip iki şirketinden biri olan S&P'nin temelleri; 1860 yılında atılan Avrupalıların Amerika'da gelişmekte olan alt yapı sektörüne yönelik ilgilerine cevap vermek amacıyla finansal veri sağlamak üzere Henry Varnum Poor, "Amerikan Demiryolları ve Kanalları Tarihi"ni yayımlamasına dayanmaktadır. 1916'da kamu borçları ile birlikte şirket borçlarının derecelendirilmesine başlayan şirket ilk yerel yönetim (belediye tahvili) derecelendirilmesi 1940'da yapılmıştır. 1941 yılında Poor's Publishing ve Standard Statistics birleşerek Standard and Poor's Corporation adını alan şirket 1966 yılında güçlü bir yayın şirketi olan McGraw-Hill Company Inc. tarafından satın alınmıştır.

Standart&Poor's firmasında derecelendirme birimi beş ana bölüme ayrılmıştır. Her bölüm bir müdür tarafından yönetilirken, bu müdürler aynı zamanda derecelendirme birimi başkanına bağlı çalışmaktadırlar. Derecelendirme bölümünün yönetimi, bölüm başkanı ile bölüm müdürlerinin oluşturduğu yönetim kurulu tarafından yapılmaktadır¹⁸. S&P'nin derecelendirme bölümünün organizasyon yapısı aşağıda verilmiştir.

Şekil 1-2 : Standart&Poor's Derecelendirme Bölümünün Organizasyon Yapısı



¹⁸ <http://www.standardandpoors.com>

Birimde çalışan uzmanların oluşturduğu değişik komiteler yönetim kuruluna periyodik olarak raporlar sunmaktadırlar. Ayrıca eğitim ve personel ile menkul kıymetlere yönelik yeni çalışmalar da komiteler tarafından incelenerek sonuçlandırılmaktadır. Temel derecelendirme ölçütleri ve belirli derecelendirme kararları yönetim kurulunun periyodik toplantılarında tartışılmakta ve karara bağlanmaktadır.

Standart&Poor's Derecelendirme Bölümü, 2005 yılında, 100 farklı ülkede, yeni ve gözden geçirme olmak üzere toplam 500.000'in üzerinde rating gerçekleştirmiştir. S&P hali hazırda 21 ülkede ofisleri ve iştirakleri aracılığı ile toplam 8.500 çalışanı ile faaliyetlerini sürdürmektedir. Çalışanlar ağırlıklı olarak ekonomistler, analistler ve istatistikçilerden oluşmaktadır.

1.5.1.1.Standart&Poor's Derecelendirme Sembolleri

S&P derecelendirme firmasının işlemleri, değişen seviyelerde olmakla birlikte, aşağıdaki ölçüler dikkate alınarak yapılmaktadır.

- 1) Borçlunun anapara ve faiz ödemelerini yükümlülüklerine bağlı kalarak zamanında yerine getirme arzu ve kapasitesi,
- 2) Borcun şartları ve özellikleri,
- 3) İflas, organizasyon veya kredi verenin haklarını etkileyen iflas kanunu veya diğer kanunlar dikkate alındığında alacaklıya sağlanan haklar.

S&P'nin kısa ve uzun vadeli menkul kıymetler için kullanmış olduğu derece sembolleri ve sembollerin anlamları aşağıda ayrı ayrı verilmiştir.

A-1	En yüksek kategori olarak yükümlülüklerin zamanında ödenme güvenilirliğinin kuvvetli olduğunu göstermektedir.
A-2	Zamanında ödenme derecesinin yeterince tatmin edici olduğunu gösteren bu kategori “A-1” kategorisinden biraz daha düşük seviyeyi göstermektedir.
A-3	Bu gruba dahil menkul kıymetlerin, yükümlülüklerin zamanında ödenmesi açısından yeterli bir kapasiteye sahip olduğunu göstermektedir. Ancak önceki iki kategori ile kıyaslandıklarında koşullarda meydana gelen değişimlerden biraz daha fazla etkilenebilmektedirler.
B	Bu dereceyi alan menkul kıymetler, anapara ve faizlerini zamanında ödeme kapasitesi yeterli düzeyde olmakla birlikte, koşullarda meydana gelebilecek kısa vadeli değişimlerden olumsuz olarak etkilenebileceklerdir.
C	Kısa vadeli yükümlülüklerin yerine getirilmesinin şüpheli olduğu menkul kıymetler genellikle bu not ile derecelendirilmektedir.
D	Bu kategoriye dahil edilen borçların ödenme olasılığı yok denecek kadar düşüktür. Bu norm genellikle vadesinde ödenemeyen ve ödenme süresi verilmemiş borçlar için verilmektedir. S&P’s ödenme süresi verilmesi halinde bu borçların ödeneceğine inanmaktadır.

Tablo 1-1 : Standart & Poor's un Kısa Vadeli Menkul Kıymetlerin Dereceleri

Kaynak: <http://www.standardpoors.com>

Tabloda görülen Standart&Poor’s firmasının getirdiği tanımlama ticari kağıtların derecelendirmesi olmakla birlikte, genel olarak kastedilen kısa vadeli finansman araçlarının borç ödeyebilme gücünün değerlendirilmesi işlemidir. Dereceler en yüksek kaliteli yükümlülükleri ifade eden “A-1”den, en düşük kaliteyi ifade eden “D”ye kadar çeşitli kategorilerde toplanmıştır.

Kısa vadeli derecelendirme işlemi bir menkul kıymetin alınıp satılması veya elde tutulması konusunda herhangi bir tavsiye getirmediği gibi, yatırımcıya piyasa fiyatı konusunda da yorum getirmemektedir.

AAA	S&P's tarafından en yüksek kaliteli kıymet olarak değerlendirilmekte ve ihraç eden kuruluşun anapara ve faizleri geri ödeme kabiliyeti son derece yüksek kabul edilmektedir.
AA	Anapara ve faiz yükümlülüklerini yerine getirme kabiliyeti oldukça yüksek olan bu kategorideki menkul kıymetler AAA kategorisinden oldukça küçük bir farklılık göstermektedir. Bu dereceye sahip menkul kıymetler piyasada gerçekleşebilecek değişimlerden bir üst kategoriye göre daha fazla etkilenebilmektedirler.
A	Bu derecedeki menkul kıymet ihraç eden şirketlerin borçlarını geri ödeme güçleri iyi olmakla beraber, önceki kategorilere oranla piyasa koşullarındaki değişimlere karşı daha duyarlıdırlar. Borçlunun anapara ve faiz ödeme yeteneği ekonomik ve politik etkenlerden daha çabuk etkilenebilmektedir.
BBB	Bu notla derecelendirilen menkul kıymetlerde ihraççının anapara ve faiz ödeme gücü açısından yeterince güçlü olduğu kabul edilmektedir. Ancak ilk üç kategori ile kıyaslandığında ekonomik koşullarda meydana gelebilecek gelişmelerden daha fazla etkileneceği açıktır.
BB	Borçlunun anapara ve faiz yükümlülüklerini yerine getirebilmesi ancak ekonomik koşulların istikrarlı seyretmesi halinde mümkün olmaktadır.
B	Menkul kıymet ihracında bulunan kuruluşların yükümlülüklerini yerine getirebilmeleri uzun vadede oldukça zordur.
CCC	Bu dereceye sahip menkul kıymet ihracında bulunan kuruluşların yükümlülüklerine ait geri ödemeyi zamanında yapabilme ihtimali oldukça zayıftır.
CC	Bu kategorideki menkul kıymetler oldukça yüksek bir spekülasyon özelliği arz etmektedirler. Risk ve belirsizlik oldukça fazladır ve ekonomik koşullarda oluşabilecek bir değişiklik ihraççının borçlarını geri ödemesinde oldukça ciddi problemlere yol açabilecektir.
C	Bu derece bir iflas talebinin kayda geçirildiği fakat kredi hizmet ödemelerinin devam ettiği durumlarda kullanılmaktadır.
D	Bu derece, geri ödemenin yapılamayacağını göstermektedir. Bu kategori verilen ek sürede ödemelerin yapılacağından emin olması durumu ayrık tutularak, faiz veya anapara ödemelerinin vadesinde yapılamadığı menkul kıymetler için kullanılmaktadır. "D" derecesi kredi hizmet ödemeleri tehlikeye sokulmuş ise iflas talebinin kayda alınması durumunda da kullanılmaktadır.

Tablo 1-2 : Standart & Poor's un Uzun Vadeli Menkul Kıymetlerin Dereceleri

Kaynak: <http://www.standardpoors.com>

Tabloda görülen derece sembollerinden AAA, AA, A ve BBB yatırım özelliği gösterirken, BB, B, CCC, CC ve D daha çok spekülâtif özellik göstermektedir. Standart&Poor's firması "AA" derecesinden "CCC" derecesine kadar olan notları + veya - işaretlerini eklemek suretiyle çeşitlendirmektedir. Burada amaçlanan temel derecelendirme kategorileri arasında nispi ilişkiyi ortaya koyabilmektir. Örneğin: "AA+" derecesi alan bir şirketin "AAA" derecesinden daha aşağıda bir konuma sahip olmakla birlikte "AA"nın da bir miktar daha üzerinde kredi değerliliğine sahip olduğunu göstermektedir. "- " işareti de olumsuz açıdan benzer bir yorum getirmektedir.

Standart&Poor's firması ayrıca diğer bir takım semboller de kullanmaktadır. Örneğin "**P**" sembolü derecelendirmenin kesin olmadığını göstermek için kullanılmaktadır. Diğer bir ifade ile derecelendirilen borç ile finanse edilen projenin borç ödeme gücü, bunun zamanında ve başarılı bir şekilde bitirilmesine bağlıdır. Bu derece, her ne kadar projenin zamanında ve başarılı bir şekilde bitirilmesine bağlı olarak kredi kalitesi hakkında bilgi veriyorsa da böyle bir projenin bitirilmemesi durumunda ödenmeme riski veya olasılığı hakkında herhangi bir yorum getirmemektedir. Bu nedenle yatırımcı böyle bir riskin varolabileceğini göz önünde bulundurarak kendi kararını vermek durumunda kalabilir.

Standart&Poor's firmasının kullandığı diğer bir sembol de teminat olarak gösterilen ilgili mevduatın hükümetçe sigortalandığını ve faizin teminat altına alındığını gösteren "**L**" işaretidir. **NR** ise derecelendirme yapılmadığını belirtmek üzere kullanılmaktadır.

Standard and Poor's şirketi derecelendirme yaptığı her ülkede şirketlerin aldığı notların, hangi ülkeye ait olduğunu belirten bir ön ek koyar. Örneğin; Meksika'da derecelendirdiği bir şirkete analiz sonucunda AAA notunu uygun görmüşse, şirketin notunu "mxAAA" olarak ilan ederek, küresel bir anlam yüklemiş olur. Böylece, yatırımcı AAA notuna sahip şirketin Meksika menşeli bir şirket olduğunu bilir. Yine aynı şekilde, şirket Arjantin menşeli ise bu sefer "raAAA", Brezilya menşeli ise "brAAA" notunu alır.

1.5.2. Moody's Derecelendirme Şirketi

Uluslararası finans piyasalarında en büyük derecelendirme şirketlerinden biri olarak kabul edilen özellikle rating faaliyetlerinde uzmanlaşan Moody's şirketi 1900 yılında kurulmuş ve aynı yıl “Endüstri ve Çeşitli Menkul Kıymetler Rehberi” isimli eseri yayınlamıştır. Hisse senetleri, finansal kuruluşlara ait bonolar, devlet organları, kamu hizmetleri, üretim, madencilik ve gıda şirketleri hakkında bilgi ve istatistiksel veriler içeren rehber iki ay içinde satılmaya başlanmış, 1903 yılına kadar büyük bir tiraja ulaşmış ve kıtalar arası tanınmıştır¹⁹.

1909'da Moody's ABD demiryolları tahvillerini derecelendirmeye başlamış daha sonra kamu hizmetleri ve endüstri şirketlerine ait tahvillerin derecelendirilmesi ile faaliyet alanını genişlemiştir. 1924 yılında Moody's'in yaptığı derecelendirmelerin tahvil piyasasında önemi artmış ve Amerikan tahvil pazarının neredeyse % 100'nü kapsar hale gelmiştir. Moody's 1962'de Dun & Bradstreet şirketi tarafından satın alınmıştır. Moody's firması derecelendirme konusunda faaliyet gösteren en eski kuruluştur.

Halihazırda, farklı ülkelerde 1000'in üzerinde analist olmak üzere toplam 2.400'ün üzerinde personeli bulunan Moody's şirketinin portföyünde 100.000'in üzerinde şirket ve ihraççı bulunmaktadır.

Moody's uluslar arası faaliyetlerini 27 farklı ülkede, iştirakleri ve yerel firmalarla yapmış olduğu iş bağlantısı anlaşmaları (affiliation agreements) sürdürmektedir.

Moody's şirketi faaliyet gösterdiği ülkeleri Asya - Pasifik Grubu, Avrupa - Orta Doğu - Afrika Grubu, Kuzey - Güney Amerika Grubu olmak üzere üç ana grupta bölümlendirmiştir. Söz konusu gruplandırma ve Moody's şirketinin faaliyet gösterdiği ülkeler aşağıda verilmiştir.

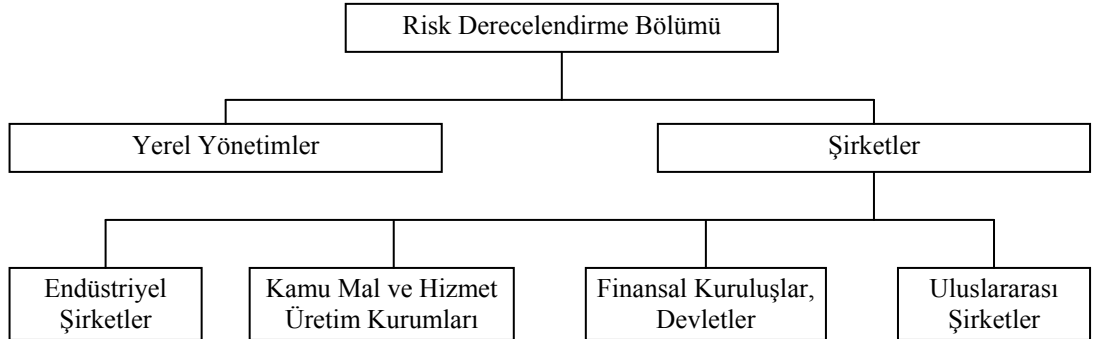
¹⁹ <http://www.moodys.com>

Şekil 1-3 : Moody's Şirketinin Faaliyet Gösterdiği Ülkeler



Moody's firmasının derecelendirme bölümü iki ana servise ayrılmıştır. Birinci servis yerel yönetim kuruluşlarının ihraç ettikleri menkul kıymetleri derecelendirirken, ikinci servis ise şirketlerce ihraç edilen menkul kıymetleri değerlendirmektedir. Bu servis ayrıca kendi içinde beş alt departmandan oluşmaktadır.

Şekil 1-4 : Moody's Şirketinin Derecelendirme Bölümünün Organizasyon Yapısı



1.5.2.1. Moody's Şirketinin Derecelendirme Sembolleri

Kısa vadeli ihraç edilen menkul kıymetlerin, uzun vadeli ihraç edilenlere göre risk açısından farklılık göstermesi kaçınılmazdır. Bu yüzden derecelendirme kurumları vadeleri bir yılı aşmayan menkul kıymetleri (finansman bonosu) ayrıca değerlendirmeye almaktadır. Taşıdıkları risklerin özellikleri farklı olduğundan Moody's firması da S&P gibi bu kıymetler için ayrı bir derecelendirme tanımı getirmeyi tercih etmiştir. Moody's şirketinin kısa ve uzun vadeli menkul kıymetler için kullanmış olduğu derece sembolleri ve sembollerin anlamları aşağıda ayrı ayrı verilmiştir.

P1 (Prime 1)	Bu derecelendirme kapsamına giren menkul kıymetleri ihraç eden şirketler yükümlülüklerini yerine getirme konusunda son derece güçlü bir yapıya sahiptirler. P1 olarak değerlendirilen menkul kıymetleri ihraç eden kuruluşların pazar paylarının, mali yapılarının ve aktif kalitesinin yüksek olduğu kabul edilmektedir.
P2 (Prime 2)	Bu kategorideki kıymetleri ihraç eden şirketler de borç yükümlülüklerini zamanında yerine getirme konusunda oldukça yüksek bir kabiliyete sahiptirler.
P3 (Prime 3)	Sektördeki özelliklerden ve pazarın yapısındaki değişimlerden P1 ve P2 derecesine sahip menkul kıymetlere oranla daha çabuk etkilenebilen bu kıymetleri ihraç eden kuruluşların da borçlarını ödeyebilme güçleri ve likiditeleri kabul edilebilir düzeydedir.

Tablo 1-3 : Moody's in Kısa Vadeli Menkul Kıymetlerin Dereceleri

Kaynak: <http://www.moodys.com>

Yukarıdaki tabloda görülen kategoriler dışında Moody's bir de **Not Prime** diye bir tanım getirmektedir ki bu ilk üç kategoriye girmeyen ihraççılar bu tanım içerisinde değerlendirilmektedir.

Aaa	Bu menkul kıymetler yatırım riski minimum olduğundan birinci sınıf olarak değerlendirilmektedir. Bu dereceye sahip menkul kıymetleri ihraç eden şirketlerin anapara ve faiz yükümlülüklerini zamanında yerine getirmesi konusundaki güvenilirliği oldukça yüksektir. Bu güvenilirliği etkileyebilecek koşullarda meydana gelebilecek değişikliklerin, Aaa derecesine sahip menkul kıymetlerin kalitesini ve güçlü yapısını etkilemeyeceği kabul edilmektedir.
Aa	Bu tahvil grubu da Aaa kategorisinde yer alan tahviller kadar yüksek kaliteli kabul edilmektedir. Bu kategoriye birinci gruptan daha düşük derece verilmesinin temel nedeni piyasalardaki dalgalanmaların bu tahvilleri daha çok etkilemesinden kaynaklanmaktadır.
A	Bu kategorideki tahviller de yatırım açısından güvenilir tahvillerdir ve orta düzeyin üzerinde dereceye sahip menkul kıymetler olarak kabul edilmektedir. Bu kategorideki menkul kıymetlerin anapara ve faiz ödemeleri konusundaki yükümlülükleri yeterli düzeyde güvenilir nitelendirilmekle birlikte, gelecekte bu güvenilirliği bozabilecek unsurların ortaya çıkma ihtimalinin bulunduğu kabul edilmektedir.
Baa	Bu dereceye sahip tahvillerin anapara ve faiz ödemelerinin zamanında yapılma olasılığı orta düzeydedir. Güvenilirlikleri mevcut durumda yeterli gözükmekle beraber şartlarda meydana gelebilecek değişimler uzun dönemde bu menkul kıymetlerin güvenilirliklerini azaltabilir veya tamamen ortadan kaldırabilir. Bu dereceye sahip kıymetler yatırım özelliklerinin yanı sıra spekülative özelliklere de sahiptirler.
Ba	Gelecekteki durumları önceden tahmin edilemeyen bu dereceye sahip menkul kıymetler spekülative özellik göstermektedirler. Anapara ve faiz ödemelerinin güvenilirliği orta düzeydedir ve uzun vadede değişim gösterebilmektedir. Gelecek belirsizliği bu kategoride yer alan tahvillerin en önemli özelliğidir.
B	Anapara ve faiz ödemelerini yerine getirme özelliği uzun dönemde son derece düşük olan bu menkul kıymetler, spekülative özellikler göstermektedir. Yatırım özellikleri ise son derece düşüktür.
Caa	Bu menkul kıymetlerin yani geri ödenmeme riski son derece yüksektir. Bu nedenle güvenilirlikleri son derece zayıf olarak kabul edilmektedir.
Ca	Ca derecesi almış menkul kıymetlerin anapara ve faiz ödemeleri genellikle yapılamadığından son derece spekülativeflerdir.
C	En düşük dereceye sahip kıymetler olup, tamamen spekülativefler ve gerçek bir yatırım özelliği taşımamaktadırlar

Tablo 1-4 : Moody's in Uzun Vadeli Menkul Kıymetlerin Dereceleri

Kaynak: <http://www.moodys.com>

Moody's firması bazen yukarıdaki derece sembollerinin yanına 1, 2, 3 sayılarını eklemek suretiyle grup içindeki en iyiyi ve en kötüyü vurgulayabilmektedir.

1.5.3. FitchIBCA Derecelendirme Şirketi

Moody's ve S&P's dan sonraki üçüncü önemli derecelendirme şirketi olan FitchIBCA rating şirketinin temellerini, 1913 yılında, John Knowles Fitch tarafından kurulan Fitch Publishing Company oluşturmaktadır. Şirket; Amerika Birleşik Devletlerinde genel kabul görmüş ilk Avrupa kökenli derecelendirme kuruluşudur.

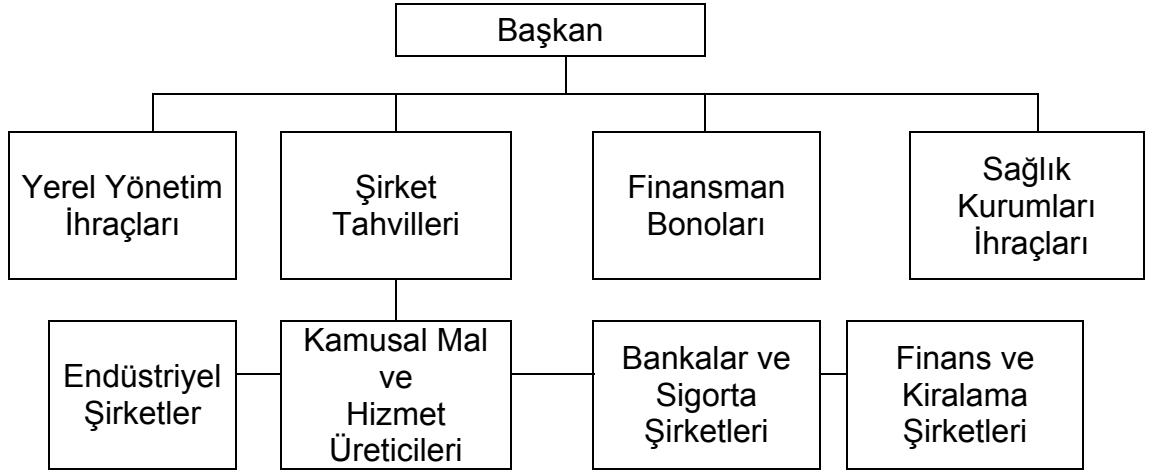
Başlangıçta bir yayın şirketi olan Fitch Publishing Company, 1989'da Fransız firması FIMALAC tarafından satın alınmıştır. İlk yıllarında çeşitli bankaları derecelendiren Fitch 1997'de bir İngiliz firması olan IBCA ile birleşerek FitchIBCA unvanını almıştır. Haziran 2000'de Amerikan menşeli Duff & Phelps derecelendirme kuruluşunu satın alan FitchIBCA Aralık 2000 tarihinde de Thomson Bank Watch'u da bünyesine katmıştır²⁰.

FitchIBCA şirketi hali hazırda, çeşitli ülkelerdeki 49 farklı lokasyonda, 1500 çalışanı ile 1.600'ü banka 1.400'ü sigorta şirketi olmak üzere 3.000'in üzerinde finans kuruluşuna hizmet vermekte, 89 ülkeyi derecelendirmektedir.

Fitch derecelendirme şirketinde başkana bağlı dört farklı ihracın değerlendirildiği dört ayrı bölüm bulunmaktadır. Şirket tahvillerinin incelenmesinin yapıldığı bölümde kendi içinde dört ayrı çalışma kategorisinde işlem yapılmaktadır.

²⁰ <http://www.fitchibca.com>

Şekil : 1.5 Fitch-IBCA Şirketinin Derecelendirme Bölümünün Organizasyon Yapısı



Fitch Investor Service’in kullandığı derece sembolleri, S & P’un derece sembolleri ile aynıdır. En yüksek derece “AAA”, en düşük derece ise “D” ile ifade edilmektedir. AA ile B arasında derecelere ek olarak artı (+) ve eksiler (-) de kullanılmaktadır.

1.5.4. S&P, Moody’s ve FitchIBCA Derecelendirme Şirketlerinin Derece Sembollerinin Eşleştirilmesi

Uluslar arası finans piyasalarında en çok kabul gören üç derecelendirme şirketinin, kullanmış olduğu derece sembollerinin Basel Bankacılık Denetim Komitesi (BCBS- Basel Committee on Banking Supervision) eşleştirilmesi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Standard & Poor's	Moody's	Fitch IBCA
AAA	Aaa	AAA
AA+	Aa1	AA+
AA	Aa2	AA
AA-	Aa3	AA-
A+	A1	A+
A	A2	A
A-	A3	A-
BBB+	Baa1	BBB+
BBB	Baa2	BBB
BBB-	Baa3	BBB-
BB+	Ba1	BB+
BB	Ba2	BB
BB-	Ba3	BB-
B+	B1	B+
B	B2	B
B-	B3	B-
CCC+	Caal	CCC+
CCC	Caa2	CCC
CCC-	Caa3	CCC-
CC	Ca	CC
C	C	C
D		D

Tablo 1-5 : Üç Farklı Derecelendirme Şirketi Tarafından Kullanılan Derecelendirme Ölçeklerinin Eşleştirilmesi

Kaynak : BCBS, "Quantitative Impact Study3 Instructions.", s.44

<http://www.bis.org/bcbs/qis/qis3inst.pdf>

II. BÖLÜM

BASEL II ve ŞİRKET DERECELENDİRME

Ülkemizde 2008 yılı Ocak ayında yürürlüğe girmesi planlanan Basel II uygulamaları ile gerek bankalar gerekse de işletmeleri yakından ve doğrudan ilgilendirmektedir. Geleneksel kredi riski yaklaşımlarından farklı olarak Basel II daha objektif yaklaşımları gerektirmekte, firmalara kullandırılan krediler de derecelendirme notlarını dikkate almaktadır. Bu gelişme ile iyi derecelendirme notları alabilmek firmalar için önemli bir kriter haline gelmesi ve kredilendirme sürecinin ana kriterinin iç ya da dış derecelendirme notlarının olması beklenmektedir

Çalışmamızın bu bölümünde; öncelikle Basel komitesi ve tarihçesi, Basel-I ve Basel-II standartları, unsurları, Basel-II ve Basel-I standartları arasındaki temel farklılıklar hakkında açıklamalar yapılacak, son olarakta Basel-II kapsamında kredi riski ve şirket derecelendirme üzerinde durulacaktır.

2.1. BASEL HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Bankacılığın tarihsel gelişimi içinde bir çok banka başarısızlığı görülmektedir. Bunlar arasında, 1762 yılında kurulan 1890'da tasfiye edilen Baring Brothers Bankası, 2000'li yıllara doğru, Franklin National Bank (ABD), Banka Ambrosiano (İtalya), Penn Square Bank (ABD), Johshon Mattley Bank (İngiltere) gibi büyük bankalarda yaşanan başarısızlıklar ve 1930'lu yıllar ile 1980-1993 yılları iflas eden irili ufaklı bir çok banka yer almaktadır. Banka başarısızlıklarına esas olarak piyasa ve kredi risklerinin yönetilememesi neden olmaktadır²¹. Banka

²¹ İlker PARASIZ; “Modern Bankacılık Teori ve Uygulama”, Kuşak Ofset, İstanbul, 2000 s. 228-235

başarısızlarının önlenmesinde risk kontrolü ve denetimi özellikle son dönemde önemini giderek arttırmıştır.

Bankacılık risk kontrolü ve denetimi alanında kamu kuruluşlarının, uluslar arası organizasyonların, bağımsız dış denetim uyguladıkları çeşitli yöntemler vardır. Bu yöntemler arasında farklılıklar olsa da belli konularda ortak görüş sağlanarak uluslararası standartlar oluşmuştur. Bu standartların en önemlisi Bank for International Settlement (BIS)’ in standartlarıdır.

BIS (Bank for International Settlements-Uluslararası Ödemeler Bankası), 17 Mayıs 1930’da, uluslararası ödemeler sistemini düzenlemek amacıyla kurulmuştur²². BIS, 1960’larda, Bretton Woods sisteminin işlerliğini sağlamak için önemli çalışmalar yapmıştır. 1980’lerdeki petrol krizlerinin arkasından da ödemeler sisteminin aksamamasına çalışmıştır.

BIS yönetim kurulu’nun 17 üyesi bulunmaktadır. 6 temel üye (Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, İngiltere Merkez Bankaları Başkanları ve ABD Merkez Bankaları Kurulu Başkanı) ve bu üyelerin kendi ülkelerinden seçecekleri 6 ek üyenin yanı sıra, seçimle iş başına gelmiş 5 üyesi (Kanada, Japonya, Hollanda, İsveç ve İsviçre) bulunmaktadır²³.

Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi (Basel Committee on Banking Supervision) ise, İsviçre’nin Basel şehrinde 1974 yılının sonlarında G-10 ülkelerinin merkez bankaları tarafından kurulmuş, BIS bünyesinde faaliyet gösteren bir kuruluştur. Komite’nin kuruluşunun temelinde 1974 yılında petrol fiyatlarında aşırı artışlara bağlı petrol krizinin dünya uluslararası para ve sermaye piyasalarında büyük dalgalanmalar yaratması ve bu durumun bankalara olumsuz yansımaları bulunmaktadır. Komite ilk olarak Şubat 1975 tarihinde toplanmış ve o tarihten bu yana komite her yıl üç veya dört defa olmak üzere düzenli toplantılar yapmaktadır.

²² www.bis.org/about/history.htm

²³ Şenol BABUÇCU, “Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi”, Akademi Yayınları, Ankara, 2005, s.187

Komitenin üyeleri; ABD, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Hollanda, Belçika, Kanada, İsveç, İsviçre ve Lüksemburg'dur. Ülkeler merkez bankaları tarafından bu konuda yetkili olmadığı ülkelerde de merkez bankasıyla birlikte denetlemeden sorumlu otorite tarafından temsil edilmektedir.

Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi'nin resmi bir denetimsel yetkisi yoktur, olması da planlanmamıştır. Ancak, geniş denetim standartları ve kılavuz dokümanlar formüle eder ve her bir otoritenin kendi ulusal sistemine en iyi uyacak bir biçimde detaylı çalışmalarla en iyi uygulamaları tavsiye eder. Bünyesinde otuz kadar çalışma grubu vardır. Komite, üye ülkelerin denetim tekniklerine eş güdümlaşmesine yeltenmeksizin genel yaklaşımlara ve genel standartlara uyumu teşvik etmektedir.

Komite, hiçbir uluslar üstü denetim yetkisine sahip değildir. Düzenlemeleri tavsiye niteliği taşımakta, ancak düzenlemelerine uymayan ülkelerin bankacılık sistemleri uluslararası platformda ikinci sınıf olarak değerlendirilmekte ve uluslararası piyasalardaki risk primleri olumsuz etkilenmektedir. Dolayısıyla Komite'nin aldığı kararlar ülkelerin büyük çoğunluğunda ve hemen hemen aynı şekilde uygulanmaktadır.

Son 20 yıl içerisinde denetim-gözetim otoritesi haline gelen B.I.S., sürekli yayınladığı çalışmalar ile bankacılık sektörünün de içinde olduğu dünya finans piyasalarınca kabul gören uluslararası düzenlemelerin mimarı konumundadır²⁴.

Basel komitesinin risk yönetimi alanındaki düzenlemeleri, bankaların maruz kaldığı olumsuz riskleri sınırlandırarak, oluşturulan senaryolarla belirsizliği azaltarak finansal piyasaları istikrarlı bir ortama kavuşturmuştur²⁵. Komite bu amaca yönelik 1988 yılında Basel I Standartları olarak bilinen "I. Sermaye Uzlaşısını", Haziran

²⁴ Şenol BABUŞCU, a.g.e., s.262

²⁵ K. Evren BOLGÜN ve M. Barış AKÇAY. "Risk Yönetimi: Gelişmekte Olan Türk Finans Piyasasında Entegre Risk Ölçüm ve Yönetim Uygulamaları", Scala Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.10.

2004’de de Basel II Standartları olarak bilinen “II. Sermaye Uzlaşısını” yayınlamıştır.

2.2. BASEL I STANDARTLARI

Basel Komitesi, 1988 yılında farklı ülkelerde uygulanan sermaye yeterliliği hesaplama yöntemlerini birbirleriyle uyumlu hale getirmek ve bu konuda uluslararası platformda bir sektör standardı ve minimum rasyo oluşturmak amacıyla, Basel-I olarak adlandırılan Sermaye Uzlaşısını yayınlamıştır²⁶.

1992 yılında yürürlüğe giren bu karar, bankaların sermayelerine tanım getirmiş, aktiflerini risk derecelerine göre dört gruba (%0, %20, %50 ve %100) ayırmış ve sermayenin, risk ağırlıklı aktiflere oranının en az yüzde 8 olması şartını koymuştur. Basel I’de başlangıçta, kredi riski, hesaplanan “risk ağırlıklı aktif” anlamına gelmektedir. Sadece kredi risklerine odaklanan Basel I’in yayımlanmasının ardından, bankaların finansal yapılarında piyasa risklerinin de oldukça önemli bir rol üstlendiğinin daha iyi anlaşılması ve düzenlemedeki eksiklikler de dikkate alınarak, Basel komitesi tarafından piyasa risklerinin sermaye yeterliliğine dahil edilmesini içeren bir doküman 3 yıllık bir çalışma sonucunda 1996 yılında yayımlanmıştır²⁷. Bu dokümandan sonra sermaye yeterliliği rasyosu (SYR) şu şekilde hesaplanmaktadır:

$$\frac{\text{Toplam sermaye}}{\text{Kredi riski+ Piyasa riski}} \geq \%8$$

²⁶ Ayhan YÜKSEL, “Basel-II’nin Kobi Kredilerine Muhtemel Etkileri”, BDDK Araştırma Raporu, Ankara, 2005, s.1

²⁷ BDDK, “10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel-II)”, BDDK Araştırma Raporu, Ocak 2005, s.1.

Basel I standartlarına göre SYR'in hesaplanması daha detaylı olarak aşağıda gösterilmiştir.

A. Ana Sermaye (1. Kuşak)
• Ödenmiş sermaye
• Yedek akçeler
• Kamuya açıklanmış rezervler (dağıtılmamış karlar)
B. Katkı Sermaye (2. Kuşak)
• İhtiyari rezervler
• Yeniden değerlendirme
• Genel karşılıklar
• Sermaye benzeri krediler
C. 3. Kuşak Sermaye
• Kısa vadeli sermaye benzeri krediler
D. Sermaye = (A+B+C)
E. Sermayeden İndirilen Kalemler
• Şerefiye
• Mali iştirakler
F. Sermaye Tabanı = (D - E)
G. Toplam Kredi Riskine Göre Ağırlıklandırılmış Varlıklar (%0, %20, %50, %100)
H. Toplam Piyasa Riskine Maruz Varlıklar
Minimum SYR* = F/(G+(12,5 *H)) = Toplam Sermaye / Kredi Riski +Piyasa Riski

Tablo 2-1 SYR'nin Hesaplanması

Kaynak : www.bis.org

Basel I banka sermayesinin toplam miktarı üzerine odaklanmış, dolayısıyla bankaların iflas riskini ve mevduat sahipleri için oluşabilecek maliyeti en aza indirmeyi amaçlamıştır.

Basel I’de; devletler, merkez bankaları ve bankalar için OECD üyesi ülke ayırımı yapılmakta, OECD üyesi olan ülkeler ile bu ülkelerde kurulu bankalar daha az riskli olarak değerlendirilmektedir. Bu uygulama OECD üyesi olan, ancak kredi riski yüksek ülkeler açısından (Türkiye gibi) avantaj, OECD üyesi olmayan, ancak kredi riski göreceli daha düşük ülkeler açısından (Singapur gibi) dezavantaj oluşturmaktadır²⁸. Basel I’de eleştirilen diğer noktalar ise şunlardır:

- Kredi riskinin ayrıştırılmasının sınırlı olması: 1988 Sermaye Uzlaşısı tüm kredi risklerini %0-%20-%50-%100 olmak üzere 4 risk ağırlığına bölmektedir.
- Kredi riskinin statik ölçülmesi: Sermaye yeterlilik rasyosu için kritik değer olarak belirlenen %8 oranı, ülkelerin ve ölçüme dahil kuruluşların değişen koşullarına göre esneklik göstermemektedir.
- Vadenin dikkate alınmaması: Vade, önemli bir risk faktörü olmasına karşın, dikkate alınmamaktadır.
- Karşı tarafın kredi değerliliğine dikkat edilmemesi.

Yukarıda açıklanan sebeplerden dolayı Basel Komite’si I. Basel uzlaşısındaki görülen eksikleri, hataları gidermek ve zaman içinde dünyadaki bankacılık ve finans piyasalarında ki gelişmeleri de göz önüne almak suretiyle yeni arayışlara girmiş bunun çalışmalarını yapmıştır.

²⁸ Turgay GEÇER; “Basel II ve Kredi Riski”, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Eylül Ekim 2004, s.17-21

2.3. BASEL II STANDARTLARI

Uluslararası piyasalardaki gelişmeler, mevcut düzenlemenin değişen koşullar karşısında yetersiz kalması, risk çeşitlerinin artması gibi unsurlar yeni sermaye standartları oluşturmayı gerektirmiştir.

Basel Komitesi, finansal piyasalarda meydana gelen gelişmeleri ve Basel-I'in sermaye yeterliliği ölçümüne ilişkin eksikliklerini dikkate alarak Haziran 1999'da Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısına (Basel-II) ilişkin ilk istişare metnini (consultative paper); ardından 2001 yılı başında ikinci istişare metnini; Nisan 2003'te ise üçüncü istişare metnini yayımlamıştır. Düzenlemelerin taslaklar halinde farklı zamanlarda kamuoyunun bilgisine sunularak tartışılması sağlanmış ve en son Haziran 2004'de en son şekli verilerek "Basel II, 2. Sermaye Uzlaşısı" adı altında kesinleşmiş metin olarak yayınlanmıştır.

Bu yeni sermaye uzlaşısının Basel I Sermaye Uzlaşısı'ndan ayrılan ana noktaları aşağıda verilmiştir.

- Basel-I'de yer alan, kredi riski açısından sermaye yükümlülüğünün OECD ülkesi olup olmama kriterine göre belirlenmesi prensibine dayanan "kölüp kuralı (club rule)" Basel-II ile birlikte kaldırılmaktadır.
- Basel-II'de kredi riski, krediyi alan tarafların derecelendirme notlarına göre belirlenmektedir. Basel-II'de yer alan bazı yöntemler bağımsız derecelendirme şirketleri (ör. Standard&Poors, Fitch, Moodys, vb) tarafından verilen derecelendirme notlarını kullanırken, bazı ileri yöntemlerde - bankacılık denetim otoritesi iznine tabi olmak üzere- bankaların kendi değerlendirmelerine dayanarak verdikleri derecelendirme notları dikkate alınmaktadır.

- Basel-I’de sadece kredi ve piyasa riskleri için sermaye zorunluluğu bulunmaktadır. Basel-II’de ise bu risklere ilaveten operasyonel risk sermaye yükümlülüğü de eklenmiştir. Basel-II’de operasyonel risk, yetersiz veya aksayan iç süreçler, insanlar ya da sistemler ya da harici olaylar sonucu ortaya çıkan zarar riski olarak tanımlanmakta (örneğin zimmet, deprem, bilgi işlem arızası sonucu ortaya çıkan zararlar) ve bankalardan bu riskleri için de sermaye bulundurmaları istenmektedir.
- Basel-II içerisinde bankaların sermaye yeterliliklerini kendilerinin değerlendirmesi istenmekte ve hem sermaye yeterliliği hem de bankanın kendisini değerlendirme sürecinin bankacılık denetim otoritesi tarafından denetlenmesi ve değerlendirilmesi istenmektedir.
- Basel-II kapsamında sermaye yeterliliğine ilişkin olarak Basel-II’ye özgü detaylı bilgilerin kamuya açıklanması zorunluluğu getirilmektedir. Bu husus Basel-I’de yer almamaktadır²⁹.

Basel-II düzenlemesi, bankalarda etkin risk yönetimini ve piyasa disiplini geliştirmek, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini artırmak ve bu sayede sağlam ve etkin bir bankacılık sistemi oluşturmak ve finansal istikrara katkıda bulunmak için sunulmuş önemli bir düzenlemedir.

Basel-I’e göre oldukça farklı bir yapıda olan Basel-II’nin temel amaçlarını şu şekilde sıralanmaktadır³⁰ :

- Basel-II içerisinde yer alan alternatif yöntem önerileri 'one-size-fits-all' olarak ifade edilen tek düzeliği ortadan kaldırmakta ve bankalara, yapıları ile uyumlu olan yöntemi seçme imkanı vermektedir.

²⁹ BDDK, “10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı” Ankara, 2005, s.2

³⁰ Ayhan YÜKSEL, “Basel-II’nin Kobi Kredilerine Muhtemel Etkileri”, BDDK Araştırma Raporu, Ankara, 2005, s.3

- Sektörden gelen değerlendirmelerin de ışığında, basit yaklaşımların önemli faaliyetlere ilişkin riskleri yeterli düzeyde ölçemediği sonucundan hareketle, Basel-II içerisinde basitlik ile riske duyarlılık amaçlarının dengeli bir şekilde yer alması sağlanmıştır. Bu çerçevede, Basel-II'nin olabildiğince basit ve uygulanabilir olması, ancak bu basitleştirmenin, temel amaçlardan olan riske duyarlılık ve esnekliğe zarar verici mahiyette olmaması hedefleri gerçekleştirilmiştir.
- Sermaye yeterliliği ölçümlerine ilişkin olarak yapılması gerekli olan iki önemli değişiklik Basel-II ile gerçekleştirilmiştir. Bunlar sermaye yeterliliği ölçümlerinin yapısının genişletilmesi ve ölçümlerin riske daha duyarlı hale getirilmesidir. Basel-II'nin farklı ama birbirini tamamlayan üç ayaklı bir temel üzerine oturtulması ilk hedefe, Basel-II içerisinde yer alan yöntemlerin riske duyarlı olması da ikinci hedefe ulaşma açısından oldukça önemlidir.
- Basel-II ile bankaların etkin risk yönetim sistemlerini kurmaları ve geliştirmeleri teşvik edilmiştir.
- Farklı pozisyonlara ilişkin sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında, Basel-I'e göre daha gerçekçi bir teşvik mekanizması oluşturulmuştur.
- Kamuya açıklanan sermaye yeterliliği bilgilerinin kapsamı ve içeriği genişletilmiştir.
- İkinci yapısal blok ile etkin banka yönetimi ve denetimi için vazgeçilmez faaliyetler olan banka sermaye yeterliliği düzeyinin banka ve denetim otoritesi tarafından değerlendirilmesi sağlanmıştır.
- Sermaye yeterliliğine ilişkin bilgilerin kamuya açıklanması suretiyle finansal ve ekonomik istikrara oldukça önemli katkılarda bulunulması amaçlanmıştır .

Basel II düzenlemesinde yaklaşımın temel taşlarını oluşturan 3 Yapısal Blok yer almaktadır³¹.

2.3.1. Basel II-Yapısal Bloklar

Basel II Yeni Sermaye Uzlaşısının üç dayanak noktası vardır. Bunlar; asgari sermaye yeterliliği, sermaye yeterliliğinin denetimi ve piyasa disiplini. Bu üç dayanak noktası, “I. Yapısal Blok”, “II. Yapısal Blok” ve “III. Yapısal Blok” olarak ifade edilmektedir.

Şekil 2.1: Basel II Düzenlemesinin 3 Yapısal Bloğu

BASEL II		
I. YAPISAL BLOK ASGARI SERMAYE YETERLİLİĞİ	II. YAPISAL BLOK SERMAYE YETERLİLİĞİ DENETİMİ	III. YAPISAL BLOK PİYASA DİSİPLİNİ
UYGULAMANIN KAPSAMI		

2.3.1.1. I. Yapısal Blok

Birinci yapısal blok, bankanın risklere karşı elinde bulundurması gereken asgari sermaye tutarına ilişkin olan bölümdür. Basel-I’ deki asgari yüzde 8’ lik oranın korunduğu bu bölümde, kredi riskinin ölçümüne ilişkin yeni yöntemler önerilmiş ve Basel-I’ de açıkça kapsanmayan “operasyonel risk” bölümü yer almıştır.

³¹ TBB: “Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel II) Geçiş Sürecine İlişkin Yol Haritası”, 2003

Basel II uygulamasında sermaye yeterliliği rasyosunun hesaplanmasında aşağıda gösterilen değişiklikler olmuştur.



Risk ağırlıklı aktifleri belirleyen;

Kredi riski, bankanın kullandığı kredinin, satın aldığı menkul kıymetin veya herhangi bir şekilde verdiği paranın geri dönüşünün kısmen ya da tamamen olmamasını,

Piyasa riski, finansal piyasalarda oluşan volatiliteye bağlı olarak, faiz oranları, döviz kurları ve hisse senedi fiyatlarında meydana gelen değişimler sonucunda, bir bankanın zarar etme veya sermaye kaybetme riskini,

Operasyonel risk ise, bir bankanın işlemeyen ya da uygun olmayan iç süreçler, insanlar, sistemler ya da dış etkenler nedeniyle ortaya çıkabilecek zarara uğrama riskini,

ifade etmektedir.

Basel II’de piyasa riskinin hesaplanmasında Basel-I’e göre önemli bir değişiklik olmazken, yani standart yaklaşım ve riske maruz değer yaklaşımı (VaR) korunurken, kredi riskinin hesaplanmasında çok önemli değişiklikler yapılmıştır.

Kredi riskinin hesaplanması için basit, orta ve gelişmiş düzeyde olmak üzere farklı yaklaşımlar seçenek olarak sunulmaktadır. Bunlar; Standart Yaklaşım (Standardised Approach – SA), Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım (Simplified Standardised Approach – SSA), Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (Foundation Internal Ratings Based – IRB), İleri Düzey İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (Advanced IRB)’ dir. Benzer şekilde yeni eklenen operasyonel risk hesaplaması; Temel Gösterge Yaklaşımı (Basic Indicator Approach – BIA), Standart Yaklaşım, Alternatif Standart Yaklaşım veya İleri Ölçüm Yaklaşımları (Advanced Measurement Approach – AMA) ile yapılabilecektir³².

2.3.1.2. II. Yapısal Blok

II.Yapısal Blok, bankaların risk yönetimi yaklaşımının denetim otoritesi tarafından incelenme sürecidir. Bu blokta bankaya ve denetçi otoriteye özel görevler yüklenmektedir.

Basel Komitesi I.Yapısal Blok ile II.Yapısal Blok'un uyum içinde olması için dört ana ilke belirlemiştir. Bu ilkeler;

- Bankalar risk profillerine ve stratejilerine uygun sermaye yeterliliklerini değerlendirebilecekleri bir sürece sahip olmalıdırlar. Bu süreç dahilinde banka yönetim kurulu ve yöneticileri tarafından yapılan bir gözden geçirme süreci olmalıdır.
- Denetleyici otoritenin, bankaların içsel sermaye yeterlilik değerlendirmeleri ve stratejilerinin yanında sermaye rasyolarına olan uyumlarının gözden geçirilmesi suretiyle bir değerlendirme yapmalıdır.

³² Münir YAYLA, Yasemin Türker KAYA, “Basel-II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci”, BDDK Araştırma Raporu, 2005, s.10

- Resmi otoritenin, asgari sermaye yeterliliği rasyosunun tutturulmasının yanı sıra gerekli olduğunu düşündüğü durumlarda bankalarda asgari oranın da üzerinde sermaye tutulmasını talep edebileceği hususu üçüncü ilke olarak belirlenmiştir.
- Son ilke ise, banka sermayesinin belirlenen asgari yükümlülüğün altına düşmemesi için bankanın kendi risk karakteristiğine uygun tedbirlerin resmi otorite tarafından önceden alınmasının sağlanmasına ilişkindir.

Yukarıdaki ilkelerin bir sonucu olarak ikinci yapısal blok ile aslında uluslararası faaliyet gösteren finansal kuruluşların bir kaç yıldır kullandığı “ekonomik sermaye” kavramı resmen yeni uzlaşya yerleştirilmiş bulunmaktadır. Ekonomik sermaye bankanın faaliyetlerinden kaynaklanabilecek potansiyel (beklenmeyen) kayıplara karşı tampon görevi görmesi için ayrılan sermayeyi ifade etmektedir. Yasal sermayenin seviyesi düzenleyici otorite tarafından tanımlanmakta ve finansal sistemin sağlığı ve mevduat sahiplerinin korunması amaçlanmaktadır. Halbuki ekonomik sermaye risklerin toplulaştırılması eğiliminin bir sonucu olarak ortaya çıkan ve farklı tipteki riskleri tek bir ölçüt ile ifade etmeye çalışan bir yaklaşımdır. Ekonomik sermaye yönetiminin bankaya katma değer yaratan iş alanlarının belirlenmesine yardımcı olmak suretiyle, hissedarın/yatırımcının bilgi ihtiyacını karşılamaya, Basel II’ye ve ihtiyati düzenlemelere uyumun gerçekleşmesine yardımcı olması beklenmektedir. Bir banka asgari yasal sermaye koşulunu sağlasa bile, yeterli ekonomik sermayeye sahip olmayabilir. Dolayısıyla, banka sahip olduğu toplam risklerle sermayesi arasındaki bağı iyi kurmalı ve bu bağın iyi kurulduğu resmi otorite tarafından da kabul edilmelidir. Ekonomik sermayenin belirlenmesinde bankalar çoğunlukla istatistiksel olan kendi metotlarını kullandıklarından resmi otorite açısından onay verme yükümlülüğü doğmaktadır³³.

³³ YAYLA ve KAYA, a.g.e., s. 11-12.

2.3.1.3. III.Yapısal Blok

III. Yapısal Bloкта ana hedef; asgari sermaye yükümlölüklerini (Birinci Yapısal Blok) ve denetim otoritesinin incelemesi sürecini (İkinci Yapısal Blok) tamamlamak amacına yönelik piyasa disiplinin sağlanmasıdır. Bankaların sahip oldukları sermaye yeterliliğı ve risk değeriendirme yöntemleri dahil olmak üzere önem arz eden konularda kamuya açıklama yapma gerekliliğini ortaya koyan üçüncü blokta, bankalar arasında karşılaştırma yapılabilmesi ve bu yolla şeffaflığın sağlanması hedeflenmektedir.

Basel Komitesi bu çerçevede bir dizi kamuyu bilgilendirme yükümlölüğü ihdas ederek piyasa disiplininin teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bunlar arasında uygulamanın kapsamı, sermaye yeterliliğı, maruz kalınan riskler, risk değeriendirme süreci yer almakta olup bu şekilde yatırımcıların bankanın risklilik seviyesi ve risklerini nasıl yönettiğı hususları hakkında önemli bilgilere sahip olmalarına olanak sağlanmaktadır.

Piyasa disiplini, esas itibarıyla bankaların kamuya açıkladıkları bilgilerin şeffaflık seviyesinin artırılması yoluyla bankaların daha basiretli hareket etmelerinin teşvikini ve bu yolla piyasa disiplininin sağlanmasını da öngörmektedir. Basel Komitesi bu çerçevede yatırımcıların ve ilgili diğer tarafların bankaların sermaye seviyeleri ve bunun detaylarına ilişkin daha fazla anlamlı ve şeffaf bilgi elde edebileceklerine, bu şekilde diledikleri banka hakkında daha sağlıklı bir risk ve kalite değeriendirmesi yapmalarının mümkün olabileceğine inanmaktadır.

Piyasa disiplininin sağlanmasına yönelik olan bu blokta prensip olarak bankaların kamuya yapacakları açıklamaların, üst düzey yönetimin ve yönetim kurulunun bankanın risklerini ölçme, değeriendirme ve yönetme tarzlarıyla tutarlı olması öngörülmektedir. Örneğın bankalar birinci yapısal blok kapsamında maruz kaldıkları muhtelif risklerin ölçümü ve bu riskler nedeniyle bulunduracakları asgari sermaye düzeyinin belirlenmesi için belirli yaklaşım ve yöntemler kullanmaktadırlar.

Bu yöntemler doğası gereği oldukça kapsamlı ve karmaşık araç ve yöntemler kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Kötü niyet söz konusu olmasa bile hata yapılma ve yanılma olasılığı yüksek olan bu süreçlere ilişkin bilgilerin de kamuya açıklanması ile bankaların daha dikkatli ve basiretli bir şekilde çalışmalarını teşvik edilecektir³⁴.

Çalışmamızın II. Bölümünde öncelikle Basel Komitesi, Basel I ve Basel II standartları hakkında genel bilgi verilmiştir. Bundan sonra Basel II'nin kredi riskine bakış açısı ve şirket derecelendirme üzerinde yoğunlaşılacaktır.

2.4. BASEL II, KREDİ RİSKİ ve ŞİRKET DERECELENDİRME

Bu bölümde kredi riski ve yönetimi, Basel II'nin kredi riskine bakış açısı ve bu kapsamda şirket derecelendirme üzerinde durulacaktır.

2.4.1. Kredi ve Kredi Riski

Bankacılık Kanunu'ndaki tanıma göre, **kredi** tanımı içine;

- Bir bankanın vereceği nakdi krediler,
- Gayrinakdi krediler (teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi)
- Satın alacağı tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları,
- Tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler,
- Varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar
- Vadesi geçmiş nakdî krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler,

³⁴ Coşkun KÜÇÜKÖZMEN, “Basel-2, Blok-3:Bilgilendirme Yoluyla Şeffaflığın Artırılması ve Piyasa Disiplininin Sağlanması”, Ankara, 2006

- Gayrinakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri
- Ters repo işlemlerinden alacaklar
- Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler
- Ortaklık payları (iştirakler),
- Kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlar ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar

girmektedir³⁵.

Kredi kavramı aslında, günlük hayatta bilinenden farklı ve çok geniş bir anlamı içermektedir. Bankacılık Kanunu da bu nedenle yukarıdaki hükümle kredi kavramına çok geniş anlamlar yüklemektedir.

Tanımdan da anlaşılacağı üzere geri ödenmeme riski doğuran her işlem kredi sayılmaktadır. Bankanın kredi riski değerlendirilirken iştiraklerinin bilançolarında ya da bilançolarının dışında yer alan kredi nitelikli kalemler de konsolide edilerek dikkate alınmalıdır.

Kredi kavramının bankacılık uygulamasındaki kapsamı bankaların risklerini belirlemek açısından önemlidir. Kelime anlamı itibariyle “kredi”, “güven” demektir. Bir kişinin, bir başkasına, ekonomik değer taşıyan bir borcu ifa edeceği konusunda duyduğu güven, kendi içinde bir güvensizlik durumunu (güvenin boşa çıkarılması riskini - ihtimalini) barındırır. Aynı şekilde bir kişinin piyasadaki muhtemel gelişmeler hakkındaki beklentileri de piyasaya duyduğu bir güveni ifade eder ve herhangi bir sebeple piyasanın beklenen yönde gelişmemesi ihtimali vardır.

³⁵ Ahmet BATTAL, “Bankacılık Kanunu Şerhi”, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006, s.209

Bu yönden bakıldığında, herkes gibi, bir bankanın sahip olduğu talep hakları banka için bir risk ifade etmektedir.

Kredi riski, en basit anlamıyla, bir bankanın kredi müşterisinin ya da kendisiyle bir anlaşmaya taraf olan ön anlaşma koşullarına uygun biçimde yükümlülüklerini karşılayamama olasılığıdır³⁶. Burada söz konusu olan sadece ana paraların değil, faizin de zamanında ödenmeme olasılığıdır. Ödenmeme riski özellikle aşağıda sayılan faktörleri bağlıdır.

- Aktiflerin pazar değerinden bulunan gelir durumunun beklendiği gibi gelişmemesi
- Gelir durumunda beklenen karlılığın gerçekleşmemesi
- İşletmenin toplam güncel borçlanması³⁷

Kredi riski, banka dışında finansal şirketler ile endüstriyel şirketler ve hatta devletleri de kapsayan kredi sağlayıcıların karşı karşıya olduğu bir risktir. Bununla birlikte; bankalar için kredi riski, faaliyetlerinin büyük bir kısmı bu riski içermesi nedeniyle gündemlerinin birinci sırasını alır. Kredi riskinden kaynaklanan zararın; bankanın mali yapısı olumsuz etkileyecek, hatta bankanın varlığını tehlikeye sokabilecek olması nedeniyle özel bir önemi vardır.

Kredi kayıpları, bankaların kredilendirme fonksiyonunun vazgeçilmez bir parçasıdır ve bir bankanın tüm birimlerini etkilemektedir. Gelişmiş risk yönetimi uygulamalarının kullanıldığı ülkelerde, kurumlar kendilerini kredi kayıplarına karşı kredi risk sermayesi rezervleri ile korumaktadırlar. Gelecekte oluşabilecek kredi portföy kayıplarını öngörmek oldukça zor olmakla beraber, istatistiksel analizler,

³⁶ www.tbb.org.tr/turkce/basle/risk_yonetim.doc

³⁷ Ali Sait YÜKSEL, Aslı YÜKSEL ve Ülkü YÜKSEL, “Banka Yönetimi El Kitabı”, Alfa Basım Yayın, İstanbul, 2002, s.87

kredi kayıplarına karşı korunmak için gerekli sermaye ve rezervlerin belirlenmesinde ve yönetim kararlarının alınmasında yardımcı olmaktadır.

Kredi riski kapsamında değerlendirilebilecek diğer risk türleri şunlardır:

İşlemin Sonuçlandırılmaması Riski : Bankanın karşı taraftan, umulan sürede işleme konu finansal aracı ya da fonu (nakdi) teslim alamaması, elde edememesidir.

İşlemin Sonuçlandırılma Öncesi Oluşan Risk : İşlemi yapan taraflardan birinin, işlemin süresi içinde, sözleşmedeki yükümlülüğünü yerine getiremeyeceğinin anlaşıldığı durumdur.

Ülke Riski : Uluslararası kredi işlemlerinde, krediyi alan kişi ya da kuruluşun faaliyette bulunduğu ülkenin ekonomik, sosyal ve politik yapısı nedeniyle yükümlülüğün kısmen veya tamamen zamanında yerine getirilememesi ihtimalidir.

Transfer Riski : Krediyi alan kişi ya da kuruluşun bulunduğu ülkenin ekonomik durumu ve mevzuatı nedeniyle döviz borcunun aynı türde veya konvertibl diğer bir döviz ile geri ödenememe ihtimalidir.

Bankaların güven kurumları olması kamu otoriteleri tarafından bankaların kredi riskine yönelik olarak bir takım düzenlemeler yapılmasına neden olmaktadır. Bu noktada kredi riski yönetimi ve kredi riskinin önlenmesine yönelik kullanılan standartlar (son yıllarda özellikle Basel II standartları) önem kazanmaktadır.

Kredi risk yönetiminin amacı uygun parametreler içinde bankanın maruz kalabileceği riskleri yöneterek bankanın risk ayarlı getirisini maksimize etmektir. Bankalar portföylerindeki tüm kredi risklerini ve bireysel kredilere ve işlemlere ilişkin risklerini yönetmek durumundadırlar. Bankalar ayrıca kredi risklerinin diğer risklerle ilişkisini de göz önünde bulundurmalıdır. Kredi riskinin etkin şekilde yönetimi, risk yönetiminde kapsamlı bir yaklaşımın önemli unsurlarından birisidir.

Basel II düzenlemesi ile risklerin daha hassas ve doğru ölçülmesi, ölçülen riskler karşılığında daha gerçekçi ve risklere duyarlı hareket edilerek sermaye gereksiniminin belirlenmesi hedeflenmiştir. Düzenleme sadece sermaye yeterliliğinin hesaplanmasına yönelik çok geniş kapsamlı bir uygulama dokümanı olmakla kalmamakta aynı zamanda denetim ve gözetim otoritelerinin rolü, risk yönetimi ve sermaye yeterliliği konusunda kamuya açıklama, şeffaflık, piyasa disiplini vb. birçok konuyu içermektedir. Bu nedenle Basel II salt sermaye yeterliliği düzenlemesi olarak değil, bankacılıkta modern risk yönetiminin el kitabı olarak kabul edilebilir.

2.4.2. Basel II ve Kredi Riski

Daha önce değinildiği üzere; Basel II’de kredi riskine yönelik daha hassas bir ölçüm öngörülmektedir.

Basel II, bankaların kredi riski taşıyan aktiflerini, yeni bir karşı taraf sınıflandırmasına tabi tutan düzenleme ile kredi müşterilerinin ve diğer karşı tarafların kredi değerliliğini ön plana çıkarmış, ulusal denetim otoritelerine de bir takım konularda yetkiler vermiştir.

Basel II’de öngörülen kredi riski ölçüm yöntemlerinin kullanılmasında iki farklı etken göz önünde bulundurulmaktadır. Öncelikle borçlunun kredi değerliliği (mali tablo analizleri, mali performans öngörülleri, kalitatif değerler), sonra kredi işlem riskini belirleyen teminat, garanti, kredi türevleri ve/veya netleşme anlaşmaları gibi unsurlar dikkate alınarak sermaye yükümlülüğü hesaplanmaktadır. Kredi riskinin hesaplanması için, Standart Yaklaşım (Standardised Approach), Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım (Simplified Standardised Approach), Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (Foundation Internal Ratings Based -IRB), Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (Advanced IRB) olmak üzere dört farklı metot belirlenmiştir. Ülkemizde, Standart Yaklaşımın Ocak 2008 tarihinde, İçsel

Derecelendirme Yaklaşımının ise Ocak 2009 tarihinde uygulanmaya başlaması planlanmaktadır³⁸.

Basel II’de; kredi riskine ilişkin olarak ana yöntemler “Standart Yaklaşım” ve “İçsel Derecelendirme Yaklaşımı”dır.

GELİŞMİŞLİK DÜZEYİ	KREDİ RİSKİ
BASİT	Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım
ORTA	Standart Yaklaşım
İLERİ	Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı
	İleri İçsel Derecelendirme Yaklaşımı

Tablo 2-2 : Basel II Kapsamında Kullanılacak Kredi Riski Yaklaşımları
 Kaynak : BDDK, “II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu”, 2004, s.16, <http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/QIS-TR.pdf>

Tablodan görüldüğü üzere Basel II’de, “Standart Yaklaşım” basitleştirilmiş ve standart olmak üzere, İçsel Derecelendirme Yaklaşımı” da temel ve ileri olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

2.4.2.1. Standart Yaklaşım

Standart yaklaşımda, karşı taraf esas alınarak belirlenen, dışındaki her bir kategoride risk ağırlığı dışsal kredi derecelerine (S&P, Moody’s gibi kredi derecelendirme kuruluşları) bağlı olarak tespit edilmektedir. Standart yaklaşımdan daha basit derecede olan basitleştirilmiş standart yaklaşımdaki temel fark ise; risk ağırlıklarının belirlenmesinde ihracat kredi kuruluşları (Export Credit Agencies) tarafından verilen notlar kullanılmaktadır.

³⁸ TBB, “Basel II’nin KOBİ’lere Etkisi”, Bankacılar Dergisi Sayı-58, İstanbul, Eylül/2006, s.7

Standart yöntem, banka ile kredi ilişkisinde bulunan her bir tarafın bir dışsal risk derecelendirme kuruluşundan kalite notu almasına ve bu kalite notuna denk düşen bir risk ağırlığı ile değerlendirilmesi esasına dayanmaktadır.

Standart yöntemde, risk kategorileri için derecelendirme kuruluşlarının verdikleri her bir kredi derecesi notuna karşılık gelmek üzere bir risk ağırlığı belirlenmiştir. İşlemin karşı tarafına verilmiş olan derecelendirme notuna tekabül eden risk ağırlığı, işlem tutarı ile çarpılarak o işleme ait risk ağırlıklı varlık tutarı hesaplanır. Her farklı kategorideki kalem için bu işlem yapıp, toplandığında ise kredi riski için toplam risk ağırlıklı varlık rakamı elde edilir.

Basel II dökümanında bankaların bütün alacakları için sınıflandırma ve rating notlarına göre risk ağırlıklarının ne olacağı belirlenmiş durumdadır. Standart yaklaşımda kullanılan risk ağırlıkları aşağıda verilmiştir.

VARLIKLAR	Opsiyonlar	AAA- /AA-	A+/ A-	BBB+/ BBB-	BB+/ B-	B- /Altı	Derecesiz
Hazine ve Merkez Bankasına Verilen Kr.	Rating Notuna Göre	%0	%20	%50	%100	%150	%100
Diğer Kamu Kurum ve Kuruluş. Verilen Kr.	Hazine Benzer	%0	%20	%50	%100	%150	%100
	Opsiyon-1	%20	%50	%100	%100	%150	%100
	Opsiyon-2	%20	%50	%50	%100	%150	%20
Bankalara Verilen Krediler	Opsiyon-1	%20	%50	%100	%100	%150	%100
	Opsiyon-2	%20	%50	%50	%100	%150	%50
	Opsiyon-2 (Kısa Vade)	%20	%20	%20	%50	%150	%20
VARLIKLAR		AAA- /AA-	A+/ A-	BBB+/ BBB-	B-/ Altı	Derecesiz	
Şirketlere Verilen Krediler		%20	%50	%100	%150	%100	
VARLIKLAR						Risk Ağırlıkları	
Perakende Krediler						%75	
İkamet Amaçlı Gayrimenkul Kredileri						%35	
Takipteki Alacaklar						Belli Koşullara Göre %50, %100 veya %150	

Tablo 2-3 : Standart Yaklaşımda Kullanılan Risk Ağırlıkları

Kaynak: Münür Yayla, Yasemin Türker Kaya. Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci, ARD Çalışma Raporları:2005/3, BDDK Araştırma Dairesi, 2005, s.7.

Kredi riskine ilişkin olarak kullanılan ikinci yöntem olan Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım'ın, birçok açıdan Standart Yaklaşım ile benzer hükümler içerdiğine ve iki yaklaşım arasındaki temel farklılığın risk ağırlıklarının belirlenmesinde, Standart Yaklaşım'da bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından verilen rating notlarının Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım'da ise ihracat

kredi kuruluşları tarafından verilen rating notların dikkate alınmasının olduğuna daha önce değinilmişti. İki yöntem arasındaki diğer önemli farklar ise şunlardır³⁹:

- Bankalardan alacaklar için sadece 1 numaralı opsiyon kullanılabilir.
- Şirketlere verilen kredilerin tamamı %100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır.
- Ticari amaçlı gayrimenkul ipoteline dayalı krediler için avantajlı uygulama bulunmamaktadır.
- Kredi türevleri kredi riski azaltımı kapsamında dikkate alınmamaktadır.
- Teminat ve garantilerde vade ve kur uyumsuzluğu bulunmaması gerekmektedir.
- Teminatlar için sadece Basit Yöntem kullanılabilir.

Standart yaklaşımın uygulanmasında hesaplanan derecelerin derecelendirme kuruluşlarınca yapıldığı ve denetim otoritesince bu derecelendirme kuruluşunun verdiği notların kullanılmasına onay verildiği varsayılmıştır. Ülkemizde bu onayın BDDK tarafından 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmeliğe göre verilmesi öngörülmüştür⁴⁰.

Standart yaklaşımda **şirketlere verilen kredilerinin tabi olacağı sermaye yükümlülüğü**, kurumsal portföy için bağımsız kredi değerlendirme kuruluşlarınca verilen derecelendirme notlarına göre belirlenirken, perakende portföyde yer alan KOBİ kredileri %75’lik standart risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Kurumsal

³⁹ : BDDK, “II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu”, 2004, , s. 23, <http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/QIS-TR.pdf>

⁴⁰ BDDK, “Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik”, 2006, <http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat>

portföyde yer alan KOBİ kredilerinin tabi olacakları risk ağırlıkları aşağıda yer almaktadır.

DERECELENDİRME NOTU	RİSK AĞIRLIĞI
AAA'dan AA-'ye Kadar	20%
A+'dan A-'ye Kadar	50%
BBB+'dan BB-'ye Kadar	100%
BB-'den Düşük	150%
Derecelendirme Notu Bulunmayan	100%

Tablo 2-4 : Standart Yaklaşımda Kurumsal Portföyde Yer Alan Şirket Kredilerine Uygulanacak Risk Ağırlıkları

Kaynak : Ayhan YÜKSEL, “Basel-II'nin Kobi Kredilerine Muhtemel Etkileri”, BDDK Araştırma Raporu, Ankara, 2005, s.1

Tablodan görüldüğü gibi; kurumsal şirketler için (sigorta firmaları da dahil) derecelendirme notlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Derecelendirme notu olmayan firmalardan alacaklar için %100 risk ağırlığı uygulanmaktadır.

Bununla birlikte vadesi geçmiş olanlar hariç, perakende portföyde yer alan KOBİ krediler için %75 risk ağırlığı uygulanmaktadır. Basel II’de perakende krediler şu kriterlerle tanımlanmıştır⁴¹:

Oryantasyon Kriteri : Risk gerçek kişilerde veya KOBİ’lerde olmalıdır.

Ürün Kriteri : Riskler, bireysel bankacılık ürünlerinden olmalıdır.

Yoğunlaşma Kriteri : Perakende krediler portföyü yeterli düzeyde çeşitlenmiş olmalıdır. Perakende riskler düşük tutarlarda olmalıdır.

⁴¹ Halime TEMEL, “Basel II Kriterlerine Göre Ticari Bankalarda Kredi Riski Yönetimi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006

Ayrıca; gerçek kişilere yönelik bireysel krediler haricinde, bir firmaya yapılan kredilendirmenin perakende kredi sayılabilmesi için iki koşul öne sürülmektedir:

- Bir firmanın bir bankacılık grubuna olan nakdi ve / veya gayri nakdi risk toplamı 1 milyon Euro'nun altında olmalıdır.
- Bir firmanın yıllık satış hasılatı 50 milyon Euro'nun altında olmalıdır.

KOBİ			
	Risk Toplamı	Satış Hasılatı	
		50 Milyon Euro <	> 50 Milyon Euro
Kredi	1 Milyon Euro <	Perakende	Kurumsal
Tutarı	> 1 Milyon Euro	Kurumsal	Kurumsal

Tablo 2.5 : Basel II Düzenlemesine Göre Kobiler

Kaynak : Turgay GEÇER, “Basel II ve Kredi Riski: Kaos İçindeki Düzen”, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı:38, Eylül-Ekim, 2004, s.82.

Tablodan görüldüğü üzere; KOBİ kredilerinin perakende portföyde sınıflandırılabilmesi için söz konusu KOBİ'nin yer aldığı konsolide şirketler grubuna kullandırılan toplam kredi tutarının 1 milyon EUR'dan az olması ve söz konusu toplam kredinin perakende portföyün önemli bir kısmını teşkil etmemesi gerekmektedir. Basel Komitesi'nin bu şartın sağlanması için örnek olarak verdiği kriter, toplam kredi tutarının perakende portföyünün %0,2'sini aşmamasıdır. Ayrıca perakende portföyde sınıflandırılan kredilerin bankalar tarafından çeşitli açılardan portföy olarak toplu bir şekilde yönetiliyor olması gerekmektedir. Kurumsal portföy ise büyük ölçekli şirketlere (konsolide satış tutan 50 milyon EUR'dan büyük şirketler) verilen krediler ile KOBİ'lere verilen kredilerden perakende portföy içerisinde sınıflandırılmayanları kapsamaktadır.

Basel II'ye göre kredi riski yönetimi standart yaklaşım ile başlamakta, standart yaklaşım ise esas olarak rating notları ve rating kuruluşlarının varlığına dayanmaktadır.

2.4.2.2.1. Standart Yaklaşımda Kredi Riski Azaltım Teknikleri

Standart yaklaşımda kredi riskini azaltmak amacıyla kullanılması öngörülen iki farklı yöntem bulunmaktadır: Basit ve kapsamlı yöntemler.

Basit yöntemde, maruz kalınan riskler teminatl ve teminatsız olarak iki kısma ayrılmakta, riskin teminatsız kısmı için borçlunun risk ağırlığı dikkate alınmakta iken, teminatl kısmı için teminatın risk ağırlığı göz önünde bulundurulmaktadır. Buradaki en önemli ilke, teminatın risk ağırlığının hesaplamada kullanılabilmesi için borçlunun risk ağırlığından daha düşük olması gerektiğidir.

Kredi riskinin azaltılması amacıyla basit yöntem kullanan bankalar, ancak aşağıda belirtilen finansal araçları teminat olarak dikkate alabileceklerdir⁴².

- Nakit,
- Kredi değeriendirme şirketleri tarafından kabul edilen borçlanma senetleri,
 - Devlet ya da kamu nitelikli alacaklar için belirlenen risk ağırlığına tabi kamu kuruluşları tarafından çıkarılmış "BB-" ve üstü dereceye sahip menkul kıymetler,
 - Bankalar, menkul kıymet şirketleri ya da şirketler tarafından çıkarılmış "BBB" ve üstü dereceye sahip menkul kıymetler,
 - Kısa vadeli borçlanma enstrümanları içinde en azından "A-3/P-3"⁴ dereceye sahip olanlar.
- Bilinen bir derecelendirme kuruluşu tarafından derecelendirilmemiş borçlanma senetleri,

⁴² TBB, "Basel II'nin KOBİ'lere Etkisi", Bankacılar Dergisi Sayı-58, İstanbul, Eylül/2006, s.10-11

- ❑ Banka tarafından ihraç edilen, tanınmış bir borsaya kote olan, birincil borç niteliğinde olan,
- ❑ İhraççı banka tarafından ihraç edilen kıymetlerin hepsinin öncelik sırası aynı ve en azından "BBB-" veya "A-3/P-3" risk derecesine sahip olanlar,
- ❑ Kıymeti elinde bulunduran bankada söz konusu kıymetin "BBB-" veya "A-3/P-3"den daha düşük risk derecesine sahip olmasına yönelik bir tavsiye bilgisi olmayanlar,
- ❑ Kıymetin piyasa likiditesine yönelik düzenleyici otorite tarafından yeterince güven verilmiş olanlar.
- Belirli bir ana endekse kote hisse senetleri,
- Altın,
- Transfer edilebilir menkul kıymetlere yapılan kolektif yatırımlara verilen garantiler ile yatırım fonları,
- ❑ Birim fiyatı günlük olarak açıkça kote edilenler.

Kapsamlı yöntemde, borçlu riskleri ve karşılığında alınan teminatların değerinde zaman içinde değişimler olacağı varsayımıyla, karşı tarafın riski belli kesintiler aracılığıyla artırılmakta, teminat tutarları ise azaltılmaktadır. Artırılan risk ile azaltılmış teminat tutarı arasındaki fark, karşı tarafın risk ağırlığı ile çarpılmaktadır. Bu yöntemde, risk ile teminatın farklı para cinslerinden olması halinde, döviz cinslerindeki volatilitiyi de yansıtabilmek amacıyla farklı bir kesinti oranı uygulanmaktadır. Kapsamlı yaklaşımda, basit yaklaşımda kabul edilen teminat türlerine ek olarak aşağıdaki teminat türleri de geçerli olmaktadır.

- Belirli bir ana endekse kote olmayan, ancak tanınmış bir piyasada işlem gören hisse senetleri,
- Bir önceki maddede bahsedilen hisse senetlerine yatırım yapan kolektif yatırımlar ile yatırım fonları.

Basitleştirilmiş standart yaklaşım ile kredi risklerini ölçen bankaların, teminatlar için sadece basit yöntem kullanmalarına izin verilmektedir.

Kredi riskini azaltmak amacıyla kullanılan teminatların yanı sıra, garantiler de, belli koşullar altında dikkate alınabilmektedir. Garantilerin hesaplamalarda dikkate alınabilmesi için, garantiler olmaksızın hesaplanan sermaye yükümlülüğünün, garantiler dikkate alındıktan sonra hesaplanan sermaye yükümlülüğünden mutlaka yüksek olması gerekmektedir. Ayrıca kredi türev enstrümanları da garantiler ile benzer şekilde hesaplamaya dahil edilebilmektedir. Son olarak, bilanço içi netleşme anlaşmaları da kredi riski azaltım teknikleri arasında dikkate alınabilmektedir. Farklı olarak basitleştirilmiş standart yaklaşımda, kredi türevleri ve netleşme anlaşmaları kredi riski azaltım teknikleri içerisinde yer almamaktadır.

2.4.2.2. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım

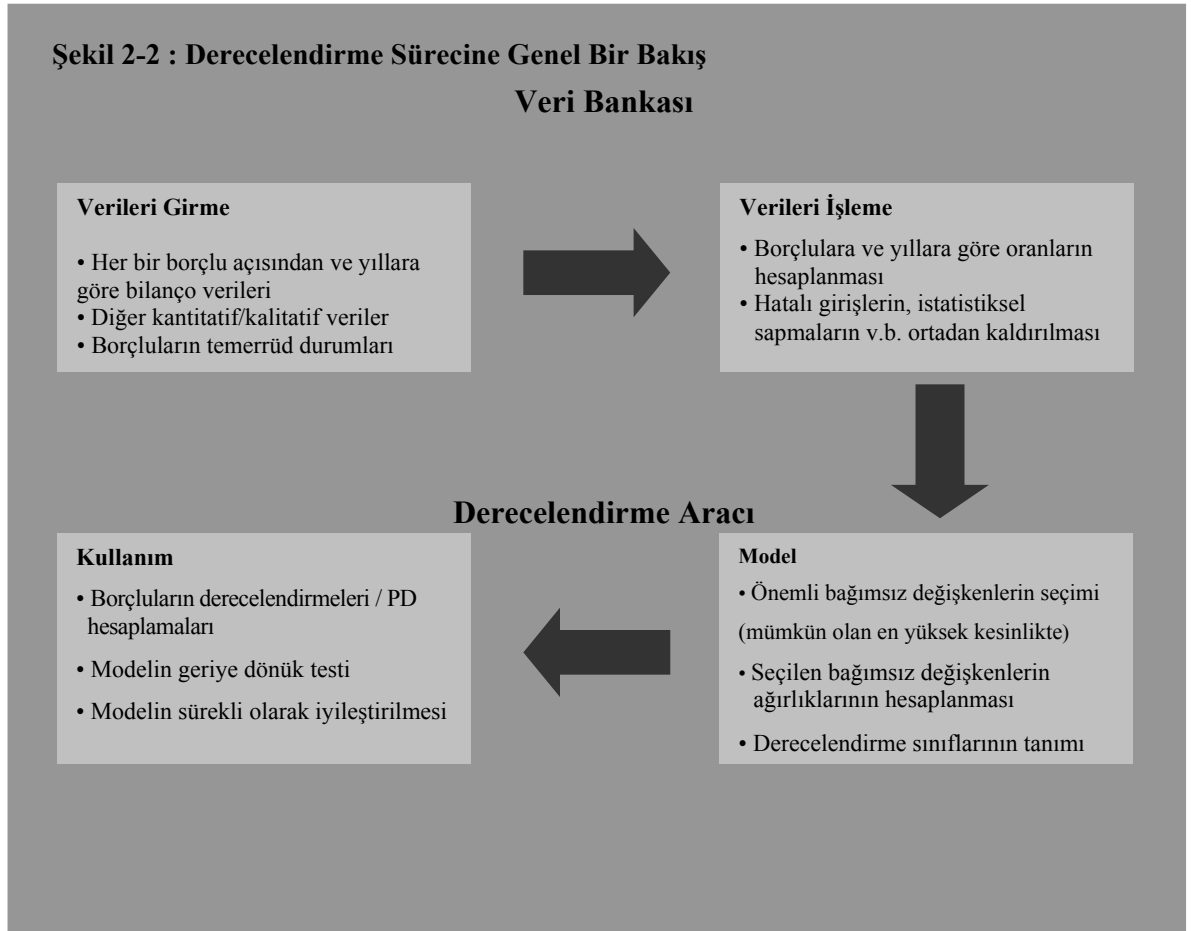
İçsel derecelendirme yaklaşımı (Internal Rating Based – IRB) bankalara kendi derecelendirme yöntemlerini kullanma olanağı vermekte ve bankalar firmalara verdikleri krediler için kendi ratinglerini kullanmaktadırlar. Bu nedenle bu yaklaşımın bankaların kendi risk yönetim yöntemlerini geliştirmeye teşvik etmesi ve daha geniş bir hareket alanı sağlaması beklenmektedir. Bankalara verilen bu hareket serbestisi aynı zamanda önemli bir sorumluluğu da beraberinde getirmektedir. Bu da resmi otoriteler tarafından da kabul edilme zorunluluğu bulunan içsel derecelendirme yöntemlerini geliştirme gereğidir⁴³.

Bazı standartlara bağlı kalmak kaydıyla bankalara borçlunun kredibilitesini kendi dahili yöntemleriyle belirleme izni verilecektir. Bankanın her bir borçlu için yapacağı hesaplar, gelecekteki olası bir zarar tahmini cinsinden ifade edilecek, bu da asgari sermaye gereklerinin temelini oluşturacaktır⁴⁴.

⁴³ Güler ARAS, “Basel-II Uygulamasının Kobi’ lere Etkileri ve Geçiş Süreci”, İstanbul, 2006
<http://www.sbe.yildiz.edu.tr/BASEL%20II.pdf>

⁴⁴ TBB, “Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi”, Ekim 2002,
<http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar>

Şekil 2-2 : Derecelendirme Sürecine Genel Bir Bakış



Dr. Guido Giese, “Basel II Çerçevesinde İçsel Derecelendirme Sürecine Giriş” Melek Acar BOYACIOĞLU çevirisi, 2003, Bankacılar Dergisi, Sayı: 46, s. 71, <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi46/DR%20Giss.doc>.

İçsel derecelendirme yönteminin temel uygulama süreci sırasıyla, risk kategorilerinin sınıflandırılması ve gerekli veri setlerinin belirlenmesi, teminatların değerlendirilmesi, risk ağırlıklarının kalibrasyonu ve portföy hassas değerlendirme düzeltmelerinin yapılması safhalarından oluşmaktadır. İçsel derecelendirme yaklaşımı, "Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı" (Foundation Internal Ratings Based Approach - FIRB) ve "Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı" (Advanced Internal Ratings Based Approach - AIRB) olarak ikiye ayrılmaktadır.

Temel içsel derecelendirme yaklaşımında, bankalar portföylerinde bulundurdıkları kredi müşterileri için temerrüde düşme olasılığını (Probability of Default-PD) kendileri tahmin etmek durumundadırlar. Diğer risk bileşenleri, ulusal

denetim otoritesi tarafından veri olarak sunulmaktadır. Gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımında ise, PD'nin yanı sıra, temerrüt halinde kayıp (Loss Given Default-LGD) ve temerrüt anındaki risk tutarı da (Exposure at Default-EAD) bankalar tarafından kendilerine ait içsel veriler kullanılarak tahmin edilmektedir. Söz konusu parametrelerin Basel II Uzlaşısı'nda belirtilen formüllerde kullanılması suretiyle sermaye yeterliliği hesaplanmaktadır. Perakende portföyde yer alan alacaklar için bankalar kendi PD, LGD ve EAD parametrelerini tahmin etmek durumundadırlar. Gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımında bankalar, müşterilerini derecelendirmeye tabi tutmalı, müşterinin ratingine bağlı olarak temerrüde düşme olasılığını, temerrüde intikal eden firmalarla ilgili olarak yapılan tahsilatlardan hareketle temerrüt halinde kayıp oranını ve yine kendi içsel verilerinden hareketle temerrüt anındaki risk bakiyesini hesaplamalı, anılan temel parametreler ve IRB'de geçen diğer parametreleri de kullanarak bu kredi için beklenen ve beklenmeyen kayıp tutarlarını hesaplamalı ve optimum düzeyde sermaye ayırımına gitmelidirler.

Ulusal denetim otoriteleri, sermaye yeterliliğinin hesaplanabilmesi için gereken bazı parametreleri sağlamaktan sorumludurlar. Gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımını kullanan bankalar ise parametreleri kendi veri setlerinden hareketle tahmin etmek zorundadırlar. Bankaların temerrüde düşme olasılığını (PD) hesaplamak için kullanacakları tarihsel veri serisi en az 5 yıllık olmalıdır. Temerrüt halinde kayıp (LGD) ve temerrüt anında risk tutarı parametresinin (EAD) hesaplanması için gerekli olan veri seti, kurumsal ve Kurumsal KOBİ nitelikli alacaklar için en az 7 yıllık, perakende alacaklar için ise en az 5 yıllık olmalıdır⁴⁵.

2.4.2.2.1. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımında Risk Bileşenleri

İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda; risk bileşenleri, temerrüt olasılığı (Probability of Default-PD), temerrüt halinde kayıp (Loss Given Default-LGD),

⁴⁵ TBB, "Basel II'nin KOBİ'lere Etkisi", Bankacılar Dergisi Sayı-58, İstanbul, Eylül/2006, s.12

temerrüt anındaki bakiye (Exposure At Default -EAD), vade (Maturity-M), beklenen kayıp (EL) ve beklenmeyen kayıptan (UL) oluşmaktadır.

Temerrüt Olasılığı (Probability of Default - PD), bir alacağın faiz veya anaparasının tahsil edilememe olasılığıdır.

Temerrüt halinde kayıp (Loss Given Default - LGD), bir alacağın temerrüde uğraması halinde kredinin yüzde kaçının kaybedileceğini temsil eden bir parametredir.

Temerrüt anındaki bakiye (Exposure At Default - EAD), bir alacağın ödenmemesi durumunda teminatlar düşüldükten sonra ortaya çıkacak riske maruz değerini verir.

Vade (Maturity-M), bir alacağın geri ödenme dönemidir.

Beklenen kayıp (EL), kredi risklerine maruz bir portföyde beklenen ortalama kayıp oranıdır.

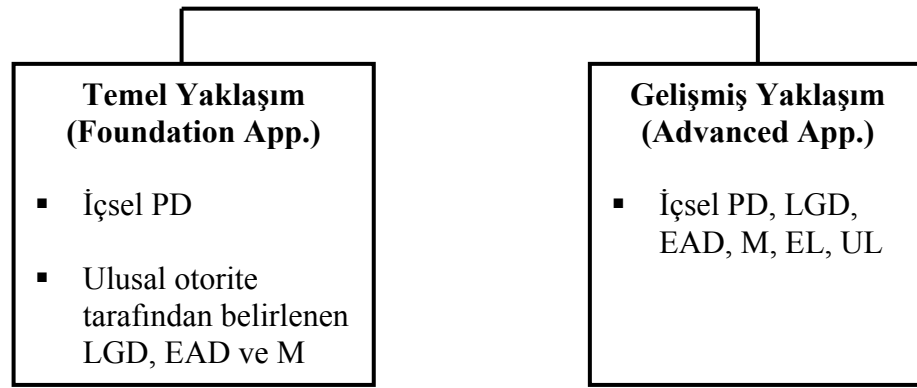
Beklenmeyen kayıp (UL) ise; beklenen kayıpların ötesinde de gerçekleşebilecek, belirsizlik ve beklenen kayıp değerinin ortalaması etrafındaki dağılımdan dolayı oluşabilecek kayıp miktarıdır.

Dahili derecelendirmeye dayalı temel yaklaşımda banka her bir borçlunun ödememe olasılığını (PD) tespit etmekte, denetim otoritesi ödememe durumunda maruz kalınacak risk (EAD) ve doğacak zarar tahminlerine (LGD) ilişkin veriyi sağlamaktadır. İleri yaklaşımda, gelişmiş bir sermaye tahsis yapısına sahip olan bankaya her iki veriyi de sağlama izni verilmektedir. Söz konusu 3 parametrenin hesaplanması sonucu bulunan değerler, bankanın üstlendiği riskler karşısında tutması gereken sermaye tutarını hesaplamak için kullanılacaktır. Bankalar, gelişmiş düzeydeki içsel derecelendirmeye dayalı hesaplama metodolojileri kullanılırsa,

bulunacak olan beklenen ve beklenmeyen kayıplar yardımıyla bankanın tutması gereken ekonomik sermaye tutarı bulunacaktır.

Aşağıda Şekil 2-3’de Basel II temel ve gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımlarında kullanılan risk bileşenleri ve bu risk bileşenlerinin belirleyicileri verilmiştir.

Şekil 2-3 : Basel II Temel ve Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımlarında Kullanılan Risk Bileşenleri ve Belirliyecileri



2.4.2.2.2. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımda Kredi Riski Azaltım Teknikleri

Basel II içsel derecelendirme yöntemi ile birlikte, standart metotta var olan teminat sınırlaması ortadan kalkmaktadır. Bankalar, temerrüde düşen kredileri için kayıp oranlarını (LGD), geçmiş veri setlerini de dikkate alarak tahmin edecek ve söz konusu kayıp oranlarını sermaye yükümlülüklerini hesaplarken kullanacakları formülasyonlara dahil ederek kredi risklerini azaltabileceklerdir. Teminatın risk azaltıcı etkisinin ulusal denetim otoritesine ispat edilmesi halinde, her türlü teminat kredi riskinin hesabında dikkate alınabilecektir. Örneğin, standart metotta gerçek müşteri çek senedi risk azaltıcı unsur olarak kabul edilmezken, içsel derecelendirme yönteminde bu teminat türü sermaye gereksiniminde ve kredi fiyatlamasında olumlu

bir etkiye sahip olabilecektir. Sonuç olarak, Basel II'de öngörülen risk ölçümleme yöntemlerinin gelişmişlik düzeyi arttıkça risk azaltım tekniklerinin uygulama alanı genişlemektedir. İçsel derecelendirme yaklaşımı, bankaların kendi içsel veri setlerinden hareketle tahmin yapmalarına imkan tanısa da, kontrol ve onay mekanizmasının daha sıkı bir biçimde işleyeceği düşünülmektedir⁴⁶.

2.4.2.2. Basel II ve Kredi Fiyatlaması

Kredi karlılığını, genel yönetim giderleri ve fonlama maliyetlerine göre kredi faizlerinin ve diğer hizmetlerin fiyatlandırılması belirlemektedir⁴⁷.

Bankalar fiyatlandırma politikasında tamamen bağımsız değildirler. Bankaların verdiği hizmet ve ürünlerin kalitesi, fonların maliyeti rakip bankaların fiyatlandırma politikası, müşterinin rekabet gücü gibi birçok faktör fiyatlandırma politikasını belirlemektedir⁴⁸.

Basel II, riske dayalı fiyatlamayı beraberinde getirmektedir. Kredi riskine dayalı fiyatlama, bankanın fiyatı aldığı riske göre belirlemesi, daha çok risk aldığı ürünleri daha pahalıya satarken daha düşük riskli ürünleri daha ucuza satması olarak yorumlanabilir.

Basel II ile birlikte, riskin ölçümü iki ana unsura dayanmaktadır, kredi kullananın (firmanın) risk seviyesi ve kredi işleminin risk seviyesi. Kredi kullananın riski, firmanın finansal verileri (bilanço, gelir tablosu v.b) ile niteliksel faktörlerinin (yönetici ve ortakların geçmişi, yönetim ve organizasyon yapısı, ürün/hizmet gelişimi, pazar payı vb.) değerlendirilmesi sonucu tespit edilen "firma derecelendirme notu " ile ifade edilmektedir. Kredi işleminin riski ise, işlemin türü,

⁴⁶ TBB, "Basel II'nin KOBİ'lere Etkisi", Bankacılar Dergisi Sayı-58, İstanbul, Eylül/2006, s.13

⁴⁷ Niyazi BERK, "Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi", Beta Basım, İstanbul, 2001, s.162.

⁴⁸ Mehmet TAKAN, a.g.e., s.654.

teminat, vade, para birimi gibi unsurlar ile değerlendirilmektedir. Böylece kredi, "çok riskli" veya "az riskli" olarak belirlenmekte ve buna göre fiyatlandırılmaktadır.

Başka bir deyişle, kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe banka hem daha çok risk alacak, hem karşılık olarak daha çok sermaye tutacak dolayısıyla daha çok kaynağını (aktifte getirili değere dönüşememe veya pasifte maliyetli kaynağın azaltılamaması kadar) getiriden mahrum bırakacaktır. Dolayısıyla bankaların katlanacakları bu ilave maliyeti kredi faiz oranlarına yansıtmaları beklenmektedir.

Bankaların Basel II ile birlikte kredi faiz oranlarını belirleme metodolojileri, katlanılan riskin ve ilave maliyetin yansıtılması şeklinde bir yol izleyecektir.

Aşağıda geleneksel kredi fiyatlaması ile Basel II kredi fiyatlaması verilmiştir.

KREDİ FİYATLAMASI	
GELENEKSEL	BASEL II
Fonlama Maliyeti + Müşteri Risk Primi + Kar Payı	Fonlama Maliyeti + Beklenen Kayıp Oranı + İlave Sermayenin Maliyeti + Kar Payı

Tablo 2.6 : Geleneksel Kredi Fiyatlaması ve Basel II Kredi Fiyatlaması
Kaynak : TBB, "Basel II'nin KOBİ'lere Etkisi", Bankacılar Dergisi Sayı-58, İstanbul, Eylül/2006, s.13

Tablodan görüldüğü üzere, geleneksel kredi fiyatlaması fonlama maliyeti, müşteri risk primi ve kar payının toplanması sonucunda oluşturulmakta iken, Basel II kapsamında kredi fiyatlaması fonlama maliyeti, beklenen kayıp oranı, Basel II'ye göre ilave sermayenin maliyeti ve kar payının toplamından oluşmaktadır.

2.4.3. Basel II ve Ülkemiz Uygulamaları

2002 yılından bu yana Türkiye’deki bankacılık düzenleyici kurumları Basel-II’ye yönelik hazırlık faaliyetlerini devam ettirmektedir. Uluslararası alandaki gelişmelere paralel olarak, ülkemizde Basel-II’nin uygulanmasına yönelik çalışmalar kapsamında, BDDK ve TBB nezdinde Mart 2003’te “Basel-II Yönlendirme Komitesi” tesis edilmiştir. Basel Komitesi tarafından gerçekleştirilen Sayısal Etki Çalışması-3’e katılım sağlanmış ve daha sonra “Sayısal Etki Çalışması-Türkiye” gerçekleştirilmiştir⁴⁹.

Ülkemizde; BDDK tarafından hazırlanan 19.06.2006 tarihli “Bankacılık Sektörü Basel-II Gelişme Raporu’na” göre Basel-II’de yer alan standart yaklaşımların Ocak / 2008 tarihinde, gelişmiş ölçüm yaklaşımlarının da Ocak / 2009 tarihinde uygulanmaya başlanması öngörülmektedir.

BDDK 30 Mayıs 2005 tarihinde Basel-II’ye geçişe ilişkin bir taslak yol haritası yayımlamıştır. Taslak yol haritası,

- Yol Haritaları
- Düzenlemeler
- Ulusal Uygulama Tercihleri
- Çalışma Grupları
- İleri Ölçüm Yaklaşımları
- Uyum Süreci
- Anketler
- Sayısal Etki Çalışmaları (QIS)
- Derecelendirme Şirketleri
- Risk Odaklı Denetim
- Diğer Ülke Denetim Otoriteleri ile İlişkiler
- Eğitim

⁴⁹ BDDK; “Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu”, Aralık 2004

- Toplantı – Seminer - Konferans
- İnternet – İnternet
- Diğer Kesimler (KOBİ, Kamu Kurumları)

gibi ana başlıkları içermektedir.

Söz konusu yol haritasında Basel-II'ye uyum sürecine yönelik kronolojik çalışmalar aşağıda verilmiştir⁵⁰.

Mayıs 2005 : Yol haritasının kamuoyuna açıklanması,

Temmuz 2005 : TBB' nin yol haritası,

Eylül 2005 : Üçer aylık dönemlerde bankalardan talep edilecek ilerleme raporlamalarının içeriğinin bankalara bildirilmesi,

Ekim 2005 : Bankalardan Basel-II' ye ilişkin banka içi yol haritalarının talep edilmesi,

Aralık 2005 : Bankaların mevcut risk yönetimi uygulamalarına ilişkin anketlerin hazırlanması ve görüşe açılması, bankaların içsel özkaynak değerlendirme sistemlerine ilişkin durum tespiti ve projelendirme yapılması,

Ocak 2006 : Bankaların mevcut risk yönetimi uygulamalarına ilişkin anketin bankalar tarafından BDDK' ya iletilmesi, üçer aylık dönemlerde bankalardan talep edilecek ilerleme raporlamalarının gönderilmeye başlanması,

Haziran 2006 : Basel-II kapsamında dikkate alınacak derecelendirme kuruluşlarına ilişkin düzenlemenin yayımlanması,

⁵⁰ BDDK; Basel-II' ye Geçiş İlişkin Taslak Yol Haritası, Mayıs/2005, s. 11-18, www.bddk.org.tr

Ağustos 2006 : Bankalardan talep edilen ilerleme raporlamalarına ilişkin değerlendirme raporunun yayımlanması,

Haziran 2007 : Bankalardan talep edilen ilerleme raporlarına ilişkin değerlendirme raporunun yayımlanması,

Ağustos 2007 : Basel-I yanında Basel-II hesaplamalarının da yapılmaya başlanması (paralel uygulama),

Ocak 2008 : Basel-II hükümlerinin yürürlüğe girmesi,

Ocak 2009 : İçsel Derecelendirme Yaklaşımlarına ilişkin düzenlemelerin yayımlanması.

Basel-II kapsamında yapılan çalışmalar BDDK tarafından yayınlanan taslak yol haritası çerçevesinde sürdürülmektedir. Taslak yol haritasında; Basel-II kapsamında dikkate alınacak derecelendirme kuruluşlarına ilişkin düzenlemenin yayımlanması, Haziran / 2006 öngörülmekle birlikte, “Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine Ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik” 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

Yönetmelik ile; derecelendirme kuruluşlarının yetkilendirilmesine, faaliyetlerine ve yetkilerinin kaldırılmasına ilişkin usul ve esaslar belirlenmiş, ülkemizde faaliyet gösterecek olan derecelendirme kuruluşlarına yetki verilmesinin BDDK tarafından yapılacağı hükme bağlanmıştır⁵¹.

Basel-II’ye Geçişine İlişkin İlerleme Raporlarında gözlenen en önemli husus bankaların tamamına yakın kısmının banka içi yol haritalarını oluşturmasıdır⁵².

⁵¹ BDDK; “Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik”, Kasım/2006, www.bddk.org.tr

⁵² BDDK; “Bankacılık Sektörü Basel-II Gelişme Raporu”, Haziran/2006, s.1, www.bddk.org.tr

Aşağıda Tablo 2.6.'da; ülkemiz bankalarının Basel-II'ye geçiş yol haritaları hakkında özet bilgi verilmiştir.

	Mevcut (Banka Sayısı)	Yol Haritası Mevcut (% Aktif)	Yol Haritası Mevcut Değil (Banka Sayısı)	Yol Haritası Mevcut Değil (% Aktif)
Büyük Ölçekli Mevduat Bank.	8	78,7	-	-
Orta Ölçekli Mevduat Bank.	6	12,5	-	-
Küçük Ölçekli Mevduat Bank.	15	3,9	2	0,1
Katılım Bankaları	4	2,5	-	-
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	10	2,3	1	0,0
T O P L A M	45	99,9	3	0,1

Tablo 2.7 : Ülkemiz Bankaları Basel-II Yol Haritaları

Kaynak : BDDK; “Bankacılık Sektörü Basel-II Gelişme Raporu”,
Haziran/2006, s.1 www.bddk.org.tr

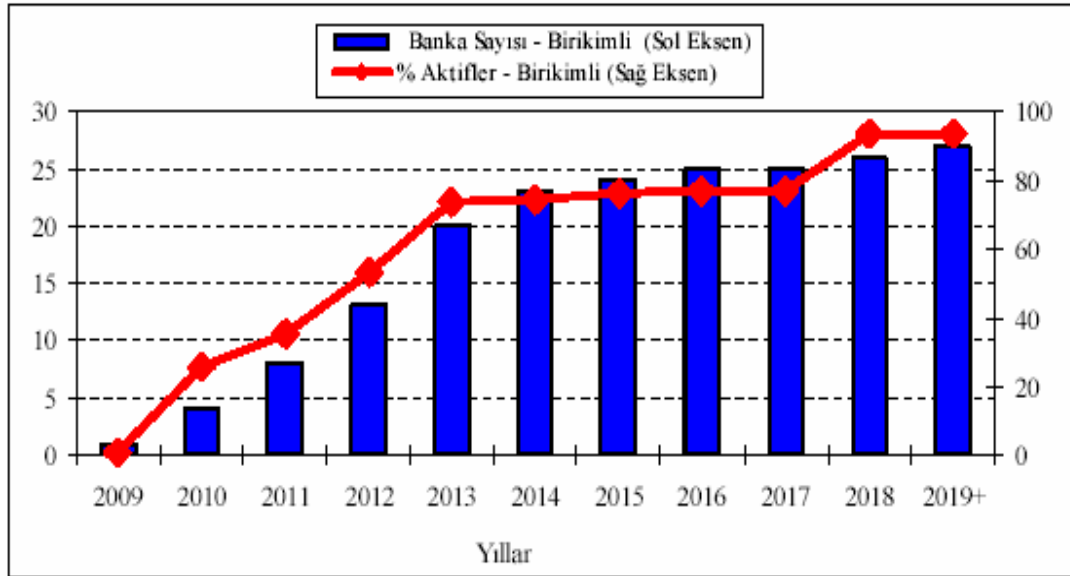
Tablo 2-6’da mevduat bankalarından, aktifleri toplamı bankacılık sektörü toplam aktiflerine oranı %5 ve üzerinde olanlar ‘büyük ölçekli’, %1 ile %5 arasındakiler ‘orta ölçekli’ ve %1’in altındakiler ‘küçük ölçekli’ olarak nitelendirilmiştir. Tablodan görüldüğü üzere; bankacılık sektörü bazında değerlendirildiğinde, toplam aktifin %99,9’unu oluşturan 45 bankanın (İller Bankası, Adabank ve Birleşik Fon Bankası özel durumları nedeniyle değerlendirme dışıdır) banka içi yol haritası mevcutken, toplam aktifin %0,1’ini oluşturan 3 bankanın yol haritasının bulunmadığı görülmektedir.

BDDK tarafından 19.06.2006 tarihinde yayınlanan “Bankacılık Sektörü Basel-II Gelişme Raporu’nda;” banka içi yol haritaları ana hatları ile BDDK Yol Haritası ile uyum gösterdiği, söz konusu haritaların kapsam ve içeriği, banka türüne ve ölçeğine göre farklılık arz ettiği, Büyük Ölçekli Mevduat Bankaları ve Orta Ölçekli Mevduat Bankaları ayrıntılı yol haritalarına sahipken, Küçük Ölçekli

Mevduat Bankaları, Kalkınma ve Yatırım Bankaları (KYB) ve katılım bankaları daha az detaylı ve genel hususları içeren yol haritalarına sahip olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, banka içi yol haritası mevcut olan bankaların önemli bir kısmının yol haritaları yönetim kurullarınca onaylandığı, yönetim kurulunca onaylanmayanlar bankalarca konunun yakın dönemde kurul gündemine alınacağı ifade edilmektedir.

Ülkemizde; katılım bankaları, küçük ölçekli bankalar ve orta ölçekli bankaların önemli bir bölümü kredi riski için sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında standart yaklaşımları kullanmayı planlamaktadır. Bununla birlikte, büyük ölçekli bankalar ile küçük ve orta ölçekli yabancı bankalar içsel derecelendirmeye dayalı (İDD) yaklaşımları hedeflemektedir. Kredi riskine ilişkin sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında İDD yaklaşımlarını kullanmayı planlayan bankalara ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

Şekil 2-4 Kredi Riski Ölçümünde İçsel Yöntem Kullanmayı Planlayan Bankalar



Kaynak: BDDK; “Türk Bankacılık Sistemi Basel-II 2. Anket Çalışması Sonuçları”, 2005
www.bddk.org.tr

Şekil 2-4’de yer alan anket sonuçlarından, 2010 yılından itibaren 4 bankanın (aktif payı %25,4), 2012 yılından itibaren de 13 bankanın (aktif payı %53,1) İDD yaklaşımlarını kullanmayı planlandığı, bundan önceki tarihlerde Standart Yaklaşımı

benimseyecekleri görülmektedir. Bu kapsamda; ülkemiz bankacılık sektöründe kredi riski ölçümünde 2012'ye kadar olan yakın dönemde ağırlıklı olarak Standart Yaklaşımın kullanılacağı görülmektedir. Standart Yöntem ise, daha önce değinildiği üzere; banka ile kredi ilişkisinde bulunan her bir tarafın bir dışsal risk derecelendirme kuruluşundan kalite notu almasına ve bu kalite notuna denk düşen bir risk ağırlığı ile değerlendirilmesi esasına dayanmaktadır. Bu kapsamda Basel-II'ye geçiş sürecinde ülkemiz bankacılık sektöründe şirket derecelendirilmesinin, daha önce olmadığı kadar önem arz edeceği düşünülmektedir.

2.4.4. Şirket Derecelendirme

Derecelendirme genelde borçlanabilme yeteneğini ifade eden bir kavramdır. Şirket derecelendirmesi, bir şirketin belirli bir süreç içindeki değerlemesi olup, finansal analizi yapan uzman analistler, işletmenin mali gücünü belirlemede, oranlar dahil birçok analiz tekniğini kullanma yoluna gitmektedir. Sonuç olarak ortaya çıkan görüntü şirketin kredi değerliliğini ortaya koyacaktır⁵³.

Şirket derecelendirmesi; esas olarak bağımsız bir derecelendirme şirketi tarafından şirketin geleceğe yönelik başarı ve risk faktörlerinin ölçülerek not verilmesi faaliyetidir⁵⁴. Notlar verilirken, şirketin geçmiş ve gelecek finansal durumları, yönetim kalitesi, faaliyet performansı, şirkete ait özel durumlar, yükümlülükleri, finansal gücü ve kredi kalitesini etkileyebilecek siyasi ve ekonomik gelişmeler incelenmektedir.

Şirket derecelendirmesi yapılırken, birbirinden bağımsız olarak bir çok başarı ve risk faktörü dikkate alınmaktadır. Bu faktörler arasında, yönetim ve organizasyon, personel, finans, ürün, piyasa, teknoloji, işletme yeri ve çevresi gibi faktörler yer

⁵³ Berra Kılıç, "Derecelendirme (Rating) İşlemi, ABD'de Tahvil Derecelendirme Süreci", SPK Araştırma Raporu, 1989, s.76

⁵⁴ Oktay TAŞ, "Almanya'da Ortaboy İşletmeler İçin Derecelendirme Sorunu", Doğu Üniversitesi Dergisi, Ocak 2001, s.108

almaktadır. Derecelendirmede esas alınan temel ölçütlere bakıldığında, derecelendirme şirketlerinin öncelikle, borçlunun ekonomik ve mali durumunun borçlarını tam olarak karşılamaya yeterli olup olmadığını ve daha sonra da borçlunun yükümlülüklerini zamanında karşılamaya niyetinin olup olmadığını araştırdıkları görülmektedir.

Derecelendirme firmaları, şirket derecelendirme yaparken yaklaşık olarak birbirleri ile benzer süreçleri izlemektedir.

2.4.4.1. Şirket Derecelendirme Süreci

Derecelendirme süreci, derecelendirme şirketince derecelendirme kararının alınmasından itibaren başlayan ve derecelendirme sonuçlarının ilanına kadar devam eden bir süreçtir.

Genelde, derecelendirme firmalarının şirketlere yönelik derecelendirme süreci beş aşamadan oluşmaktadır⁵⁵.

- 1) Tanıtım Toplantısı,
- 2) Yöneticilerle Toplantı,
- 3) Derecelendirme Kararı,
- 4) Derecenin Açıklanması,
- 5) Derecenin İzlenmesi.

⁵⁵ Güray KÜÇÜKKOCAOĞLU, “Derecelendirme Kurumları”, 2004, s.14-16, <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcarsamba7.doc>

2.4.4.1.1 Tanıtım Toplantısı

Finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla, şirket veya kuruluşun derecelendirme sürecini tartışmak amacıyla resmi içerikli olmayan bir görüşme talep etmesi bu süreci başlatan etken olmaktadır. Bu amaç ile derecelendirme firmasınca, gerek prosedürü açıklamak gerekse değerlendirme aşamasında ihtiyaç duyulabilecek bilgileri görüşmek üzere ilgili şirket veya kuruluşun üst yönetimiyle bir tanıtım toplantısı düzenlenir. Bu görüşmelerin temel noktası, şirketin derecelendirme firmasının analize yaklaşımını ve görüşmeler esnasında en çok önem taşıyan konuların neler olduğunu vurgulamaktır.

2.4.4.1.2. Yöneticilerle Toplantı

Resmi olmayan bir içerik taşıyan tanıtım toplantısını takiben şirket derecelendirme işleminin yapılması için derecelendirme firmasına başvurmasıyla birlikte resmi bir süreç başlamaktadır.

Bu aşamada şirket veya kuruluşun üst yönetimi ile bir toplantı yapılması söz konusu olmaktadır. Derecelendirme şirketi üst düzey niteliğindeki bu toplantıdan önce derecelendirme işlemini yapacak uzman grubunu seçerek, şirket hakkında çeşitli bilgilerin hazırlanmasını talep etmektedir.

Derecelendirme yapılabilmesi için gerekli veri miktarı açısından derecelendirme firmaları ilgili şirket veya kuruluşu son derece detaylı bir biçimde denetlemek yerine, en önemli unsurlar üzerinde yoğunlaşmayı tercih etmektedirler. En yararlı bilgiler üst yönetim açısından en çok önem taşıyan konularla ilgilidir. Bu tür bilgiler şirket içinde mevcuttur ve üst yönetime düzenli olarak sunulmaktadır.

Derecelendirme firması ile yönetimin ilk resmi görüşmesi genellikle şirketin yani derecelendirme talebinde bulunan kesimin merkezinde yapılmaktadır.

Görüşmeler bir veya iki gün sürmektedir. Görüşmelerin yapısı kısa veya uzun vadeli borçlanmanın değerlendirilmesinde çok az farklılık göstermektedir. Yöneticiler toplantısından önce genellikle şirketlerin yapılarını tanımaya yönelik bilgiler istenmektedir. Bu bilgiler şu şekilde özetlenebilir:

- Şirketin kısa geçmişi,
- Şirket stratejisi ve felsefesi (Bu bölüm genellikle genel müdür veya başka bir üst düzey yetkili tarafından sunulmaktadır),
- Faaliyet durumu (Rekabet gücü, üretim kapasitesi, dağıtım sistemi, vb. konular bu bölümde ele alınmaktadır),
- Finansal yönetim ve muhasebe politikaları,
- Düzenleyici gelişmeler, gelecekte yapılacaklar, potansiyel kazançlar,

gibi özel önem taşıyan konular da bu bölümde ele alınmaktadır.

2.4.4.1.3. Derecelendirme Kararı

Derecelendirme firmasının uzmanları, yapılan toplantıda elde edilen bilgiler ışığında şirketi değerlendiren bir rapor hazırlarlar. Kendi görüşleri ile desteklenen bu raporda bir derece belirlenerek derecelendirme komitesine sunulur. Verilen derecenin uyumlu olabilmesinin sağlanması açısından gerek merkezdeki analistlerin gerekse diğer ülkelerde bulunan bürolarda faaliyet gösteren analistlerin katılımı sağlanır. Kurulan komitenin toplantısında raporu hazırlayan uzman analistler şirket hakkında detaylı bir prezantasyon yaparak finansal istatistikler ve karşılaştırmalı analizler hakkında bilgi vermektedir. Bu bilgiler genelde:

- Şirketin stratejik ve finansal yönetiminin değerlendirilmesi,
- Şirketin faaliyette bulunduğu sektörün yapısı, şirketin rekabet durumu, üretim kapasitesi, vb. konuların incelenmesi,
- Finansal analizler,
- Finansal programlar ve işletme politikaları,

- Derece önerisi, gibi konuları kapsamaktadır.

2.4.4.1.4. Derecenin Açıklanması

Yapılan komite toplantısı sonucunda şirket ile ilgili derece belirlenmektedir. Sonuç öncelikle şirket veya kuruluşu, nedenleri ile bildirilmektedir. Firma yapılan derecelendirmeyi kamuya açıklamadan önce gerekli yasal düzenlemeleri de incelemekte ve taahhüdün yasal, geçerli ve bağlayıcı yapısını garantileyen bir programlama yapmaktadır. Yasal konulardaki incelemeyi takiben verilen dereceler basın yoluyla kamuoyuna duyurulmaktadır. İstenildiği takdirde hem derecelendirilen şirket hakkında detaylı bilgiler derecelendirme firmalarınca hazırlanan yayınlardan takip edilebilmektedir.

2.4.4.1.5. Derecenin İzlenmesi

Derecelendirme firmalarının yatırımcılara karşı sorumluluğu borçlanma süresi boyunca verilen derecenin doğruluğunu ispat etmektir. Derecelendirme işlemi tamamlandıktan sonra da firma, ilgili şirket veya kuruluşu izlemeye devam etmektedir. Bu izleme sürecinin temelini ilgili kuruluştan sürekli olarak gelen yıllık raporlar, yönetimle yapılan görüşmeler ve çeşitli kaynaklardan elde edilen güncel endüstriyel ve ekonomik veriler oluşturmaktadır.

Firmalar genelde derecelendirmesini yaptığı kuruluşların yönetimiyle sürekli bir ilişki içinde bulunmaya önem verirler. Bunun nedeni, şirketin zayıf ve kuvvetli yönlerinin, ileriye dönük projeksiyonlarının ve temel hedeflerinin sürekli olarak izlenmesidir.

2.4.4.2. Şirket Derecelendirme Kriterleri

Derecelendirme süreci içerisinde bünyelerinde risk analizinde uzman, mali analist ve ekonomistleri çalıştıran bağımsız derecelendirme firmaları, borçlu şirketlerin ödünç aldıkları fonların, anapara ve faizini vadesinde ödeme yeterliliğine ne ölçüde sahip bulunduklarını göstermek amacıyla, belirli kriterler aracılığıyla şirketleri incelemektedir. İşlem sonucunda elde edilen veriler, anlaşılması kolay ve kısa bir takım sembollere dönüştürülmekte ve yatırımcıya o şirket hakkında daha rantabl kararlar almasına imkan tanıyacak bir yorum sağlamaktadır.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde bir borçlunun kredibilitesinin değerlendirilmesi -şirket veya özel kredi alanında- çok subjektif ve kalitatif bir sahaydı. Çoğu banka, müşterilerle bizzat görüşüp, borçlunun kredibilitesi hakkında subjektif kanaatlerine ve uzun yıllara dayalı tecrübelerine göre değerlendirmelerini yapan bir dizi kredi uzmanına başvuruyordu. İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında bu uzmanların bir çoğuna ulaşılabilmesi söz konusu olmadığından, - özellikle İngiltere ve ABD’de- kredibilite değerlendirmesinde kantitatif metotlar kullanılmaya başlandı. Finans sektörünün diğer alanlarında olduğu gibi, risk yönetimi bilimi de tedricen kalitatiften kantitatifte doğru bir seyir izlemiştir.

Şirket derecelendirmede kullanılan kalitatif ve kantitatif kriterlere aşağıda değinilmiştir.

2.4.4.2.1. Kalitatif (Niteliksel) Kriterler

2.4.4.2.1.1 Ülke Riski

Uluslararası mali işlemlerin hacmiyle birlikte sadece esas borçlunun moralitesi ve ekonomik gücü değil, aynı zamanda ülkenin içinde bulunduğu şartların da değerlendirilmesi yapılmaktadır. Diğer bir ifade ile bir şirket veya kuruluşun

üstlendiği yükümlülükleri yerine getirebilme gücünün değerlendirilmesi esnasında faaliyette bulunan ülke veya ülkelerin de borçlarını tam olarak ve zamanında ödeme gücü ve niyeti bir bütün olarak dikkate alınmaktadır. Ülke riskinin belirlenmesinin amacı, bir ülkede meydana gelen ekonomik, sosyal ve siyasal olaylar nedeni ile borç vermedeki konulan sınırları aşılması sebebiyle uğranılan kayıpların belirlenmesidir. Bu olaylar belli bir oranda o ülkelerin hükümetlerinin kontrolü altındadır.

Ülke riski; uluslararası alandaki kredi verme ilişkilerinde, kredi açılan ülkelere meydana gelebilecek önemli olaylar neticesinde kayba uğrama olasılığıdır⁵⁶.

Ülke riski değerlendirmesinde pek çok gösterge önemlidir. Bunlar arasında; bütçe açığı, cari işlemler dengesi, kamu kesimi borçlanma gereği, büyüme oranı, işsizlik oranı, iktidar partisinin oy oranı, seçim tarihinin yakınlık ve uzaklığı, siyasal istikrar, ülke içi siyasal dengeler, gibi siyasal göstergelere de bakılır. Hatta ülkenin dış siyasetindeki gelişmeler, başka ülkelerle olan ilişkileri bile değerlendirmeye dahil edilir⁵⁷. Bu göstergelerin önem sıralaması zamana ve ülkenin durumuna göre değişim gösterebilir. Söz konusu göstergeler esas olarak *politik risk* ve *ekonomik risk* olarak iki başlık altında toplanmaktadır.

POLİTİK RİSK

Ülkenin taahhütlerini karşılamada gösterdiği kararlılığın derecesi, politik riskin belirleyicisidir. Politik risk; ülke hükümetlerinin uygulamaları sonucunda meydana gelmekte olup yatırım veya nakit pozisyonunun değerinde değişme ihtimali ortaya çıkarma durumu olarak tanımlanmaktadır.

Politik risk değerlendirmesi ülkelerin dış borçlarını ödeme imkan ve isteğine etkide bulunan sosyal ve politik faktörlerle ilgilidir. Ülkenin yükümlülüklerini

⁵⁶ İlker PARASIZ, Yıldırım KEMAL, “Uluslararası Finansman Teori ve Uygulama”, Bursa, Ezgi Kitabevi, 1994, s.296

⁵⁷ Halime TEMEL, “Basel II Kriterlerine Göre Ticari Bankalarda Kredi Riski Yönetimi”, T.C Yıldız Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s.140

karşlamak konusunda isteklilik ve kararlılığın kullanılmasında çeşitli göstergeler mevcuttur. Bu göstergeler:

- İktidar partisinin programı ve iktidarda kalabilme süresi,
- Politik sistemin karakteri,
- Siyasi partiler açısından ülkenin içinde bulunduğu durum,
- Ülke halkının beklentilerinin gerçeklerle karşılaştırılması,
- Ülkeye etki eden ve edebilecek durumda olan dış siyasi güçlerin varlığı,
- Organize dini gruplar ile etnik grupların siyasetteki etkinliği,
- Ülkenin kanun ve düzen geleneği,
- Ülkenin stratejik önemi,
- Yabancı iş adamlarının muhatap olacağı bürokrasinin kalitesi,
- Ülkenin uluslararası entegrasyonu,
- Ülkenin komşularıyla ve öncelikli ticaret ortaklarıyla olan ilişkileridir.

Bu göstergeler ülkenin politik ve ekonomik yönden kapalı veya açık olup olmaması, ideolojik yapısı, hükümetin etkisi ve zihniyeti ile ilgilidir⁵⁸.

Politik riski analiz edebilmek için üç unsurun incelenmesi gerekir:

1) Politik Sistem : Politik sistemin incelenmesindeki amaç halkın yönetime katılma derecesini ve devletin kontrol derecesini tespit etmekle birlikte, sistemin esnek olup olmadığının anlaşılmasıdır. Hızlı nüfus artışı ve nüfus yoğunluğu gibi sosyal konular ekonominin kaynak dağılımında belirleyici rol oynayacağından, önemle ele alınmaktadır. Kişi başına düşen milli gelir, servet dağılımı ve işsizlik oranı gibi konulardaki problemler dış borçların aksatılmasına sebebiyet vereceğinden, bu konular derecelendirme kuruluşlarının ilgi alanına girmektedir.

2) Dış Borçlar : Bir ülkenin diğer dünya ekonomileri ile işbirliği içinde olması o ülkenin dış borçlarını aksatmayacağına ilişkin önemli ipuçları vermektedir.

⁵⁸ Tülay ZAIMOĞLU, “Risk Sermayesi ve Türkiye’de Uygulama Olanakları”, SPK Yayınları, Ankara, 2001

Çünkü böyle bir aksaklık ülkenin dış ticaret ilişkilerini, dolayısı ile bankaların finansman kaynaklarını bozabilmektedir. Ülkelerin güvenliği de yatırımcıların önem verdiği konulardan birisidir ve risk derecelendirmesi için önem taşımaktadır.

3) Sosyal Bünye : Sosyal bünyedeki istikrar ekonomik ve ekonomi dışı faktörlerin bir bileşkesi olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal bünye ile kastedilen nüfus artış oranı, nüfusun bölgeler arası dağılımı ve yoğunluğu, nüfusun homojenliği gibi demografik unsurları kapsamaktadır. Hızlı nüfus artışı, ekonominin altyapısı üzerinde etkili olduğu için kaynak dağılımını da etkileyebilmektedir. Yine toplumun homojen bir yapıya sahip olmaması da toplumun ekonomik ve politik istikrarını sarsabilmektedir. Bazı ekonomik faktörlerin de ülkelerin sosyal bünyeleri üzerinde etkili oldukları ve dolayısıyla politik risk seviyelerini etkiledikleri bilinen bir gerçektir. Kişi başına düşen milli gelir, işsizlik oranı gibi faktörlerin olumsuz seyrettiği dönemlerde sosyal bünyede düzensizlikler daha da artacaktır. Bu nedenle hayat standardının düşük olduğu ülkelerde hükümetler borç sorununu çözmeye yönelik tedbirler almakta zorlanacaklarından özellikle dış borçların gerek faiz ve gerekse anapara ödemelerinin zamanında gerçekleştirilmesinde bazı problemlerin yaşanılması kaçınılmaz olacaktır.

Derecelendirme firmalarının ilgili şirket veya kuruluşların yükümlülüklerini değerlendirme aşamasında ülke genel yapısını değerlendirmeleri bir nokta da döviz cinsinden olan borçlarda “**transfer riski**”ne ait endişelerden kaynaklanmaktadır.

Transfer riski, ihraç edilen menkul kıymetin anapara ve faiz ödemelerinin zamanı geldiğinde, ülkedeki döviz yetersizliği veya döviz uygulamaları nedeniyle ihraççı kuruluşun yurtiçi parayı ihtiyaç duyulan dövize çevirememesi olasılığıdır. Transfer riski ülkenin üzerinden aktarılan nakit ile ilgilidir. Yani ülkenin ödemeler dengesi ile bağlantılıdır. Transfer riskinin temel nedeni ülkenin borçlarıdır. Transfer riskini, ülke hükümeti ve o ülkede faaliyet gösteren kurumların dış borçları oluşturur.

Transfer riski özel ve kamu sektörüne ait borçların ödenmesi için yeterli döviz sağlanmasına ve yeni borç alınabilmesine bağlıdır⁵⁹.

EKONOMİK RİSK

Ekonomik risk, bir ülkenin dolayısıyla ekonomide faaliyet gösteren şirket veya kuruluşların borçlarını ödeme kabiliyetlerini belirtmede son derece etkili olduğundan, derecelendirme kuruluşları için önem taşımaktadır. Burada ülkenin mevcut dış borçları ile yakın bir gelecekte alması beklenen borçlarını karşılayabilme kapasitesinin analizi söz konusu olmaktadır. Bu nedenle öncelikle ülkenin dış borç yükü bulunarak, elde edilen verilerin genel döviz pozisyonu ve ödemeler dengesi esnekliği ile karşılaştırılması gerekmektedir⁶⁰. Ekonomik risk şu başlıklar altında incelenebilir:

1. Borç Yükü : Dış borç servis oranı olarak adlandırılan bu ölçüt; faiz, anapara taksitleri ve temettü gibi dış borç ödemeleri yıllık toplamının, o yılın ihracat gelirlerine oranlamasını ifade etmektedir. Bu oranın yüksek olması, borçları geri ödeme kapasitesinin yetersiz olduğunu göstermektedir. Bu göstergenin analizlerde kullanılması esnasında tam bir değerlendirme yapılabilmesi için dış borç hesaplarında hem kamunun hem de özel sektörün kısa ve uzun vadeli borçlarının dikkate alınması gerekmektedir. Borç stoku ile birlikte dış borç ödemelerindeki performansın da incelenmesi, borç yükü ve borcun ödemeler dengesine olan etkisini daha iyi bir şekilde ortaya koyması açısından faydalı olmaktadır.

2. Döviz Rezervi : Ülkelerin borçlarından doğan anapara ve faiz ödemelerini tam olarak ve zamanında yerine getirebilmeleri rezervlerinin güçlü olması ile yakından ilgilidir. Ödemeler dengesindeki herhangi bir bozulma durumunda ülkenin bunun üstesinden gelmesi döviz rezervlerine bağlıdır ve bu açıdan önem taşımaktadır.

⁵⁹ Muhammed BEZİRCİ, “Ülke Riskinin Ölçülmesi ve Türkiye Örneği”, 1998

⁶⁰ Güray KÜÇÜKKOCAOĞLU, “Derecelendirme Kurumları”, 2004, s.20, <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcarsamba7.doc>

3. Ödemeler Dengesi Esnekliği : Bu konunun incelenmesindeki temel amaç, ülke ekonomisinin dünya ekonomisindeki herhangi bir değişikliğe ne derece uyum sağlayabileceğinin tespit edilmesidir ki, ülkenin dış ticaret yapısı ile ticaretin coğrafi dağılımı bu uyumun derecesini belirlemektir. Bir diğer amaç ise, ülkeye giren yabancı sermaye miktarının belirlenmesidir.

4. Ekonominin Yönetimi : Bu kriter genel bir ölçü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir ülke ekonomisinin yönetiminden sorumlu kadroların görevlerini yerine getirme aşamasında ne ölçüde faydalı kararlar alabildiklerini, uyumlu politikalar izleyip izleyemediklerini ortaya koymayı hedefleyen bu gösterge, dolayısıyla hükümetlerin para ve maliye politikalarını, gelir dağılımına yönelik politikaları ile bunların ücretler, fiyatlar, istihdam ve üretim üzerindeki etkilerini de incelemektedir.

5. Ekonominin Geleceği : Derecelendirme kuruluşları hükümetlerin orta ve uzun vadeli planlarını, henüz kullanılmayan maden ve enerji kaynaklarını, bununla birlikte ihracat gelirlerinin seyrini incelemek suretiyle daha sağlıklı bir derecelendirme yapma imkanına sahip olmaktadır.

2.4.4.2.1.2. Endüstri Riski

Derecelendirme firmalarınca derecelendirilen şirket veya kuruluş gelecekteki durumlarının sağlıklı bir şekilde ortaya konulabilmesi için faaliyette bulunan sektörün de detaylı bir şekilde analizinin yapılması gerekmektedir.

Yerel ve uluslar arası alandaki sektörel rekabet durumu, sermaye yoğunluğu, konjonktürel dalgalanmalara açık ve duyarlılık derecesi, sektöre giriş koşul ve kolaylıkları, faaliyet gösterilen endüstrinin ekonomideki önemi, sektörel yasal düzenlemeler, teknolojik seviye, maliyet faktörleri, sektördeki gelişmelerin şirkete

olan etkileri gibi şirketlerin faaliyette bulundukları endüstri grubuna ait temel veriler, derecelendirme notu oluşturulmasında dikkate alınmaktadır⁶¹.

Genelde derecelendirme firmaları sektörlere yönelik çalışan uzman grubu oluşturarak sektörlerdeki gelişmeleri yakından takip etmektedirler. Bu uygulama firmalara daha detaylı ve geleceğe yönelik objektif bir değerlendirme yapma imkanı vermektedir⁶².

Endüstrinin genel yapısında meydana gelen değişiklikler genellikle bu endüstride faaliyet gösteren firmaların derecelerinde de değişikliklere yol açmaktadır. Meydana gelebilecek bir değişiklik sonucu bir firmanın derecesinin düşürülmesi veya yükseltilmesi söz konusu olabilir. Notun değiştirilmesi, firmaların endüstrideki olumlu değişimlerden yararlanabilme veya olumsuz etkilerden korunabilme yeteneğine bağlıdır. Ayrıca, endüstride meydana gelen değişikliklerden her bir firmanın eşit derecede etkilenmemesi, firmaların derecelerinde farklılıklar göstermeye neden olacaktır.

Genellikle; derecelendirme şirketlerin endüstri analizinde dikkate aldığı temel faktörler aşağıda yer almaktadır.

1. Endüstrinin Ekonomideki Önemi : Derecelendirme firmaları endüstrinin ekonomideki önemini incelerken, sektörün veya sektörde üretilen mal veya hizmetlerin devlet politikası ve ekonomik istikrar ile etkileşimi, stratejik öneminin olup olmadığı gibi hususları dikkate almaktadırlar. Ayrıca ekonomilerin resesyon dönemlerinde bu sektöre devlet müdahalesinin söz konusu olup olmayacağı da irdelenen faktörlerdendir.

2. Yurtiçi ve Yurtdışı Rekabetin Derecesi : Derecelendirme firmaları endüstri riskini incelerken dünya arz ve talebindeki gelişmeleri değerlendirerek, bu

⁶¹ Avrasya Rating, “Firma Derecelendirme Metodolojisi”

<http://www.avrasyarating.com/index.php?sayfa=firma>

⁶² Nurhan ERKAN, “Menkul Kıymetler Piyasalarında Sistemik Riskler”, SPK Yayınları, Ankara, 1997

gelişmelerin rekabet yapısı üzerindeki etkilerini analize dahil etmektedirler. Şirket veya kuruluşun belirlediği stratejiler ve hedefler doğrultusunda oluşturduğu rekabet yapısı, rekabet edilen bölgenin sınırları incelenerek rekabet ulusal piyasalarda mı yoksa uluslararası piyasalarda mı gerçekleşiyor sorusu çerçevesinde derecelendirme işlemi yapılmaktadır.

3. Ülkedeki Yasal Düzenlemeler : Derecelendirilen şirket veya kuruluşun faaliyet gösterdiği sektöre yönelik gerçekleştirilen hükümet uygulamaları ile alınan her türlü yasal kararlar analiz kapsamında değerlendirilmektedir. Bilindiği gibi vergilendirme, yeniden yapılandırma, özelleştirme ve teşvik politikaları şirketlerin gerek kaynak yaratma gerekse bu kaynakların kullanılması gibi stratejilerini olumlu veya olumsuz olarak etkileme gücüne sahip faktörlerdir. Derecelendirme firmaları şirketlerin yükümlülüklerini yerine getirme güçlerini etkilemesi açısından risk oluşturan bu unsurları, değerlendirme sürecinde analizleri kapsamında incelenmektedir.

4. Teknolojik Değişmeler : Gelişen teknoloji şirketlerin veya kuruluşların üretim kapasitesini olumlu yönde etkileyen bir unsur olarak derecelendirme sürecindeki analizlerde yer almaktadır. Günümüz modern teknolojisinden faydalanma şansını iyi kullanan kuruluşlar, rekabet güçlerini arttırmakla kalmayarak pazar paylarını da geliştirme imkanına kavuşmaktadırlar. Bu gelişmeler, derecelendirme firmaları tarafından borç ödeme gücünü etkileyen bir etken olarak dikkate alınmakta ve analiz kapsamında kullanılmaktadır.

5. Maliyet Faktörleri : Analistler tarafından özellikle belirli bir malın üretiminde bulunan firmaların üretim esnasında kullandıkları hammaddeleri temin etme kolaylığı, dağıtım sistemi ve fiyat değişimleri incelenerek, gelecek dönemlerde temin edilmesi ihtimali de analizler aşamasında dikkate alınmaktadır.

6. Endüstriye Giriş Kolaylığı : Endüstrinin mevcut durumda endüstriye girişin kolay olup olmadığı veya bazı engellerin bulunmadığı ve firmanın gelecekte durumunu etkileyebilecek unsurların olup olmadığı araştırılmaktadır.

2.4.4.2.1.3. Firma Riski

Ülke riskinin ve endüstri riskinin değerlendirilmesinin yanı sıra risk derecelendirmesinde şirket veya kuruluşun taşıdığı riskin de incelenmesi gerekmektedir.

Firma riskin ortaya konulmasına yönelik olarak yapılan analizler esas olarak üç ana grupta toplanmaktadır.

- 1) Yönetim Kalitesi ve Stratejisi,
- 2) İşletme Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi,
- 3) Muhasebe Uygulamaları,

1) Yönetim Kalitesi ve Stratejisi

Şirket veya kuruluşun üstlenmiş olduğu yükümlülükler nedeniyle taşıdığı riskin değerlendirilmesinde yönetim kalitesinin ve stratejilerinin analiz edilmesi önem taşımaktadır. Bu unsurların analize dahil edilmesinin amacı ise beklenmedik durumlar karşısında şirketin başarısını ve performansını devam ettirebilmesine yönelik kararlar almada yönetimin ne derece başarılı olduğunun ortaya konulmasıdır.

Derecelendirme firmaları derecelendirme sürecinde genel olarak yönetimlerle ilgili şu hususlara dikkat etmektedir:

- İzlenen strateji,
- Vizyon belirleme,
- Kısa uzun vadeli şirket hedefleri,
- Tespit edilen risk tolera seviyeleri,
- Fonlama yaklaşımları,
- Geçmiş finansal sonuçların gelişim trendi,
- Girişkenlik-muhafazakarlık düzeyleri,

- Yönetim anlayışları,
- Personel politikaları,
- İş deneyimleri,
- Moraliteleri,
- Firma geleceğine yönelik planları,
- Organizasyon ve işletme üzerindeki kontrol ve izleme güçleri⁶³

2) İşletmede Faaliyetlerin Değerlendirilmesi

İşletmede faaliyetlerin değerlendirilmesinin ana amacı; faaliyet gösterilen ortamda meydana gelebilecek yasal, sosyal, demografik ve teknolojik değişkenleri incelenerek ve bunların yaratacağı fırsatlar ile riskleri ortaya çıkarılmasıdır.

Derecelendirme firmaları derecelendirmesi yapılan şirketlerin faaliyet durumunu analiz ederken çeşitli göstergeleri dikkate almaktadır. Bu göstergeler kısaca şunlardır:

- Faaliyette bulunduğu yıl sayısı ve aynı adreste faaliyet süresi
- Şirket faaliyetlerinin coğrafi anlamda çeşitliliği,
- Sektörel büyüme eğilimi,
- Rekabet gücünü etkileyebilecek ya da koruyabilecek planları,
- Birleşme veya satın alma kararları,
- Sektör genelindeki kapasitenin kullanım oranı,
- Yaşanması muhtemel fiyat rekabetinden şirketin etkilenebilirliği,
- Şirket yaşam sürecinde geldiği safha,
- Ürün ve hizmetleri ile ilgili piyasa doygunluk oranı ve göstergeleri,
- Kapasite artırımı ve yeni yatırımlara olan ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçları karşılayabilecek özkaynak girişi/artışı⁶⁴.

⁶³ Avrasya Rating, "Firma Derecelendirme Metodolojisi"
<http://www.avrasyarating.com/index.php?sayfa=firma>

⁶⁴ Avrasya Rating, "Firma Derecelendirme Metodolojisi"
<http://www.avrasyarating.com/index.php?sayfa=firma>

3) Muhasebe Uygulamaları

Derecelendirme firmaları öncelikle şirket veya kuruluşun faaliyet gösterdiği ülkedeki muhasebe düzenlemelerini, uygulamalarını inceler. Bu ülke uygulamalarını diğer ülkelerdeki muhasebe uygulamaları ile karşılaştırır. Buradaki amaç, farklı muhasebe düzenlemelerine sahip şirketlerce açıklanan finansal tablolara ilişkin sonuçların, rakip şirketlere göre çok fazla değişiklik göstermesini engelleyerek, tüm şirketlerin varlıklarının ve borç yükümlülüklerinin gerçek değeri ile değerlendirilmesidir.

Derecelendirme firmaları şirket veya kuruluşların derecelendirmelerinde gelişmeleri yakından takip edebilmek için, inceleme yapılan ülkelerin muhasebe konularındaki gelişmeleri sürekli takip etmektedirler. Bu amaçla, ilgili ülkelerde faaliyette bulunan uzman muhasebe kuruluşları ile temas kurarak gündemi ve değişiklikleri sürekli incelemektedirler. Ayrıca; şirketlerin mali tablolarının denetimi rating kapsamına girmemekle beraber, muhasebe politikaları ve usullerinin incelenip, bunların şirket performansına etkileri ve performansını ne ölçüde doğru yansıttığı değerlendirilmesi nedeniyle, derecelendirme firmaları, şirketlerin finansal raporlarının bağımsız denetimden geçmiş olmasını tercih etmektedir.

Derecelendirme firmaları şirketlerin borçlarını ödeme güçlerini değerlendirirken, muhasebe uygulamaları açısından:

- Amortisman Politikası,
- Stok Değerleme Yöntemi,
- Döviz Kurunun Etkileri,
- Maddi Sabit Kıymetlerin Değerlendirilmesi,
- İştirakler,

gibi konular üstünde durmaktadırlar⁶⁵.

⁶⁵ Güray KÜÇÜKKOCAOĞLU, “Derecelendirme Kurumları”, 2004, s.24, <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcarsamba7.doc>

2.4.4.2.2. Kantitatif (Niceliksel) Kriterler

Bu kriterler, şirketlerin nakit yaratma kabiliyetleri, elde edilen gelirlerin yapısı, kaynakların verimli kullanımının değerlendirilmesine yönelik kriterlerdir. Bu kriterler esas olarak, şirketin borç yükümlülüklerini yerine getirme kabiliyeti diğer bir ifade ile likidite yaratma gücü irdelenmektedir. Şirketlerin faaliyetlerinden sağladıkları nakit akışı ve karlılık durumları, faaliyetlerin ve borç geri ödemelerinin ileride ne şekilde finanse edileceğinin en önemli belirleyicileri olarak değerlendirilmektedir.

Şirket derecelendirilmesinde aşağıdaki oranlar potansiyel rasyolar olup, sektör ve firma yapısına göre bu oranların önem ve kullanım dereceleri değişebilecektir. 5 ana grup üzerinde yoğunlaşan; söz konusu rasyolar üzerinde, çalışmamızın takip eden mali tahlil ve istihbarat başlığı altındaki 3. bölümünde detaylı değinileceği için aşağıda kısaca durulmuştur.

2.4.4.2.1.1. Likidite Oranları

Bu oranlar, işletmenin kısa vadeli borç ödeme gücünü ölçmek, net işletme sermayesinin yeterli olup olmadığını saptamak için kullanılmaktadır.

- Cari Oran (Dönen Varlıklar/Kısa vd. Yabancı Kaynaklar)
- Asit-Test Oranı ((Dönen Var.-(Stoklar+Gelecek Ayl. ait Giderl.+Diğer Dönen Var.))/Kısa Vadeli Kaynaklar)
- Nakit Oranı ((Hazır Değerler+Menkul Kıymetler)/ Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar)
- Stoklar/Dönen Varlıklar
- Stoklar /Aktif Toplamı
- Stok Bağımlılık Oranı ((Kısa Vd.Yabancı Kayn.-(Hazır Değerler+Menkul Kıymetler))/Stoklar

- Kısa Vadeli Alacaklar / Dönen Varlıklar
- Kısa Vadeli Alacaklar / Aktif Toplamı

2.4.4.2.1.2. BorçlulukOranları

İşletmenin finansmanı için gerekli fonların ne kadarının hissedarlarca, ne kadarının üçüncü şahıslarca sağlandığını gösteren oranlardır.

- Kaldıraç Oranı =Toplam Yabancı Kaynaklar /Aktif Toplamı
- Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar /Pasif Toplamı
- Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar / Pasif Toplamı
- Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar / (Devamlı Sermaye = Uzun Vd.Yab.Kayn+Özkaynaklar)
- Duran Varlıklar / Yabancı Kaynaklar
- Duran Varlıklar / Devamlı Sermaye
- Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar / Toplam Yabancı Kaynaklar
- Banka Kredileri / Aktif toplamı
- Kısa vadeli Banka Kredileri+Uzun Vd.li kredilerin taksit ve faizleri / Kısa Vadeli Kaynaklar
- Banka Kredileri (Faizler dahil) / Toplam Yabancı Kaynaklar

2.4.4.2.1.3. Faaliyet Oranları

Firmanın varlıklarını hangi yoğunlulukla kullandığını gösterir⁶⁶.

- Stok Devir Hızı (Satışların Maliyeti / Ortalama Stoklar)
- Alacak Devir Hızı (Net Satışlar / Ortalama Toplam Ticari Alacaklar)

⁶⁶ Richard A Brealey, C. Myers, Alan J. Marcus. “İşletme Finansının Temelleri”, Çeviren Ünal BOZKURT, Türkan ARIKAN, Hatice DOĞUKANLI, Çevik Matbaacılık, İstanbul, 2001, s.488.

- Maddi Duran Varlıklar Devir Hızı (Net Satışlar / Ortalama Net Maddi Duran Varlıklar)
- Duran Varlıklar Devir Hızı (Net Satışlar / Ortalama Duran Varlıklar)
- Özkaynak Devir Hızı (Net Satışlar / Ortalama Özkaynaklar)
- Aktif Devir Hızı (Net Satışlar / Ortalama Aktif Toplamı)

2.4.4.2.1.4. Karlılık Oranları

Karlılık oranları, firmanın yatırımlarının getirisini ölçer⁶⁷.

- Faaliyet Karı / Net Satışlar
- Brüt satış Karı / Net Satışlar
- Net Kar / Net Satışlar
- Satışların Maliyeti / Net satışlar
- Faaliyet Gideri / Net satışlar
- Finansman giderleri / Net satışlar

2.4.4.2.1.5. Büyüme Oranları

Aktif yapıdaki ve ciro performansındaki gelişmeyi gösterirler.

Net Aktif Büyüme Oranı $((\text{NetAktif}_t / \text{Net Aktif}_{t-1}) - 1)$

Net Satışlar Büyüme Oranı $((\text{Net Satışlar}_t / \text{Net Satışlar}_{t-1}) - 1)$

Öz sermaye Büyüme Oranı $((\text{Öz sermaye}_t / \text{Öz sermaye}_{t-1}) - 1)$

⁶⁷ a.g.e., s.488.

III. BÖLÜM

MALİ TAHLİL ve İSTİHBARAT

3.1. MALİ TAHLİL VE İSTİHBARATIN ÖNEMİ

Bankalardaki ticari kredi uygulamalarında firmalara kredi kullandırılmadan önce yapılacak iyi bir mali tahlil ve istihbarat çalışması kredilerin güvenliği ve geri dönüşümündeki riski azaltması bakımından oldukça önemli bir çalışma olarak değerlendirilmektedir.

Bankaların müşterileri ile kredi ilişkisine girmeden önce, müşterinin krediye yaraşırılığını ölçmesi gerekmektedir. Bunun için bankaların müşteriye tanıması gerekmektedir. Müşteri ile yapılan ilk görüşme bu tanıma sürecinin başlangıcı sayılmaktadır. Daha sonraki aşamalarda ise bankaların kendi kredi politikaları paralelinde yaptığı bir takım çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmaların en önemlisini, kredi talep eden firmalar için hazırlanan mali tahlil ve istihbarat raporları oluşturmaktadır.

Bankaların müşterileri hakkında yaptığı incelemeler ile; müşterilerin kredi yükümlülüklerini ekonomik yönden ne oranda yerine getirebileceğini kestirebilmeleri gerekmektedir. Firmaların kredi taleplerinde kredi yaraşırılığının incelenmesi işlemi büyük önem taşımaktadır. Çoğu kez bu incelemelerden elde edilen toplam izlenim, müşterinin vereceği teminatlardan önce gelmektedir⁶⁸.

⁶⁸ Ali Sait YÜKSEL, “Bankacılık Hukuku ve İşletmesi”, Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992. s 107

Mali tahlil ve istihbarat yalnız kredi talebinde bulunan mali tablolarının incelenmesini değil, ilgili firmanın geçmiş, cari ve özellikle gelecekteki sonuçlarını, performansını etkilemiş ve etkileyebilecek tüm faktörlerin değerlendirmesini de içerir.

Bu bölümde; mali tahlil ve istihbaratın amacı, kredi süreci içerisindeki yeri ile mali tahlil ve istihbarat çalışmalarında üzerinde durulan kalitatif ve kantitatif kriterler ve kaynaklar üzerinde durulacaktır.

3.2. MALİ TAHLİL VE İSTİHBARATIN AMACI

Bankalar, mevcut kaynaklarını etkin şekilde dağıtabilmek isterler. Bankaların bunu gerçekleştirirken, maksimum faydayı elde edebilmek için çeşitli alternatifler arasından seçim yapması gerekmektedir. Bu sebeple kredi talep eden kişi ve kurumların değerlendirilmesi ve doğru analiz edilmesi şarttır.

Mali tahlil ve istihbarat, sadece kredi talebinde bulunan firmanın kredi değerliliği konusunda bir karara varabilmek için gerekli ve ilgili görülen çeşitli bilgi ve faktörlerin değerlendirilmesini değil, kredi riskinin yönetimini de kapsar⁶⁹. Bunun için kredi verilecek müşteriyi ve sektörü yakından tanımak, ekonominin genel durumunu dikkate alarak bankanın olanaklarını ve politikasını belirlemek gerekir.

Zaman unsurunun bulunduğu her işlemde olduğu gibi kredilerde de risk mevcuttur. Mali tahlil ve istihbaratın ana amacı; işletmelerin genel durumları hakkında bilgi ve görüş sahibi olmak, kredi hazırlığını belirli usul ve esaslara dayanan bir disiplin altına almak, işletmenin ödeme gücünü tespit etmek sureti ile kredi riskinin azaltılmasını sağlamaktır. Bu kapsamda; mali tahlil ve istihbaratın bir diğer amacı da; müşterilerin veya müşteri olabilecek firmaların hukuki, mali ve ahlaki durumlarını, iş yeterliliği ve girişimciliğini, sektörün ve ekonominin genel

⁶⁹ Öztin AKGÜÇ, “Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi”, Arayış Yayıncılık, İstanbul, 2000, s.2.

durumu çerçevesinde değişik ve inanılır kaynaklardan saptayabilmek ve izleyebilmektir.

3.3. MALİ TAHLİL VE İSTİHBARATIN KREDİ SÜRECİNDEKİ YERİ

Bankaların firmaları kredilendirmeleri sistemli bir süreç doğrultusunda yapılmaktadır. Firma ile kredi ilişkisine girmeden önce başlayan bu süreç, kredi ilişkisine girildikten sonra da devam etmektedir. Ancak bankaların kredilendirme politikalarındaki farklılıklar bu sürecin boyutlarını değiştirebilmektedir. Genel olarak kredi taleplerinin yapılandırılarak kredi türünün tespit edilmesi, uygun koşulların tespit edilmesi ve teminatların önceden belirlenmesi sürecin başlangıcında yapılması gereken esasları oluşturmaktadır.

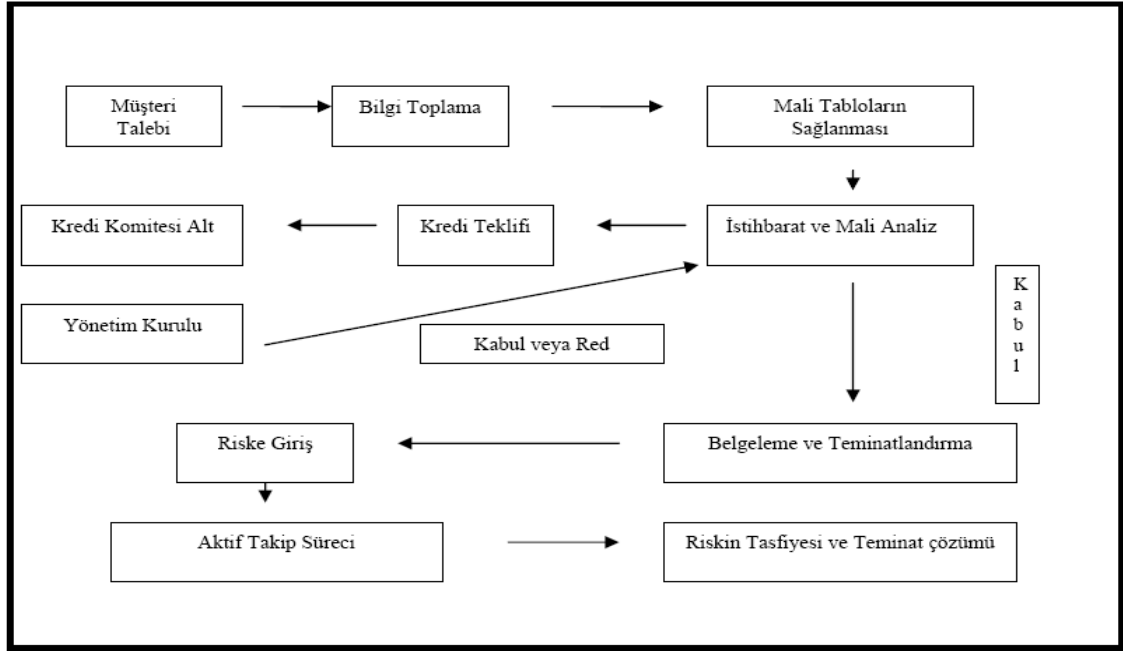
Kredilendirme süreci, kredilendirilmek istenen müşteriyle ilk ilişkiye geçilmesi ile başlayan ve kredinin anaparası ile tüm faiz, komisyon vb. ek ödemelerinin yapılarak (veya önerilen garantinin sona ermesiyle) teminatların serbest bırakılması ve ilişkinin tasfiye edilmesi ile sona eren bir zaman dilimini ve bu zaman dilimi içinde yapılan tüm işlemleri tanımlamaktadır⁷⁰.

Kredilendirme süreci firma ile yapılacak görüşmeyle başlar. Firma ile yapılan görüşme sonucunda; ilk kez kredi ilişkisine girilecek firmanın kredi değerliliğinin olup olmadığı ve/ veya ne düzeyde olduğuna, daha önce kredi ilişkisine girilmiş ancak, kredi limiti yenilenmesi ya da artırılması düşünülen firmaların, kredi değerliliğinin buna uygun olup olmadığına, kredi ilişkisi sürdürülen firmaların, kredi değerliliğinde olumsuz yönde bir değişiklik olup olmadığına yönelik istihbarat ve mali tahlillerin yapılması gerekir. Bu kapsamda kredilendirme sürecinde mali tahlil ve istihbaratın büyük bir önemi bulunmaktadır.

⁷⁰ Hakan ŞAKAR, “Bankalarda Kredilendirme Teknikleri”, 2.Baskı, Akdeniz Yayıncılık, İstanbul, 2002, s.63.

Aşağıda Şekil:3.1. Bankalarda Kredi Süreci ve istihbarat ve mali tahlilin yeri gösterilmiştir.

Şekil 3.1 : Bankalarda Kredi Süreci



Kaynak: Hakan ŞAKAR, Bankalarda Kredilendirme Teknikleri, 2.Baskı, İstanbul, Akdeniz Yayıncılık, 2002, s.63.

Şekil 3.1.'den de görüldüğü üzere mali tahlil ve istihbarat çalışması, kredi teklifinden önce yapılmakta ve tahsis edilecek kredinin kabul veya reddine karar vermektedir. Bu kapsamda kredilendirme sürecinde mali tahlil ve istihbarat, kredi ilişkisine girilmesi veya girilmemesi şeklinde nihai öneme sahiptir.

3.4. MALİ TAHLİL VE İSTİHBARAT KAYNAKLARI

Kredi talep edenlerin moralitesi, cari mali gücü, özvarlığı, gelir yaratma kapasitesi hakkında bilgi sağlayıcı, kredi taleplerinin değerlendirilmesinde büyük öneme sahip bu faktörlerin kavranmasına imkan veren, çeşitli kaynaklar mevcuttur. İnceleme yapılırken belirli kaynaklara bağlı kalmadan, imkanlar ölçüsünde her türlü

kaynaktan yararlanılması yoluna gidilmelidir. İstihbaratın ve mali tahlilin kaynakları çok çeşitli olmakla birlikte bu kaynaklardan en önemlileri; özel, resmi ve yarı resmi kaynaklardır. Bu kaynaklara aşağıda Tablo 3.1.'de yer verilmiştir.

ÖZEL KAYNAKLAR	RESMİ KAYNAKLAR	YARI RESMİ KAYNAKLAR
Şirket Ana Sözleşmesi	Ticaret Sicil Kayıtları	Noterler, Ticaret Ve
Hesap Durum Belgesi ve Mali Hesapların Açıklayıcı Notları	Esnaflık Ve Sanatkar Sicil Kayıtları	Sanayi Odaları, Esnaf Ve Küçük Sanatkarlar Dernekleri, İhracatçı
Şirket Yetkili/Ortakları İle Karşılıklı Görüşme	Trafik Tescil,Liman Sicil, Tapu Sicil Ve Vergi Kayıtları	Birlikleri, Mühendis Ve Mimar Odaları,Kooperatif Birlikleri, Serbest
Şirketlerin Bankalarla Olan İlişkileri	TCMB Risk Santralizasyon Kayıtları	Muhasebeci, Mali Müşavirler Ve Yeminli
Firma Merkez Ve Tesis Ziyareti	İcra-İflas Dairesi Kararları	Mali Müşavirler Odaları,Menkul Kıymetler Borsası
Dış Denetim Raporu, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir, Yeminli Mali Müşavir Raporu, Firma Faaliyet Raporu	Kanun, Kararname Ve Tebliğler	
Diğer (Kapasite Raporu, Hakediş Belgesi, İş Bitirme Belgesi, İş Sözleşmesi, Gümrük Çıkış Beyannameleri, Yatırım Teşvik Belgesi, İhracatçı, İthalatçı Belgesi, Vergi Beyannamesi)		

Tablo 3.1. : Mali Tahlil ve İstihbarat Kaynakları

3.5. KALİLATİF MALİ TAHLİL VE İSTİHBARAT (İSTİHBARAT)

Mali tahlil ve istihbarat çalışmasında kalilatîf kriterler, esas olarak çalışmanın istihbarat boyutunu oluşturmaktadır.

İstihbaratın sözlük anlamı; haber, bilgi toplamak, araştırmak, soruşturma yapmak şeklinde belirtilmektedir. Bankacılıkta ise istihbarat; kredi isteğinde bulunan veya müşteri olabilecek firmaların ticari, mali, şahsi durumu ile borç ödeme gücünü belirlemek amacıyla çeşitli ve inanılır kaynaklardan bilgi toplama ve bu bilgileri belirli bir sistem dahilinde değerlendirme işlemidir⁷¹.

Müşterinin kredi talebi olduğunda, müşteri ile ilk kez çalışılıyorsa müşteri hakkında bilgi toplanmaktadır. Müşterinin iş konusu, ortakları, sermaye yapısı, yönetimde etkin olan ortak, yönetim kadrosu, başka bankalarla ilişkileri, mevcut kredi limit ve riskleri, geciken ödemeleri vb. konularda edinilen bilgiler ve ön istihbarat denilen bu süreç, firmanın bankanın kredilendirme ön koşullarına uyup uymadığının tespiti için yapılmaktadır⁷².

İstihbaratın amacı; müşterilerin veya müşteri olabilecek firmaların hukuki, mali ve ahlaki durumlarını, iş yeterliliği ve girişimciliğini, sektörün ve ekonominin genel durumu çerçevesinde değişik ve inanılır kaynaklardan saptamak ve izlemektir.

Kredi kararı eliminasyon sürecinin bir sonucudur. Bu süreç kredi yöneticisine kabul edilemeyecek bir talebi en kısa sürede elimine etmesi olanağını verir. Süreç kredi mülakatı ile başlar. Bu aşamada talep kredi yöneticisine ulaşmış, kredinin amacı belli olmuş ve veriler alınmıştır. Kredi yöneticisi kredi talebinin bankanın kredi politikaları ile uyumlu ve kredi kriterlerini karşılar özellikte olduğuna karar

⁷¹ Hakan KATIRCIOĞLU, “Basel-II Standartlarına Göre Ticari Bankalarda Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi Ve Bir Uygulama”, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 2006, s.21

⁷² Hakan ŞAKAR, “Bankalarda Kredilendirme Teknikleri” Strata Yayıncılık, İstanbul, s. 66

verirse sürece devam edilir. İlk engeli aşan talep için ikinci aşama firma yöneticileri, firma ve sektör hakkında bilgi toplanması aşamasıdır. Borçlunun çevresindeki ünü, karakteri ve geçmişteki deneyimleri hakkında referans olabilecek bilgi kaynakları taranır ve firmanın içinde bulunduğu sektördeki yeri ve sektörün istikrarlılık derecesi araştırılır. Bu istihbarat esnasında karşılaşılan olumsuz faktörler kredinin bu aşamada reddedilmesine olanak sağlar. Firmanın finansal verileri karaktere yönelik istihbarat sırasında veya daha sonra toplanmış olur. Verilerin kısa bir değerlendirmesi kredinin geri çevrilmesine neden olacak önemli bir zayıflığı ortaya çıkarmazsa daha ayrıntılı finansal analiz yapmak üzere talebin incelenmesine devam edilir⁷³.

İstihbarat, firma görüşmesini, onu takip eden karakter, kapital ve kapasite araştırmasını içerir. Bu aşamada müşterinin karlı bir işletmeyi yönetme gücü yanında sattığı malın pazar içindeki durumu hakkında da fikir edinmeye çalışılır.

3.5.1. Firma Görüşmesi

Firma görüşmesi; analist kredi talebinin değerlendirilmesine ve mali tahlil istihbarat çalışmasına yönelik, firma yetkililerinden, firma ve ortaklarının karakter, kapital ve kapasitesi hakkında detaylı bilgi ve belge temin edilmesine yöneliktir.

Firma görüşmesinde; aşağıdaki konularda, örnekleri verilen belli başlı sorulara yanıt alınmaya çalışılmaktadır.

Müşteri Hakkında Bilgi:

- Müşterinin resmi unvanı ve kuruluşun hukuki yapısı nedir?
- Müşterinin iş kolundaki deneyimi nedir?
- Satılan veya üretilen ürünler nelerdir?

⁷³ Belkıs SEVAL, “Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi”, Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı, İstanbul, 1990, s. 120.

- Müşterinin sektör içindeki yeri nedir?
- Firmanın sahipleri ve yöneticileri kimlerdir?
- Firma karlı mıdır?
- Sermayesi yeterli midir?

Kredinin Amacı:

- Kredi nerelerde ve ne amaçla kullanılacaktır?
- Bu amaç banka politikalarıyla uyumlu mudur?

Müşterinin Borcu Geri Ödeme Kapasitesi:

- Müşteri belirli bir geri ödeme kaynağı gösterebilmekte midir? Bu kaynağın temin edilmesi mantıklı varsayımlara dayanmakta mıdır?
- Birincil geri ödeme kaynağı yeterli olmazsa, ikincil geri ödeme kaynağı var mıdır?
- Kefil olabilecek kişiler var mıdır?
- Varsa müşteriyle yakınlık ve ilişki derecesi nedir?

Talep Edilen Miktar ve Vade:

- Talep edilen kredi miktarı nasıl belirlenmiştir?
- Müşteri kredi ihtiyacını doğru tahmin edebilmiş midir?
- İstenilen kredinin finanse edeceği varlığın paraya dönüşme hızı ile kredi vadesi uyumlu mudur?
- Vade nasıl belirlenmiştir?
- Vade müşterinin geri ödeme gücüne mi yoksa iyi bir finansal planlamaya bağlı olarak mı belirlenmiştir?

Teminat:

- Teminata ne derecede güvenilebilir?
- Satılabilir ve kontrol edilebilir özelliği var mıdır?
- • Değeri dalgalanma gösterir mi?
- • Sigortalı mıdır?
- • Bozulabilir nitelikte midir?

Müşterinin Bankalar İlişkileri:

- Müşterinin halihazırda çalıştığı bankalar kimdir?
- Bu talep başka bankaya yapılmış mıdır?
- Bu kredinin şirketin banka ile ilişkileri içindeki yeri nedir?
- Müşteri neden bu bankaya gelmiştir?

3.5.2. Şahsi Durumla İlgili İstihbarat (KARAKTER)

Kredinin risk yaratmasında kişisel etkenlerin önemi çok büyüktür. Kredinin geri ödenmemesinin nedenleri; yöneticilerin yeteneği, yaşantısı, yaşı, tahsili, sağlık durumu, piyasa değişikliklerine uyumu gibi şahsi etkenlere sıkı sıkıya bağlı olmaktadır. Her şeyden önce yöneticilerin kabiliyetleri ile iş ahlakı ve karakteri hakkında bilgi sahibi olunmalıdır. Kredi müşterisi iyi niyetten ve/veya borçlarını geri ödeme konusunda gerekli çabayı göstermekten yoksun olduğu takdirde, bankalar ne kadar maddi teminat alırlarsa alsınlar, kredilerinin geri ödenmesinde önemli sorunlarla karşılaşmaktadırlar⁷⁴.

Müşterinin karakteri kredi tahlilinde taviz verilemeyecek bir unsurdur. Karakter, müşterinin dürüstlüğü ve borcunu geri ödeme konusundaki istekliliğinin bir ölçüsü olarak değerlendirilmektedir. Diğer taraftan; kredi müşterisi borçlarını

⁷⁴ Öztin AKGÜÇ, “Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi” Arayış Yayınları, İstanbul, 2000 s. 15

geri ödeme konusunda yeterli derecede dürüst bir yaklaşıma sahip değilse alınan teminatlar ne denli güvenilir olursa olsun bankayı önemli sorunlarla karşı karşıya bırakabilir.

Karakter konusunda bir değerlendirme yapmak kolay değildir. Kredi yöneticileri bu konuda borçlunun müşterilerine, kendisine mal satanlara, diğer borç verenlere ve rakiplerinin firma hakkındaki izlenimlerine yer vermek durumundadır. İyi tanınan ve bilinen bir firma için bu aşama kolaylıkla halledilebilmekte ancak müşterinin yeni bir şirket olması halinde iş zorlaşmaktadır. Bu durumda yerleşmiş yargılardan yararlanmak söz konusu olamayacağına göre müşteriyle ilişkisi olan diğer kişiler aranıp bunlardan bilgi toplamak gerekmektedir. Karakterle ilgili aşağıda verilen şu bilgilerden faydalanılmaktadır:

Müşteri Hakkında	Sektör Hakkında	TCMB Kaynakları
Diğer Bankalar	Sanayi Odaları	Risk Santralizasyonu
Rakipler	Ticaret Odaları	Protestolar
Mal Satanlar	Meslek Kuruluşları	Karşılıksız Çekler
Müşteriler	Bankalar	-
Ticaret Sicil Kayıtları	Sektördeki Diğer Firmaların Faaliyet Raporları	-
Meslek Kuruluşları	-	-
Tapu Kayıtları	-	-
Vergi Daireleri	-	-
Noterler	-	-

Tablo 3.2. : Müşteri Hakkında Bilgi Kaynakları

Kaynak: Belkıs SEVAL, Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi, Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı, İstanbul, 1990, s. 123.

a) Hüviyet

Hüviyet bilgilerinde; ticaret unvanı, işletme adı, ikametgah (iş merkezi) adresi, ortaklık yapısı, çalışma konusu, uyruğu, kuruluş tarihi ve süresi, ticaret sicil numarası ve hukuki ehliyet gibi bilgilere başvurulmaktadır. İstihbarat edilen firmanın, geçerli sebepler bulunmaksızın, ticaret unvanı, ikametgahı ve ortaklık yapısında meydana gelen değişiklikler olumsuz değerlendirilirken, uzun süredir aynı sektörde ve çalışma konusunda faaliyet göstermesi olumlu değerlendirilmektedir.

b) Ahlak ve Seciye

Söz ve taahhütlerin yerine getirilmesi-borcunu geri ödemek konusunda samimi ve dürüst, kanun dışı uygulamalara (vergi kaçakçılığı, haksız rekabet, karaborsacılık gibi) başvurmeyen kişiler olması gerekmektedir. Kanun dışı uygulamalara başvuranların, uzun vadede mali durumlarını tehlikeye sokma ihtimallerinin yüksek olduğu da gözden uzak tutulmamalıdır. Bunun yanında; karakter özelliği, işletme sahibinin orijini-dış görünüş özellikleri, açıklık derecesi (ekonomik ilişkileri ortaya koyma durumu), yaşı, aile durumu ve ilişkileri, işletme dışındaki sosyal rolleri, hobileri gibi kişisel özellikleri de kapsamaktadır.

c) İçtenlik, Açıklık, Akılcı Davranış ve Bilgi

Bir müşteri, kredi görüşmeleri sırasında, kredi almayı kolaylaştıracak etmenler kadar, kredi kararı üzerinde olumsuz etki doğurabilecek hususları da büyük bir içtenlikle ortaya koymalı, bankaca olumsuz karşılanabilecek faktörleri, gizleme, saklama çabası içine girmemelidir. İyi bir kredi müşterisi, bankalarca kendisine yapılan öneri ve tavsiyeleri yerine getirmeye açık olmalı ve özellikle bankaların finansman konusundaki deneyimlerinden yararlanmaya çaba göstermelidir. Bankalar bir anlamda müşterilerinin mali danışmanları olduğundan, finansman sorunlarının çözümünde, müşterilerine yol gösterebilmekte, yardımcı olabilmektedirler. Bankaların müşterilerine yapacakları ölçülü, akla uygun öneri ve düzeltmelerin

müşterilerce benimsenerek yerine getirilmesi, firmaların gelecek dönemlerdeki başarısına katkıda bulunabilir.

Ayrıca kredi talep eden kişinin; firması, firmasının faaliyette bulunduğu endüstri kolu ve ekonomik hayattaki gelişmeler hakkında yeterince bilgi sahibi olması gerekmektedir. Firmanın sorunlarını bilmeyen, faaliyette bulunduğu endüstri kolunun özelliklerini, rakiplerini tanımayan, ekonomik yaşamdaki gelişmeleri izlemeyen bir kredi müşterisinin bankaya güven vermeyeceği açıktır.

d) Yetenek ve İşte Başarı Derecesi

Firma ve ortakların ticari geçmişleri, yapılan iş ile ilgili deneyimleri ve bu konuda aldıkları eğitim hakkındaki bilgiler, ticari nitelikleri, eğitim durumu, yönetim tarzı, yetki devri, işletmenin kurucusu değilse kuruluşun bu yana kaçınıcı nesle ait olduğu gibi özellikleri, kredi talebini değerlendirecek olan organların kararlarına yardımcı olacak konulardan bazılarıdır. Firmaların başarısızlığa uğramasına, finansal yapısının zayıflamasına yol açan etmenlerin başında yönetim hataları gelmektedir. Firma yöneticilerinin, bir yöneticide bulunması gerekli yetenek ve niteliklerden yoksun oluşları firmanın varlığını tehlikeye düşürebilmektedir⁷⁵.

Bankalar açısından, soğukkanlı, sabırlı, ölçülü, borç ödemede titiz, karar almada cesur, firmanın geleceği ile kumar oynamayan, çalışkan, değişen koşullara uyum yeteneği olan, ekip çalışması yapabilen kişiler, iyi müşteri olarak bilinmektedir. Buna karşılık, sabırsız, bir an önce ne pahasına olursa olsun başarıya ulaşmak isteyen, olaylar karşısında serinkanlılığını yitiren, almış olduğu kredileri spekülâtif amaçlarla hatta yasa dışı alanlarda kullanan, yönetimde tek başına gösteri yapmaktan hoşlanan, ekip çalışması yapma yeteneğinden yoksun, girişim yeteneği zayıf, karar almada duraksayan (tereddütlü), değişen koşullara uyum yeteneği olmayan müşteriler, cari mali durumları iyi olsa dahi bankalar açısından tercih edilecek bir müşteri tipi olmamaktadırlar.

⁷⁵ Öztin AKGÜÇ, “Finansal Yönetim” Avcıol Yayınları, İstanbul, 1998, s. 348

Kredi açılmasına engel veya sınırlı kredi kullandırılmasını gerektiren hallerin olup olmadığı, kişinin kredi karakteri ile ilgili en iyi değerlendirme onun geçmişini, geçmişteki davranışlarını incelemektir. Geçmişteki tutum ve davranışları gelecekte de nasıl davranacağı konusunda mali tahlil yapan banka uzmanına ışık tutacaktır.

3.5.3. Mali Durumla İlgili İstihbarat (KAPİTAL)

Kapital (sermaye), müşterinin finansal yönden değerini ifade etmekte ve genellikle net değerle ölçülmektedir. Kapital, firmaya verilen kredilerin geri ödenmesinde ve zararların ortadan kaldırılmasında bir tampon görevi üstlenmektedir. Diğer taraftan, işletmenin daha etkin ve verimli çalışmasını, faaliyetleri için gerekli nakit akışını gerçekleştirmesini sağlayacak olan işletme varlıklarını oluşturmaktadır. Bu nedenle, kredi değerlendirmelerinde dikkate alınan unsurlardan birini oluşturmaktadır. Banka, kredi müşterisinin mali tahlilini yaparken sermayesinin alacaklarına karşılık yeterli güvence sağlayıp sağlayamayacağına büyük önem vermektedir⁷⁶.

Kredi talep edenin yükümlülüklerini zamanında yerine getirebilme kapasitesi veya gücü, yükümlülüklerini karşılamaya yetecek tutarda kaynak bulmasına bağlıdır. Kredi talep edenin moralitesinin yüksek oluşu, yukarıda belirtilen kişisel özelliklere sahip olması, kredi taleplerinin değerlendirilmesinde oldukça önemli olmaktadır. Ancak bu durum, kredinin geri ödenebilmesi için, kredi talep edenin yeterli ölçüde kaynak sağlamasının gereğini ortadan kaldırmaz. İlgilinin moralitesinin yanı sıra, kaynak sağlama yeteneği ve kapasitesi de dikkatle incelenmelidir. Bir borç genel olarak; varlıkların satışıyla, başka bir kaynaktan sağlanan borçlarla ve faaliyet sonucu sağlanan fonlarla ödenebilmektedir⁷⁷.

⁷⁶ Süreyya MATAR ve Ömer M. BAKTIR,, “Firmaların Kayıt Dışı Faaliyetleri Çerçevesinde Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi ve Kredi Tahsis Esasları”, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Eylül-1998,s.5

⁷⁷ Öztin AKGÜÇ, “Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi” Arayış Yayınları, İstanbul, 2000 s. 17-18

Firma veya kuruluşların, başka bir kaynaktan borçlanarak mevcut bir borcu ödemeleri de bankalar için istenen bir yol değildir. Böyle bir durum, borçlunun ekonomik gücünün zayıflamakta olduğunu ortaya koymaktadır. Varlıkların paraya çevrilmesi veya başka bir kaynaktan borçlanılarak mevcut bir borcun ödenmesi, olağan yollar olmadığından, bankalar, kredi talep edenlerin yükümlülüklerini karşılayabilecek tutarda gelir yaratma gücüne ve özkaynağa sahip olmalarına büyük önem vermektedirler.

3.5.4. Piyasa Durumu ile İlgili İstihbarat (KAPASİTE)

Kapasite, krediyi kullanan şahıs ya da firmaların ödeme gücünü gösterir. Kapasite analizi yaparken kullandırılan kredinin süresi yapılacak analizde dikkat edilmesi gereken noktaları farklılaştıracaktır. Uzun vadeli kredilerde, müşterinin anapara ve faizi ödeyebilme potansiyeli önemlidir. Fonlar bu durumda sabit varlıklara yatırılarak, yatırımlar sonucunda elde edilen gelirlerle kredi borcu ödenecektir. Kısa süreli kredilerde ise, temel ağırlık noktasını, likidite yoğunluğu oluşturmaktadır⁷⁸.

İstihbarat çalışmasında; yalnız mali ve şahsi durumla ilgili yönler hakkında bilgi edinilmesi yeterli değildir. Diğer ekonomik ve teknik etkenlerin de bilinmesi gerekmektedir. İşletmenin piyasadaki durumu; üretim, satış ve stok politikası gibi koşulların tayin edilmesinde rol oynamaktadır. Kredinin geri dönüşünün öngörülebilmesi için, yukarıdaki konular ve ek olarak şirketlerin rakipleri ve hitap edilen piyasa ve bu piyasanın özellikleri, şirketlerin üretim, pazarlama ve büyüme stratejileri gibi konular da önem kazanmaktadır.

Firmanın yönetiminin etkinliği, firma başarısını, kaynak yaratma kapasitesini belirleyen etmenlerin başında gelmektedir. Batı ülkelerinde, özellikle A.B.D.'de

⁷⁸ Güler ARAS, "Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi", SPK Yayınları, İstanbul, 1996, s. 51.

kredi analistleri, firmaların kredi değerliliğini saptarken, yönetim etkinliğine birinci sırada önem vermektedirler.

Firmanın yönetimini değerlendirirken, yönetim kadrosunun, planlama, politika saptama, örgütleme, personel seçme ve yetiştirme, kontrol etme gibi temel yönetim işlevlerini yerine getirme kapasitesine sahip olup olunmadığı değerlendirilir⁷⁹. Başarılı bir yönetime sahip firmanın, yükümlülüklerini karşılamaya yetecek tutarda kaynak bulması ve ödeme gücü daha yüksek olacaktır.

Mali tahlil ve istihbarat çalışmalarında; **3 K** olarak adlandırılan ve yukarıda açıklanmakta olan, işletmenin *karakter, kapital ve kapasitesi* hakkında bilgi edinilmeye çalışılmaktadır. Öte yandan kimi kaynaklar bu ilkelerin sayısını **5 K** olarak belirlemekte ve yukarıdaki üç ilkeye *koşullar (çevre-sektör-ekonomik)* ve *kredi teminatı* konularını eklemektedirler.

Koşullar; üzerinde etkili olan faktörler şunlardır.

- Ekonomik hayatta meydana gelen dalgalanmalar
- Firmanın içinde bulunduğu sektörde yaşanan gelişmeler
- Hükümetlerce izlenen ekonomik politikalar
- Uluslararası anlaşmalar

Firmalara kullanılacak *kredilerin teminatı* da önemlidir. Bu nedenle güvenceye alınacak her türlü teminat özen gösterilerek araştırılmalı, nakde dönüşme süresi belirlenmelidir.

⁷⁹ Öztin AKGÜÇ, “Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi” Arayış Yayınları, İstanbul, 2000 s. 19

3.6. KANTİTATİF MALİ TAHLİL VE İSTİHBARAT (MALİ TAHLİL)

Mali tahlil ve istihbarat çalışmasında kantitatif kriterler, esas olarak çalışmanın mali tahlil (finansal analiz) boyutunu oluşturmaktadır.

Firmaların, gerek ortakları/hissedarları gerekse kredi veren kurumlar tarafından, değerlendirilmesi, mali tablolarından yararlanılarak oluşturulan analizler ile yapılmaktadır. Ortaklar firmalarının yönetiminde alınan kararların performanslarını bu sayede ölçmekte, firmanın belirlenen hedeflere ulaşma kabiliyetini bu sayede tespit etmektedirler. Firmalara kredi veren ya da borç/alacak ilişkisinde bulunan kuruluşlar da mali tabloları inceleyerek firmaların borç ödeme kabiliyetlerini tespit etmeye çalışmaktadırlar.

Mali tahlil; bir firmanın finansal durumunun ve finansal açıdan gelişiminin yeterli olup olmadığını belirlemek için, finansal tablo kalemlerindeki değişikliklerin, kalemler arasındaki ilişkilerin, zaman içinde göstermiş oldukları eğilimlerin incelenmesi ve gerektiğinde belirlenen standart ve sektör ortalaması ile karşılaştırılarak yorumlanması faaliyetlerinin bütünüdür⁸⁰. Başka bir deyişle, mali tahlil; firmanın mali durumunu, faaliyet sonuçlarını ve finansal yönden gelişmesini değerlendirebilmek, gelişme yönlerini saptayabilmek ve söz konusu firma ile ilgili geleceğe dönük tahminlerde bulunabilmek için, mali tablolarda yer alan kalemler arasındaki ilişkilerin ve bunların zaman içinde göstermiş oldukları eğilimlerin incelenmesinden oluşur.

3.6.1. Mali Tahlilin Önemi

İşletmelerdeki sürekli büyüme arzusu, sermaye piyasalarının gelişmesi, banka ve benzeri kredi kurumlarının risklerini minimize etme istekleri ve vergi

⁸⁰ Adem ÇABUK,İbrahim LAZOL, “Mali Tablolar Analizi”, Vipaş Yayıncılık, Bursa, 2004, s.141.

kanunlarının gereken şekilde uygulanabilmesinin temini, özellikle 20. yy da finansal tabloların geniş ölçüde kullanılmasına, bu da; finansal analizin öneminin artmasına sebep olmuştur. Aşağıdaki etkenler, özellikle yirminci yüzyılda mali tahlilin önemini artırmış, kullanım alanını genişletmiştir.

- İşletmelerin sürekli büyüme eğilimi göstermeleri ve yeni tür örgütlenmeye gereksinim duymaları,
- Vergi yasaları ve gelir vergilerinin önem kazanması,
- Sermaye piyasasının genişlemesi,
- Bankacılığın ve kredi ilişkilerinin gelişmesi,
- Kamu girişimciliğinin artması.

İşletmelerin finansal durumlarıyla yakından ilgilenen çok çeşitli çıkar grupları söz konusudur. İşletme yöneticileri, hisse senedi yatırımcıları, banka ve benzeri kredi kurumları ve hatta vergi daireleri işletmelerin finansal durumlarıyla ilgilenen gruplardan sadece birkaçıdır. Yatırımcılar için yatırım kararının, kreditorler için ise kredi kararlarının sağlıklı bir şekilde oluşmasında finansal analize konu olan işletmenin; karakteri, sektör içindeki yeri, ürünlerinin pazar konumları, finans sektörü ve ilişkide bulunduğu diğer işletmelerle olan ilişkileri vb. bilgilerin yanı sıra, finansal bilgilerinin incelenerek değerlendirilmesi önemli ölçüde etkili olmaktadır. Bu nedenlerle, işletmelerin finansal analizinin yapılması, ilgili gruplar açısından sağlıklı bir yatırım kararının alınmasında zorunludur.

Mali tahlil, yönetim açısından;

- İşletmenin faaliyetlerinde etkinlik ve başarı derecesini ölçmede,
- İşletmenin ana ve ikincil hedeflerine ulaşp ulaşmadığını saptamada,
- Hedefe varılamamışsa nedenlerini araştırmada,
- Geleceğe ait planlar hazırlamada,
- Üretilcek mal yada hizmetlerin, üretim miktarı, bileşimi ve izlenecek fiyat politikası konularında karar almada,

- İşletmenin varlığını tehlikeye düşürmeden, yükümlülüklerini yerine getirip getirememesi gücünün olup olmadığını belirlemede,
- İşletme faaliyetlerini kontrol ve denetlemede,
- İşletme faaliyetlerinin her evresinde doğru ve düzeltici kararlar alınmasında

hayati önem taşımaktadır⁸¹.

Diğer taraftan, işletmeye fon sağlayan finans kurumları ile işletmeye yatırım yapabilecek kurum ve bireyler, işletmenin finansal yapısını en iyi şekilde onun mali tablolarını izleyerek değerlendireceklerdir. İşletme ile çalışan kredi kurumları, düzenli aralıklarla işletmenin finansal yapısını inceler ve kredi değerlemesi yaparlar. İşletmeye kaynak sağlayan tahvil yada hisse senedi yatırımcıları da, gerek kendileri, gerekse uzman kuruluşlardan yararlanarak işletmenin mali yapısını takip ederler. Bu tablolar onlara işletmenin gelecekteki başarısını tahmin etmede önemli bir kaynak teşkil etmektedir.

Bankalar açısından mali tahlilin; firmanın borç ödeme gücünü, borç ödeme gücünün gelecekte devam olasılığını, firmanın gelirlerinin geçmiş dönemlerde göstermiş olduğu eğilimi ve firmanın gelecek dönemlerde talep ettiği krediyi geri ödeyebilecek ölçüde fon yaratıp, yaratamayacağını saptamak açısından ayrı bir önemi bulunmaktadır.

3.6.2. Mali Tahlil ve Mali Tablolar

Mali tablolar, bankalara kredi talep eden firmaların mali yapısı hakkında bilgi veren en önemli kaynaklardır.

Kredi analistleri firmaların gelişme eğilimini görebilmek ve dinamik analiz yapabilmek için birbirini izleyen birkaç döneme ait mali tabloları istemektedirler.

⁸¹ Öztin AKGÜÇ, “Finansal Yönetim” Avcıol Yayınları, İstanbul, 1998, s. 19

Böylece dönemler itibariyle değişiklikleri inceleyerek, firmanın ve mali durumunun hangi yönde gelişmekte olduğu hakkında bilgi sahibi olmakta ve firmanın geleceği için tahminde bulunabilmektedirler.

Mali tahlil çalışmasında kullanılan mali tablolar aşağıda verilmiştir.

- Bilanço (Mali Durum Tablosu, Aktif-Pasif Tablosu)
- Gelir Tablosu (Kar-Zarar Tablosu)
- Net İşletme Sermaye Değişim Tablosu
- Özsermaye (Özvarlık) Değişim Tablosu
- Fon Akım Tablosu (Kaynak/Kullanım Tablosu)
- Nakit Akım Tablosu (Para Akım Tablosu)

Bilanço : Bilanço, ticari bir işletmenin en önemli mali göstergesi olup, belirli bir tarihte firmanın varlıklarını, borçlarını ve öz sermayesini tasnifli bir şekilde göstererek, ilgili firmanın mali durumunu, muhasebe kayıtlarına göre ortaya koyan tablodur. İşletmenin belli bir zamandaki mali durumunu gösterdiği için bilanço, işletmenin “finansal bir fotoğrafı” gibidir⁸².

Gelir Tablosu: Belirli bir hesap dönemi içinde işletme faaliyetlerini ve faaliyet sonuçlarını özetleyen tablodur. Gelir tablosunda, işletmenin belli bir dönemde elde ettiği tüm gelirler ile aynı dönemde katlandığı tüm maliyet ve giderleri ve bunların sonucunda işletmenin elde ettiği dönemsel karı yada zararı gösterilmektedir.

Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosu: Bir hesap dönemi içerisinde işletme sermayesinin kaynaklarını ve kullanılış yerlerini belirtmek yoluyla o dönemde net işletme sermayesinde artış veya azalışı ortaya koyan tablodur.

⁸² R.W. KOLB, Ricardo J. RODRIGUEZ, “Finansal Yönetim”, Çeviren Ali İhsan Karacan, SPK Yayınları, Ankara, 1996, s. 21

Özsermaye (Özvarlık) Değişim Tablosu : Bir hesap dönemi içerisinde firmanın, özsermayesinde meydana gelen değişiklikleri ve bunun nedenlerini gösterir.

Fon Akım Tablosu (Kaynak/Kullanım Tablosu) : Belirli bir dönemdeki tüm mali kaynaklar ve bunların kullanım yerlerini gösteren tablodur.

Nakit Akım Tablosu (Para Akım Tablosu) : Belirli bir dönemde firmanın para giriş ve çıkışlarını özetleyen tablodur.

3.6.2.1. Mali Tabloların Mali Tahlil İçin Düzenlenmesi

Mali tablolarda yer alan rakamlar, belli muhasebe varsayımlarına, bu tabloları hazırlayanların benimsedikleri muhasebe politikalarına hatta değer yargılarına göre belirlendiğinden, bir ölçüde öznel olmaktadır.

Mali tahlilin temel şartlarından biri, mali tahlile elverişli, doğru, güvenilir ve güncel mali tabloların hazırlanıp sunulabilmesidir.

Yöneticiler, muhasebe yöntemlerini, değerlendirme ölçülerini seçerken, karşılık ayırma ve amortisman ayırma politikalarını belirlerken, farklı tercihler yapabilmektedirler. Vergi tasarrufu sağlayarak az vergi ödemek, halka açık anonim şirketlerde hisse senetlerinin fiyatlarını etkileme, kredi sağlama imkânlarını artırma, kaynak maliyetini azaltma, başarılı gözükme, dağıtılacak kâr payını sınırlama, toplu pazarlıklarda veya işgücü piyasasından gelebilecek yüksek ücret isteklerini önleme gibi düşünceler, güdüler mali tabloların hazırlanmasında etkili olmaktadır. Bilanço makyajı olarak nitelendirilen düzenlemeler, saptırmalar, mali tabloların güvenilirliğini azaltmakta, daha ciddi ve nesnel denetleme gereğini doğurmaktadır. Mali tablolar, yasal zorunlulukların özellikle vergi yasalarının gereklerini yerine getirme, bir formaliteye uyma anlayışı ile hazırlandıklarında, bazı işlemleri tam yansıtmadıklarından eksik yönleri bulunmaktadır.

Şirketlerin yaptığı mali tablo makyajı çeşitlerinden bazıları şunlardır:

- Bazı borçları veya yükümlülükleri bilançoda göstermemek
- Bazı aktif kalemleri olduğundan daha fazla göstermek
- Gider yazılması gereken bazı masrafları aktifleştirmek
- Değerleri düşmüş aktiflere karşılık ayırmamak
- Şirketin doğmuş yükümlülüklerine karşılık ayırmamak
- Tahsili mümkün olmayan alacaklar için karşılık ayırmamak
- Dövizli borçları veya alacakları bilanço tarihindeki kurdan değerlendirmemek
- Doğmuş zararları bilançoya yansıtmamak
- Gelir veya giderleri ait olduğu yılda gelir/gider yazmamak
- Olmayan stokları var gibi bilançoda göstermek
- Nakit sermaye artışlarını fiktif aktif yaratarak yapmak
- Sabit kıymet amortismanlarını doğru yapmamak
- Kredi faiz giderlerini hesaplara doğru yansıtmamak
- Şirket borçlarını olduğundan az göstermek.
- Başkasına ait varlıkları kendi aktiflerinde göstermek
- Serbestçe kullanılamayan bloke veya rehinli aktifleri saklamak
- Şirketin hisse değerini düşürecek bilgileri saklamak
- Faturasız mal satarak bazı satışları kayıt dışında tutmak
- Faturasız mal alarak bazı alımları kayıt dışında bırakmak
- Personele açıktan ücret ödeyerek personel giderlerini az göstermek

İşletmenin mali yapısının sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilmesi, varlıklarının tutar ve tasnifinin doğru bir şekilde yapılmasına, yapılan makyajların tespitine bağlıdır. Bu nedenle dikkatle incelenmeli ve gerekli düzeltme işlemleri yapılmalıdır.

3.6.3. Mali Tahlilin Türleri

Finansal tablolar üzerinde yapılacak analizler değişik açılardan sınıflandırılabilmeyle birlikte, temel olarak sınıflandırma analizinin yapılma amacına göre, analizinin içeriğine veya yapılış biçimine göre ve analizi yapacak olan şahıslara göre olmak üzere üç ana başlık altında yapılır⁸³.

3.6.3.1. Amacına Göre Mali Tahlil Çeşitleri

Amacına göre mali tahlil çeşitleri; yönetim analizleri, kredi analizleri ve yatırım analizleridir.

3.6.3.1.1. Yönetim Analizleri

Yönetim analizi, yönetim çalışmalarının etkinliğini sağlamak için yapılan bir finansal analiz türüdür. Bu tür bir analize başlamadan önce, analize temel teşkil eden tabloların analizi yapacak olan kişiye sağlanması gerekmektedir⁸⁴.

İşletmeler kar amacına yönelik olarak kurulurlar. İşletmenin faaliyetine devam edebilmesi ise doğal olarak uzun dönemde kârlılığa bağlı olmaktadır. Kârlılığını etkileyen en önemli faktör ise işletme yönetimi ve işletme yönetiminin uyguladığı politikalar. İşletmenin kâr amacına yönelik olarak kurulmasına rağmen işletmenin başarısının ölçülmesinde dönem faaliyet kârı tek ölçü değildir. Yönetimin başarısı için işletme faaliyetlerinin her yönüyle değerlendirilmesi gerekmektedir. Dönem faaliyet sonuçları zararla kapanmasına yahut beklenen seviyede kâr elde edilmemiş olmasına rağmen yönetim başarılı olabilmektedir. Yahut beklenen seviyeden daha yüksek kârlar elde edilmiş olmakla birlikte yönetim başarısız sayılabilmektedir.

⁸³ Nalan AKDOĞAN, Nejat TENKER, “Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri”, Gazi Kitabevi Ankara, 2005, s.516

⁸⁴ Nejat AKINCI, Necmettin ERDOĞAN, “Finansal Tablolar ve Mali Analiz”, Barış Yayınları, İzmir, 1995, s.221.

Unutmamak gerekir ki, işletmelerin ömrü sınırsız olarak kabul edilir. Kısa vadede yüksek kâr politikası yahut uzun vadeye yaygın istikrarlı ve büyümeyi hedefleyen işletme politikası, işletme yönetim ve politikalarına bağlıdır. Daha açık bir ifadeyle, kâr başarının ölçülmesinde önemli bir araç olmakla birlikte tek gösterge olmamaktadır. Yönetim analizi, gelecekteki beklentiler, hedefler, işletmenin içinde bulunduğu sektördeki değişmeler, işletme ile ilgili yasal değişmeler ve genel ekonomik durumun da göz önünde bulundurulmasını gerektirmektedir.

Yapılacak yönetim analizlerinde temel finansal tablo bilgileri yanında firmanın, iç raporlarında yer alan finansal bilgilerde kullanılabilir. Bu analizde, bütün analiz yöntemlerinden yararlanıldığı gibi özellikle firmayı oluşturan bölüm performanslarının ölçülmesine yönelik teknikler kullanılır. Bunların başında da, işçilik ve malzeme kullanım verimliliğinin belirlenmesi, pazar dağılım analizleri, üretim maliyeti ve kârlılık analizleri, kapasite kullanım analizi, çalışan devir hızı, müşteri memnuniyet analizleri, bölüm ve genel bütçe kontrolleri gelir⁸⁵.

3.6.3.1.2. Kredi Analizleri

Kredi analizi, firmanın likidite durumu ve kısa vadeli borçlarının ödeme yeteneğinin belirlenmesi ile ilgilidir. Bu tür analizler çoğunlukla kredi veren kuruluş tarafından yapılır⁸⁶.

Kredi tahlillerinde amaç, işletmenin borç ödeme yeteneğini ölçmek ve borçların zamanında ödenip ödenmeyeceğini araştırmaktır. Gerek işletmeye kredi sağlayan finansman kuruluşları gerekse işletmeye kredili mal satan diğer işletmeler, işletmeye verecekleri borcun tutarını, vadesini ve teminat olarak isteyecekleri karşılıkların risk durumuna göre tutarlarını tespit edebilmek için, kredi tahlillerine başvurmaktadır. Bu tahlillerde en çok üzerinde durulan konuların başında ise cari

⁸⁵ Adem ÇABUK,İbrahim LAZOL, “Mali Tablolar Analizi”, Vipaş Yayıncılık, Bursa, 2004, s.145

⁸⁶ Nejat AKINCI, Necmettin ERDOĞAN, “Finansal Tablolar ve Mali Analiz”, Barış Yayınları, İzmir, 1995, s.221

aktiflerle kısa vadeli yükümlülükler gelmektedir. Kredi analizlerinde firmanın dönen varlıkları ile kısa vadeli borçları arasındaki ilişkiler dönen varlıkların dağılımı, sermaye yapısı, “yabancı kaynak / özkaynak” oranı, duran varlıkların yapısı ve finanse edilis biçimleri, bilânçolardan yararlanılarak analiz edilmektedir. Ayrıca, gelir tablosu verilerinden yararlanarak firmanın kârlılık durumu, alacaklarının devir hızı, stoklarının devir hızı gibi etmenlerle, yöneticisini yetenekleri, kurumun saygınlığı, ekonomik durumu, sektördeki değişmeler, gibi etmenler de kredi analizlerinde dikkate alınmaktadır.

3.6.3.1.3. Yatırım Analizi

Yatırım tahlillerinde, ortaklarla ortak olmayı düşünenler, işletmenin mevcut ve gelecekteki kazanma gücü ile dağıtacakları kâr payları ve hisse senetlerinin değerlerindeki değişimleri araştırılmaktadır⁸⁷. Yatırım analizi bir firmanın mevcut ve potansiyel hissedarları ile firmaya uzun vadeli kaynak sağlayan ya da sağlamayı düşünen kişi ve kuruluşlar tarafından yapılır.

İşletmenin ortakları doğal olarak işletmeden tatmin edici düzeyde bir kâr bekleyeceklerdir. Ancak bilinçli yatırımcı için sadece bir dönemde ödenecek temettüden ziyâde işletmenin mali yapısı ve verimliliği gibi hususlar daha önemli olmaktadır. İşletmeye ortak olacak kişiler ise doğal olarak mevcut ve geçmişteki faaliyetleri değerlendirerek ortak olma noktasında geleceğe dönük bir karar vereceklerdir. Sermaye piyasaları yoluyla işletmeye fon sağlayan yatırımcılar açısından da mali tablolar tahlili önemli bir araçtır. Zira hisse senedi değerlerinin tespitinde de mali tahlil tekniklerinden yararlanılmaktadır.

⁸⁷ Nalan AKDOĞAN, Nejat TENKER, “Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri”, Gazi Kitabevi Ankara, 2005, s.517

3.6.3.2. İçeriğine veya Yapılış Biçimine Göre Mali Tahlil Çeşitleri

İçeriğine göre mali tablolar tahlili, statik ve dinamik tahlil olmak üzere iki kısımda ele alınmaktadır. Mali tablolar her iki tahlil çeşidini kapsadığı için her iki tahlil çeşidinin de kullanılması, işletme faaliyetlerinin değerlendirilmesinde oldukça yararlı olmaktadır.

3.6.3.2.1 Statik Analiz

Belirli bir tarihte düzenlenmiş veya belirli bir döneme ait mali tablolarda yer alan kalemler arasındaki ilişkilerin saptanmasına ve bu ilişkilerin incelenmesine statik tahlil denmektedir. Statik tahlille, ancak işletmenin belirli bir dönemindeki likidite durumu, finansal yapısı ile kârlılık ve faaliyet sonuçları hakkında, faydalı bilgiler sağlanabilmektedir. Sabit tahlil, mali tahlilin temelini oluşturmaktadır.

3.6.3.2.2. Dinamik Analiz

Firmanın birbirini izleyen dönemlerine ilişkin finansal tablolarında yer alan kalemlerin incelenerek, göstermiş oldukları eğilimlerin belirlenmesidir. Dinamik analizde firmanın içinde bulunan dönemle geçmiş dönemlerine ilişkin finansal tabloları karşılaştırılarak incelenmekte ve zaman içinde firmanın göstermiş olduğu değişme tespit edilmektedir. Bu analiz firmanın, aynı sektördeki diğer firmalarla karşılaştırılması suretiyle de daha geniş bir biçimde yapılabilmektedir. Böylece, firmanın benzer alanda faaliyet gösteren firmalar karşısındaki durumu ortaya konabilmektedir⁸⁸.

⁸⁸ a.g.e., s.518

3.6.3.3. Analiz Yapacak Olan Şahıslara Göre Mali Tahlil Çeşitleri

Finansal analiz türleri, analiz yapacak olan şahıslara göre iç ve dış analiz olarak sınıflandırılır⁸⁹.

3.6.3.3.1. İç Analiz

Yöneticiler, muhasebeciler, iç denetçiler gibi firma içinden olan kimselerin yapmış oldukları analiz türüdür. İç analizde, analizi yapan kişiler firmanın kadrosunda olduğu için, firmanın tüm finansal tablo ve dokümanlarından yararlanabilmektedirler.

İç analiz, dış analizden iki noktada farklılık gösterilebilirler. Birinci olarak mali tablolara esas teşkil eden tüm belge ve bilgiler normal işletmede mevcuttur. Bu nedenle işletme içi tahlilde, işletme dışı tahlile oranla daha fazla imkânlar olduğu, bu nedenle işletme içi tahlilin daha sağlıklı olacağı söylenebilir. İkinci olarak, farklı amaçlarla yapılması nedeniyle farklı yorum ve değerlendirmelerin olması da mümkün olmaktadır.

3.6.3.3.1. Dış Analiz

İşletmeyle ilgili diğer üçüncü kişiler tarafından işletme dışında yapılan tahlildir. Bu şahıslar, firmaya mal satan kuruluşlar, bankalar, firmanın çıkardığı hisse senetleri ve tahvilleri satın alanlar olabilir. Bu tür finansal analizin yapılmasında, yalnız firmaya ait basılı raporlar kullanılır. Bundan dolayı analist, sadece firmanın verdiği bilgiler ile yetinmek zorundadır.

⁸⁹ Ertuğrul ÇETNER, İşletmelerde Mali Analiz, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005, s.12.

3.6.4. Mali Tahlil Teknikleri

Bir işletmenin finansal performansını değerlendirirken, 3.6.2. bölümünde açıklamaya çalıştığımız mali tablolar üzerinde bir takım teknik incelemeler ve hesaplamalar yapılır. Mali tablolar üzerinde; bu analiz yapılırken, “mali ya da finansal analiz teknikleri” denilen bir takım araçlardan faydalanılır. Bu tablolardaki bilgilere finansal analiz tekniklerinin uygulanması ile, finansal tablolardaki bilgiler bir başka şekle bürünür. Bu bilgiler, kullanılabilir, daha rahat anlaşılabilir ve yorumlanabilir hale gelir. Finansal analiz teknikleri yardımı ile kalemler arasındaki ilişkiler ve dönemler itibariyle değişimler tespit edildikten sonra, analizin en önemli, safhası olan yorumlamaya sıra gelir. Bu safhada ilişkilerin ne anlama geldiği ve değişmelerde hangi faktörlerin rol oynadığı belirlenmeye çalışılır. Değişmelerin firmayı nasıl etkilediği tahmin edilmeye çalışılır ve geleceğe yönelik firma ile ilgili öngörülerde bulunulur⁹⁰.

Günümüzde mali tablo analizinde kullanılan en yaygın teknikler şunlardır:

- Yüzde Analizi
- Karşılaştırmalı Tablolar Analizi
- Eğilim Yüzdeleri Analizi
- Rasyo Analizi

Bu analiz tekniklerinin mali tablolara uygulanmasıyla bu tablolardaki muhasebe bilgileri “analiz sonuçları” dediğimiz şekle girer.

⁹⁰ Ümit GÜCENME, “Mali Tablolar Analizi ve Enflasyon Muhasebesi”, Marmara Kitabevi Yayınları, Bursa, 2003, s.151

3.6.4.1.Yüzde Analizi

Yüzde yöntemi ile analiz tekniği firmanın faaliyet dönemine ilişkin bilanço ve gelir tablolarına ayrı ayrı uygulanarak dikey yüzdeleri hesaplandığından, bu teknik “dikey analiz” olarak da tanımlanabilir⁹¹. Dikey analiz tekniğinde, bilanço toplamı 100 kabul edilerek her bir kalemin toplama oranı, toplam içindeki yüzdesi hesaplanmaktadır. Bu şekilde bilançolar müşterek bir hesaba indirgenmekte, diğer bir anlatımla yüzdelerle ifade edilmektedir⁹². Yüzde bilanço, özellikle işletmenin aktif ve pasif kompozisyonundaki trendi belirlediği için yararlıdır.

Bu tahlil metodunun diğer tekniklere kıyasla iki büyük üstünlüğü vardır.

- Diğer tahlil teknikleri, mali tablolarda yer alan kalemlerin toplam içindeki görece önemlerini gösteremedikleri halde, bu yöntem, her bir kalemin toplam içindeki yüzdesini, payını açıkça ortaya koyar.
- Aynı endüstri kolundaki çeşitli işletmeler arasında karşılaştırma yapılmasına ve her endüstri koluna ait ortalama oranların hesaplanmasına olanak verir.

3.6.4.2.Karşılaştırmalı Tablolar Analizi

Karşılaştırmalı mali tahlil, bir işletmenin iki veya daha fazla dönemlerine ilişkin mali tablolarının birbirini izleyen dönemler bakımından karşılaştırmalı düzenlenmesi ve bu tablolarda yer almakta olan kalemlerde zaman içerisinde oluşan değişikliklerin incelenerek değerlendirilmesi şeklinde tanımlanmaktadır⁹³. Bu

⁹¹ Necmettin ERDOĞAN, “Mali Tablolar ve Analizi”, Attila Kitabevi, Ankara, 1997, s.278

⁹² Mehmet Baha KARAN, “Finansal Yönetim”, Gazi Yayınevi, Ankara, 1994, s.60

⁹³ Nalan AKDOĞAN, Nejat TENKER, “Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri”, Gazi Kitabevi Ankara, 2005, s.519

nedenle karşılaştırmalı tablolar analizine, yatay analiz de denmektedir. Bu mali tahlil türü dinamik bir tahlil türü olup, belirli bir tarihte düzenlenmiş mali tablolarda yer alan kalemlerin zaman içinde göstermiş olduğu artış veya azalış miktarlarını incelemektedir. Karşılaştırmalı tablolar analizinde firmanın birden fazla hesap dönemine ait bilanço ve gelir tablolarında yer alan kalemlerin karşılaştırılması yapılır. Bu nedenle, hazırlanan tablolara, karşılaştırmalı tablolar denir.

Karşılaştırmalı mali tahlilin en büyük üstünlüğü, incelenen işletmenin gelişme yönü hakkında görüş verecek verileri sağlamasıdır. Mali tablolarda yer alan kalemlerdeki değişikliklerin incelenmesi, işletmenin ve onun mali karakteristiklerinin hangi yönde gelişmekte olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca karşılaştırmalı mali tahlil, işletmenin gelecekteki gelişmesi hakkında tahminlerde bulunmak yönünden de yararlı olmaktadır. Koşullarda büyük değişiklik olmadığı sürece, işletmenin geçmişteki eğilimine uygun düşen bir gelişme göstereceği beklenebilir⁹⁴.

Finansal tablolarda yer alan rakamların karşılaştırılabilmesi için, faaliyet dönemlerinin eşdeğer olması, tablolardaki bilgilerin genel kabul görmüş muhasebe kavram ve ilkelerine göre hazırlanmış olması gerekir. Bu çerçevede hazırlanan finansal tabloların karşılaştırılması ve analiz edilmesi sonucunda alınacak kararların doğruluk derecesi de artar.

Karşılaştırmalı tablolar analizinde hesaplanan değişimler hem tutar hem de yüzde olarak dikkate alınmaktadır. Sadece tutar ya da sadece yüzde olarak dikkate alınmamalıdır. Ayrıca; karşılaştırmalı tablolar analizinde beklenen yararın sağlanabilmesi için karşılaştırmaya esas alınan dönemlerin aynı uzunlukta olması, tablonun içerdiği bilgilerin aynı muhasebe kuram ve ilkelerine göre belirlenmiş olması gerekmektedir⁹⁵.

⁹⁴ Öztin AKGÜÇ, "Mali Raporlar Analizi", Arayış Yayınları, İstanbul, 2005, s.347.

⁹⁵ Nalan AKDOĞAN, Nejat TENKER, "Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri", Gazi Kitabevi Ankara, 2005, s.520

Karşılaştırmalı tablolar analizi yapılırken, bilânço kalemlerindeki değişmelerin analizinde dikkate alınması gereken durumlar şunlardır⁹⁶:

- Dönen varlıklar ile kısa vadeli yabancı kaynak hesaplarındaki değişiklikler,
- Dönen varlıklar ile duran varlık hesaplarındaki değişiklikler,
- Yabancı kaynak ile özsermaye hesaplarındaki değişiklikler,
- Duran varlık ile özsermaye hesaplarındaki değişiklikler,
- Devamlı sermaye ile duran varlık hesaplarındaki değişiklikler,
- Stoklar ile satışlardaki değişiklikler,
- Ticari alacaklar ile satışlardaki değişiklikler,
- Ticari alacaklar ile ticari borçlardaki değişiklikler,
- Maddi duran varlıklar ile stoklar arasındaki değişiklikler.

Gelir tablosu kalemlerindeki değişmelerin analizinde ise, dikkat edilmesi gereken unsurlar şunlardır⁹⁷:

- Brüt ve net satışlardaki değişiklikler,
- Satılan malın maliyetindeki değişiklikler,
- Brüt satış kârındaki değişiklikler,
- Faaliyet giderleri ve faaliyet kârındaki değişiklikler,
- Diğer faaliyetlerden olağan gelirler ve kârlar, diğer faaliyetlerden olağan gider ve zararlar ile finansman giderlerindeki değişiklikler,
- Olağan kâr (faaliyet kârı) kalemindeki değişiklikler,
- Olağandışı gelir ve kârlarla, olağandışı gider ve zararlar kalemlerindeki değişiklikler,
- Dönem kârı ve dönem net kârı kalemlerindeki değişiklikler.

⁹⁶ a.g.e., s.539-540

⁹⁷ a.g.e., s.548-554

3.6.4.3. Eğilim Yüzdeleri Analizi

Eğilim yüzdeleri belirli tarihler yada devreler arasında bilanço kalemlerindeki artış ve azalışları ve bu değişikliklerin nispi önemini açıkça ortaya koyarak dinamik bir analiz yapılmasına olanak verir. Bilanço kalemlerinin göstermiş olduğu eğilimlerin saptanarak birbirleriyle ilgili belirli kalemlerin göstermiş olduğu eğilimlerin karşılaştırılmasıyla dönem hakkında olumlu ya da olumsuz kararlar verilir⁹⁸.

Trend analizi veya indeks yöntemi ismi ile de anılan bu yöntem, işletmede dinamik analiz yapılmasına imkân vermektedir. Eğilim yüzdeleri analizinde, işletmelerin finansal tablolarında yer alan kalemlerin dönemler arasında göstermiş olduğu artış veya azalışlar tespit edilmekte ve bu değişikliklerin temel (baz) yıla göre oransal önemleri ortaya konularak işletmenin gelişme yönü incelenmektedir⁹⁹. Burada, baz olarak alınan yıl, her yönden normal bir yıl olmalıdır. Bundan dolayı, bu yılın seçilmesinde dikkatli hareket edilmelidir. Ne çok başarılı bir yıl ne de çok başarısız bir yıl baz olarak alınmamalıdır.

Eğilim yüzdeleri hesaplanırken esas amaç, birbiri ile ilişkisi olan aralarında örgütsel bağ bulunan bilanço kalemlerinin göstermiş olduğu eğilimlerin karşılaştırılması gerekmektedir. Bu nedenle, bilançoda yer alan önemsiz, diğer bilanço kalemleriyle aralarında organik bağ kurulamayan kalemler için eğilim yüzdesi genellikle hesaplanmamaktadır. Bilanço kaleminin tek başına göstermiş olduğu eğilim, mali tahlil yapan kişi için fazla aydınlatıcı, bilgi verici olmayabilmektedir. Birbiriyle ilgili kalemlerin göstermiş oldukları eğilimlerin karşılaştırılması, daha anlamlı, analiz için daha değerli olmaktadır.

⁹⁸ Mehmet Baha KARAN, “Finansal Yönetim”, Gazi Yayınevi, Ankara, 1994, s.61

⁹⁹ Nalan AKDOĞAN, Nejat TENKER, “Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri”, Gazi Kitabevi Ankara, 2005, s.575

3.6.4.4.Rasyo Analizi

Oran tahlili, işletmenin finansal durumu ve faaliyet sonuçlarını kendi içinde ve aynı veya farklı sektörden diğer işletmelerin sonuçları ya da sektör sonuçlarıyla karşılaştırarak incelemek amacıyla kullanılmaktadır. Rasyo analizi olarak da adlandırılan bu yöntemde, hesap veya hesap grupları arasında matematiksel ilişkiler kurmak suretiyle, firmanın ekonomik ve finansal yapısı ile kârlılık ve çalışma durumu hakkında bir yargıya ulaşılmaya çalışılmaktadır. Oran analizi yapılırken; oranların hesaplanması tek başına bir amaç değil, önemli olan bir finansal araç niteliğinde olan oranların firmanın amaçları ile bütünleştirilerek değerlendirilmesi ve yorumlanmasıdır¹⁰⁰.

Oran analizi yapılırken, göz önünde bulundurulması gereken faktörler şunlardır:

- Az sayıda, fakat firmanın durumunu belirleyecek oranların hesaplanmasına özen gösterilmelidir,
- Oranların hatalı bir şekilde yorumlanmasından kaçınılmalı, yorumda belirsizliğin olduğu bir oran kullanılmamalıdır,
- Mevsimlik ve dönemsel hareketlerin bilânço- gelir tablosu değerleri ve oranlar üzerindeki etkileri dikkate alınmalıdır,
- Oranlar yorumlanırken, firma ile ilgili çeşitli kaynaklardan faydalanılmalıdır,
- Yorumlarda enflasyon etkileri dikkate alınmalıdır¹⁰¹,
- Aynı sektörde faaliyet gösteren firmaların aynı türdeki oranları ile karşılaştırmalar yapılmalı; ancak karşılaştırma yapılırken, firmaların tam olarak birbirine benzemeyeceği dikkate alınmalıdır¹⁰².

¹⁰⁰ a.g.e., s.606

¹⁰¹ Mevlüt KARAKAYA, “Maliyet Muhasebesi”, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006, s.590

¹⁰² Öcal USTA, “İşletme Finansı ve Finansal Yönetim”, Detay Yayıncılık, Ankara, 2005, s.81

Genel olarak finansal rasyolar dört ana grupta toplanmaktadır. Bunlar:

- Likidite Rasyoları,
- Faaliyet Rasyoları
- Borçluluk Rasyoları
- Karlılık Rasyoları.

3.6.4.4.1. Likidite Rasyoları

Likidite oranları, kısa vadeli borç ödeme gücünü ölçmek, başka bir deyişle likidite riskini değerlendirmek, net işletme sermayesinin (dönen varlıklar-kısa vadeli yabancı kaynaklar) yeterli olup olmadığını tespit etmek için kullanılmaktadır¹⁰³.

Firma ile ilgili gruplar özellikle firmadan alacakları olanlar, yöneticiler ve firmaya kısa vadeli kredi verecek olan bankalar, likidite oranlarını kullanarak “firmanın kısa vadeli borçlarını, vadesinde dönen varlıkları ile ödeyebilecek midir?” sorusuna cevap arar. Dönen varlık kalemi, firmanın normal faaliyetleri sonucunda kısa sürede paraya çevirebileceği değerlerdir. Bu nedenle, kısa vadeli borçların ödenmesinde kullanılacak olan fon miktarı bu unsurlardan oluşacaktır. Bundan dolayı, kısa vadeli borç ödeme gücünün ölçülmesinde, dönen varlık kalemleri ile kısa vadeli borçlar arasındaki oransal ilişkilerin incelenmesi gerekmektedir¹⁰⁴.

İşletmelerin cari durumlarının belirlenmesinde; dönen varlıkların ne derece güvence teşkil ettiğinin, varlıkların kalitesi ve likiditesi açısından incelenmesi gerekmektedir. Bu nedenle, işletmeye borç verenlerin güvencede olup olmadığı belirlenirken, net işletme sermayesinin yanında, varlıkların kalitesi ve likidite derecesine de bakmak gerekmektedir. Bir varlığın kalitesi ile o varlığın satışa çıkarıldığı zaman gerçek değerini bulma ihtimali ifade edilmektedir. Örneğin devlet

¹⁰³ Öztin AKGÜÇ, “Mali Raporlar Analizi”, Arayış Yayınları, İstanbul, 2005, s.380.

¹⁰⁴ Nalan AKDOĞAN, Nejat TENKER, “Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri”, Gazi Kitabevi Ankara, 2005, s.610

tahvillerinin kalitesi yüksektir. Çünkü vadesi geldiğinde, kayıtlı değeri üzerinden ödenmektedir. Varlığın likiditesinden belirtilmek istenen ise; bir varlığın paraya çevrilmesindeki çabukluk ve kolaylık özelliği olarak ifade edilmektedir.

Firmaların kısa vadeli edimlerini yerine getirme kabiliyetlerini, yani likidite durumlarını gösteren oranlar şunlardır:

- **Cari Oran**

$$\text{Cari Oran} = \frac{\text{Dönen Varlıklar}}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}} * 100$$

Kısa vadeli yabancı kaynaklar ile dönen varlıklar arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Oldukça kaba bir ölçü olmasına karşın, bir işletmenin cari mali gücünü göstermekte olan bir endeks olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktadır¹⁰⁵. Genel bir kural olarak cari oranın 2 olduğu kabul edilmekle birlikte reel ekonomi, faaliyet kolu, çalışma koşulları, iş hacmi, sektör yapısı (inşaat taahhüt, karayolu taşımacılığı gibi.) vb. faktörler dikkate alındığında; oranın 2'den büyük olması yetersiz olarak yorumlanacağı gibi, 2'nin altında olması da yeterli olarak kabul edilebileceği göz önünde tutulmalıdır. Gelişmekte olan ülkelerde likidite çok yüksek olmadığından, bu ülkelerde sınai ve ticari işletmelerde cari oranın 1,5 olmasının yeterli olabileceği ileri sürülmektedir¹⁰⁶.

İşletmenin borç ödeme gücünü gösteren cari oranın yeterli olup olmadığına karar verebilmek için;

- **Dönen varlıkların yapısının**

¹⁰⁵ Öztin AKGÜÇ, "Mali Raporlar Analizi", Arayış Yayınları, İstanbul, 2005, s.381

¹⁰⁶ Öztin AKGÜÇ, "Finansal Yönetim" Avcıol Yayınları, İstanbul, 1998, s. 24-25

- Satın alma ve satış şartlarının
- Satışların düzenliliğinin ve kârlılığının
- İş hacminin özelliklerinin
- Mevsimlik hareketlerin
- İşletmenin faaliyette bulunduğu sektörün
- İşletmenin bankalardaki kredi riskinin
- Stok devir hızının
- Alacak devir hızının incelenmesi gerekmektedir¹⁰⁷.

Bu hususlar dikkate alınmadan sadece cari orana bakarak bir firmanın mali gücü hakkında karar vermek yanıltıcı sonuçlara sebep olabilmektedir.

- **Likidite (Asist-Test) Oranı**

$$\text{Likidite Oranı} = \frac{\text{Dönen Varlıklar} - (\text{Stoklar} + \text{Diğer Dönen Varlıklar})}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}} * 100$$

Bu oran; cari oranı tamamlayan bir orandır. Başka bir deyimle firmanın ani kısa vadeli borç ödeme yeteneğinin daha duyarlı bir ölçüsüdür.

Genel olarak literatürde bire-bir oranını ideal bir ölçü olarak kabul etmekle birlikte oranın yorumunda aktivite oranlarına da dikkat etmek gerekmektedir. Şöyle ki alacakların tahsil süresinin borç ödeme süresinden kısa ve stok devir hızı yüksek olan firmaların nakit ihtiyacının asgari düzeyde olduğu kabul edilmektedir.

Likidite oranı değerlendirilirken, işletmenin stok ve alacak devir hızları, kısa süreli borçlarının yapısı, borçların para ya da mal olarak ödenme şekilleri ve vade dağılımı, satış düzensizliğinden doğan iş riski gibi etkenler dikkate alınmalıdır.

¹⁰⁷ Öztin AKGÜÇ, “Mali Raporlar Analizi”, Arayış Yayınları, İstanbul, 2005, s.382-387

- **Nakit Oranı**

$$\text{Nakit Oranı} = \frac{\text{Hazır Değerler + Menkul Kıymetler}}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}} * 100$$

Bu oran, işletmelerin ani ödeme gücünü yansıtmakta olup, cari ve likidite oranlarına göre daha duyarlı bir ölçüdür. Sözü edilen oran, işletmenin satışlarının durması ve alacaklarını tahsil edememesi durumundaki kısa vadeli borç ödeme gücünü göstermektedir.

Genel kural olarak, nakit oranının yüzde 20'sinin altına düşmesi arzu edilmemektedir. Bu oranın yüzde 20'nin altına düşmesi halinde, firmanın parasal durumunun sıkıştığı ve firmanın yeni krediler bulma zorunluluğu içerisine girebileceği anlaşılr. Ancak, oranın büyük olması da arzu edilmez. Çünkü, bu durum firmada sürekli nakit fazlasının olmadığı ve nakdin iyi kullanılmayıp hareketsiz bırakıldığına bir göstergesidir. Böyle bir durumda da, firmanın para kazanma gücü azalarak, gelir düşüklüğüne neden olur. Bundan dolayı, elde bulundurulacak nakit mevcudunun iyi ayarlanması gerekmektedir¹⁰⁸.

3.6.4.4.2. Faaliyet Rasyoları

Firmanın çalışma durumunun analizinde, firmanın faaliyetlerinde kullanılan varlıkların etkin ve verimli, bir biçimde kullanılıp kullanılmadığı ölçülmektedir. Varlıkların kullanımları sırasında etkinlik derecelerini gösteren bu oranlara aktivite oranları, verimlilik oranları veya devir hızı oranları da denilmektedir¹⁰⁹

¹⁰⁸ Nalan AKDOĞAN, Nejat TENKER, “Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri”, Gazi Kitabevi Ankara, 2005, s.615

¹⁰⁹ a.g.e., s.624

Finansal analizde genel olarak aşağıda belirtilen faaliyet oranları kullanılmaktadır.

- **Ticari Alacakların Satışlara Oranı ve Ticari Alacakların Ortalama Tahsil Süresi**

$$\text{Ticari Alacakların Satışlara Oranı} = \frac{\text{Kısa Vad.Tic.Al.} + \text{Uzun Vad.Tic.Al.}}{\text{Net Satışlar}} * 100$$

Ticari alacakların satışlar içerisinde yüksek bir oran oluşturup oluşturmadığını, yani kredili (vadeli) satışların peşin satışlardan fazla olup olmadığını göstermektedir. Oranın yüksek çıkması, satışların çoğunlukla kredili (vadeli) yapılmakta olduğunu veya kredili satışlarda uzun vadeye gidildiğini göstermektedir.

Bu oran aracılığıyla ticari alacakların ortalama tahsil süresi hesaplanmaktadır. Bunun için bulunan yüzde sayısını 365 ile çarpmak yeterlidir. Örneğin hesaplanan oran %10 ise ortalama tahsil süresi $0.10 * 365 = 36,5$ gün olarak hesaplanmaktadır.

- **Ticari Borçların Satışların Maliyetine Oranı ve Ticari Borçların Ortalama Tediye Süresi**

$$\text{Ticari Borçların Satışların Maliyetine Oranı} = \frac{\text{Kısa Vad.Tic.Borç} + \text{Uzun Vad.Tic.Borç}}{\text{S. M. M.}} * 100$$

Ticari borçların satışların maliyeti içerisinde yüksek bir oran oluşturup oluşturmadığını, yani kredili (vadeli) alışların peşin alışlardan fazla olup olmadığını gösterir. Oranın yüksek çıkması, faaliyetler kapsamında mal alışlarının çoğunlukla kredili (vadeli) olduğuna, ek finansman imkanlarının bulunduğuna işaret etmekle

birlikte firmanın vadesi gelen borçlarını yenilediği ve ödeme güçlüğü içinde bulunduğu durumları da ifade edebilmektedir.

Bu oran aracılığıyla ticari borçların ortalama tediye süresi hesaplanır. Bunun için bulunan yüzde sayısını 365 ile çarpmak yeterlidir. Örneğin hesaplanan oran %20 ise ortalama tahsil süresi $0.20 * 365 = 73$ gün olarak hesaplanmaktadır.

- **Stok Devir Hızı ve Süresi**

$$\text{Stok Devir Hızı} = \frac{\text{S.M.M}}{\text{Ortalama Stok}}$$

Genellikle ortalama stok; devre başı ve devre sonu değerlerini toplanıp ikiye bölünmesi ile pratik olarak hesaplanır.

Stok devir hızı, bir firmada stokların ne kadar hızla satıldığı konusunda iyi bir gösterge olarak kabul edilebilir. Bazı sanayi firmalarında stok devir hızının yüksek olması verimlilik göstergesi olarak kabul edilmektedir¹¹⁰.

Stok devir hızı ve süresi değerlendirmelerinde aşağıda belirtilen hususlar göz önünde bulundurulur.

Stoktaki malların kalitesi, satış çalışmalarının verimi, malların satış kabiliyeti vb. hakkında fikir edinmek için kullanılabilecek bir mali tahlil aracıdır. Stok devri ne kadar süratliyse kar toplamı o oranda fazla, stoklara bağlı sermayenin işlerlik derecesi de o derece yüksek olur. Stoklardaki malların kolaylıkla satılabilir türden oldukları anlaşılırsa bu durum stoklara bağlanacak para miktarını azaltıcı bir unsur olarak kabul edilir. Yüksek stok devir hızı firmanın benzer firmalardan daha ucuza satış yapması olanağı verir.

¹¹⁰ Metin Kamil ERCAN, Ünsal BAN, “Finansal Yönetim”, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005, s.41

Stok devir hızı için belirli bir oran vermek mümkün değildir. Stok devrinin yeterli düzeyi her iş alanı için ayrı ayrı olmak üzere saptanabilir. Stok devir hızının yıllar itibariyle seyri özellikle incelenmelidir.

- **Aktif Devir Hızı**

$$\text{Aktif Devir Hızı} = \frac{\text{Net satışlar}}{\text{Ortalama Aktif Toplamı}}$$

Genellikle ortalama aktif toplamı; devre başı ve devre sonu değerlerini toplanıp ikiye bölünmesi ile pratik olarak hesaplanır.

Bu oran, varlıkların kaç katı satış yapıldığını gösterir. Aktif devir hızının yüksek olması olumlu olarak yorumlanır. Ancak, tek başına firma karlılığını garanti etmez¹¹¹. Aktif devir hızının 2-4 arasında çıkması genel kabul görmektedir.

3.6.4.4.3. Borçluluk Rasyoları

Kaldıraç oranları, firmanın finansmanında yabancı kaynaklardan ne derece yararlandığını ortaya koyan oranlardır. Yabancı kaynaklar ile özkaynaklar arasındaki ilişkiyi gösteren bu oranlar firmanın olumlu bir şekilde finanse edilip edilmediği, kredi verenlerin emniyet payının yeterli olup olmadığı sorunlarına cevap verir. Özsermaye, kredi verenler için bir emniyet marjı niteliği taşımaktadır¹¹².

Borçluluk rasyolarına; literatürde, kaldıraç rasyoları ve ya finansman rasyoları da denilmektedir.

¹¹¹ İbrahim LAZOL, Mali Analiz ve Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları, Ekin Kitabevi, Bursa, 2004, s.74

¹¹² Metin Kamil ERCAN, Ünsal BAN, Finansal Yönetim. Gazi Kitabevi, Ankara, .2005 s.41

Mali tahlil analizlerinde sıklıkla başvurulanan finansman rasyoları şunlardır:

- **Finansman Oranı**

$$\text{Finansman Oranı} = \frac{\text{Yabancı Kaynaklar}}{\text{Özkaynaklar}} * 100$$

Finansal riskin göstergesi olan bu oran, finansal yapı içinde işletme borçlarının özkaynağa oranla ağırlığını yansıtmaktadır. Normal olarak orta çaptaki işletmelerde bu oranın %100'ü (bire bir) geçmemesi beklenmektedir. Yani işletmenin özkaynaklarından fazla bir miktar borçlanması, mali güven bakımından istenen bir sonuç olmamaktadır. Bu oran ne kadar büyük olursa alacaklılar da o oranda düşük bir mali güven ile korunmuş olmaktadır.

Finansman oranının değerlendirilmesinde:

Yabancı Kaynakların;

- Niteliği, vadesi ve yapısı,
- İş hacmi ile uyumlu olup olmadığı,
- Ortak tarafından sağlanan fonları içerip içermediği,
- Alınan avansları içerip içermediği,

Özkaynakların;

- Ödenmemiş sermaye payının bulunup bulunmadığı,
- Nakden artırılıp artırılmayacağı

gibi hususlara dikkat edilir.

Ayrıca; aktiflerin oluşumu, niteliği ve likiditesi, piyasa şartlarındaki gelişmeler, faaliyet gösterdiği sektör, mevsimlik dalgalanmalar, ekonomik konjonktürel hareketler, enflasyon, sermaye stoku ve kurumsal güçlükler gibi hususlara dikkat edilmelidir.

- **Toplam Mali Borçlar / Pasif Toplamı (%)**

Toplam kaynakların % kaçının, mali borçlardan oluştuğunu ifade eder. Oranın yüksekliği firmanın işletme dışı kaynak olarak daha çok banka kredisi ve diğer mali borçlara başvurduğunu göstermektedir.

- **Maddi Duran Varlıkların Öz kaynak ve Uzun Vadeli Yabancı Kaynak Toplamına Oranı**

$$\text{M.D.V. (Net) / (U.V.Y.K.+ Öz Kaynak) *100}$$

Duran varlıklar toplamının prensip olarak öz kaynaklarla karşılanması gerekir. Öz kaynakların yetersiz kaldığı durumlarda uzun vadeli yabancı kaynaklardan da yararlanılabilir. Bulunan oran; öz kaynak ve uzun vadeli yabancı kaynakların net maddi duran varlıklara bağlanmış olan kısmını verir. Diğer bir deyimle, net maddi duran varlıkların ne oranda firmanın kendi kaynakları ve uzun vadeli yabancı kaynak olanaklarıyla finanse edildiğini gösterir.

3.6.4.4. Karlılık Rasyoları

Nihai hedefi kâr olan işletmeler kâr amacına yönelik olarak kurulmakta olup, faaliyetleri sonucu uzun vadede kâr sağlayabildikleri sürece varlıklarını sürdürebilmektedirler. Bu nedenle işletmelerin kârlılığı bütün faaliyetlerin odak noktası olarak kabul edilmektedir.

Karlılık oranları değerlendirilirken, aynı sektör içerisindeki diğer firmaların kârlılık oranları ile karşılaştırma yapılır. Ayrıca, firmanın geçmiş dönemdeki karlılık

oranları, firma bütçelerinde hedeflenen karlılık oranları ve ekonominin genel durumu da değerlendirme yapılırken, göz önünde bulundurulmalıdır¹¹³.

Belli başlı karlılık oranları aşağıda verilmiştir.

- **Faaliyet Karlılığı**

$$\text{Faaliyet Karlılığı} = \frac{\text{Faaliyet Karı}}{\text{Net Satışlar}} * 100$$

Firmanın esas faaliyetlerinin ne ölçüde karlı olduğunu ortaya koyar.

- **Bilanço Karlılığı**

$$\text{Bilanço Karlılığı} = \frac{\text{Dönem Karı (Vergi Öncesi Kar)}}{\text{Net Satışlar}} * 100$$

Net satışların yüzde kaçının işletmenin vergi öncesi karını oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Anılan oranın yüksek olması ve yükselme eğilimi göstermesi firma için olumlu bir gelişmedir.

- **Özsermaye Karlılığı**

$$\text{Öz Sermaye Karlılığı} : \frac{\text{Net Kar}}{\text{Öz Sermaye}} * 100$$

¹¹³ Ümit GÜCENME, Mali Tablolar Analizi ve Enflasyon Muhasebesi, Marmara Kitabevi Yayınları, Bursa, 2003,s.178.

Özkaynakların karlılığını ifade eden bu oran, işletmenin ortaklar tarafından yatırılmış bulunan sermaye ve diğer fonların karlılık derecesini saptamaya yarar. Genel olarak bu oran ne kadar yüksek olursa sermaye sahiplerinin firmaya temin ettiği fonların karlılık derecesi de o kadar yüksektir.

- **Aktif Karlılığı**

$$\text{Aktif Karlılığı} = \frac{\text{Net Kar}}{\text{Aktif Toplamı}} * 100$$

İşletmenin öz ve yabancı kaynaklarını ne derece karlı kullandığını saptamaya yarar. Elde edilen oran ne kadar yüksek olursa kaynaklar da o derece karlı kullanılmış demektir.

Net karın, özkaynaklara ve aktif toplamına oranları firma sahibinin veya şirket yöneticilerinin yönetimde gösterdiği başarıyı belirler. Ancak rantabilite oranları, firmaların çalışma konularına, özellikle sanayi sektöründeki yeni kuruluşlara ve konjonktür şartlarına göre değişebileceğinden değerlendirmede bu faktörlerin de göz önünde bulundurulması gerekir.

IV. BÖLÜM

ŞİRKET DERECELENDİRME ve BANKALARDA MALİ TAHLİL - İSTİHBARATIN KARŞILAŞTIRILMASI

Bundan önceki bölümlerde, derecelendirme, derecelendirme esasları derecelendirme şirketleri, Basel II kapsamında derecelendirmenin önemi, şirket derecelendirme ile mali tahlil ve istihbarat esasları üzerinde durulmuştur.

Görüldüğü üzere, şirket derecelendirme ile mali tahlil ve istihbaratın birbirleri ile benzer bir çok yönleri bulunmakta, ancak bazı noktalarda birbirinden ayrılmaktadır. Gerek bankalarda mali tahlil ve istihbarat çalışması, gerekse de şirket derecelendirme yapılırken kalitatif ve kantitatif birbirleri ile örtüşen bazı kriterler dikkate alınmaktadır. Bununla birlikte önümüzdeki dönemlerde özellikle Basel II uygulamaları ile şirket derecelendirmenin bankacılıkta öneminin artacağı açıktır.

Bu bölümde şirket derecelendirme ve bankalarda mali tahlil – istihbaratın benzer ve birbirinden ayrılan yönleri üzerinde durulacak, şirket derecelendirmenin uygulamaya geçmesi ile birlikte bankaların mevcut mali tahlil – istihbarat çalışmalarının ne yönde etkileneceği analiz edilecektir.

4.1. Benzer Yönler

Şirket derecelendirmesi ile bankaların mali tahlil ve istihbarat çalışmaları, kavramsal çerçeve, amaç, süreç ve kullanılan kriterler gibi pek çok konuda benzerlik göstermektedir

4.1.1. Kavramsal Çerçeve Olarak Benzer Yönler

Şirket derecelendirmesi; esas olarak bağımsız bir derecelendirme şirketi tarafından şirketin geleceğe yönelik başarı ve risk faktörlerinin ölçülerek, şirketin kredi değerliliğini ortaya koyan not verilmesi faaliyetidir¹¹⁴. Mali tahlil ve istihbarat ise firmaların kredi taleplerinde kredi yaraşırlılığının incelenmesi işlemi olup, kredi talebinde bulunan mali tablolarının incelenmesinin yanı sıra, ilgili firmanın geçmiş, cari ve özellikle gelecekteki sonuçlarını, performansını etkilemiş ve etkileyebilecek tüm faktörlerin değerlendirmesini de içermektedir. Tanımlardan da görüldüğü üzere gerek şirket derecelendirme olsun, gerekse de mali tahlil ve istihbarat çalışması olsun ikisi de kredilerin ve ya daha doğru bir ifade ile borç anapara ve faizlerinin ödenme kabiliyetini tespit etmeye yönelik yapılan işlemlerdir.

Şirket derecelendirme ve mali tahlil – istihbarat yapılırken, birbirinden bağımsız olarak bir çok benzer başarı ve risk faktörü dikkate alınmaktadır. Bunlar arasında, yönetim ve organizasyon, personel, finans, ürün, piyasa, teknoloji, işletme yeri ve çevresi gibi faktörler yer almaktadır. Şirket derecelendirme ve mali tahlil – istihbaratta esas alınan temel ölçütlere bakıldığında, öncelikle, borçlunun ekonomik ve mali durumunun borçlarını tam olarak karşılamaya yeterli olup olmadığını ve daha sonra da borçlunun yükümlülüklerini zamanında karşılamaya niyetinin olup olmadığını araştırdıkları görülmektedir.

Derecelendirme süreci içerisinde bünyelerinde risk analizinde; uzman, mali analist ve ekonomistleri çalıştıran bağımsız derecelendirme firmaları, borçlu şirketlerin ödünç aldıkları fonların, anapara ve faizini vadesinde ödeme yeterliliğine ne ölçüde sahip bulunduklarını göstermek amacıyla, belirli kriterler aracılığıyla şirketlerin finansal tablolarını incelemektedir. Bankalar da mali tahlil ve istihbarat raporları hazırlarken mali analistleri aracılığı ile verdikleri / verecekleri kredinin geri

¹¹⁴ Oktay TAŞ, “Almanya’da Ortaboy İşletmeler İçin Derecelendirme Sorunu”, Doğu Üniversitesi Dergisi, Ocak 2001, s.108

ödenme kabiliyetini tespit etmeye çalışmaktadır. Her iki çalışmanın da temel amacı borç ödeme yeterliliğini ölçmek ve bu kapsamda bir nevi kredi riski tespit etmektir.

4.1.2. Süreç Olarak Benzer Yönler

Şirket derecelendirme ile bankaların mali tahlil ve istihbarat çalışmaları süreç olarak da birbirleri ile benzerlik arz etmektedir. Her ikisinde de süreç firma ortakları ve / veya yöneticileri ile yapılan firma görüşmesi ile başlamaktadır. Bu görüşmelerde; derecelendirme şirketinin ya da bankanın analize yaklaşımını ve görüşmeler esnasında en çok önem taşıyan konuların neler olduğu üzerinde durulmaktadır. Görüşmelerde; genel olarak şirketin kısa geçmişi, şirket stratejisi ve felsefesi, faaliyet durumu (rekabet gücü, üretim kapasitesi, dağıtım sistemi, vb.), finansal yönetim ve muhasebe politikaları, düzenleyici gelişmeler, gelecekte yapılacaklar, potansiyel kazançlar gibi konular incelenmektedir. Kısaca, firma görüşmesi; firma yetkililerinden, firma ve ortaklarının karakter, kapital ve kapasitesi hakkında detaylı bilgi ve belge temin edilmesine yöneliktir.

Firma görüşmesinde temin edilen bilgiler ile diğer kaynaklardan bilgilerin toplanarak, şirketin stratejik ve finansal yönetiminin değerlendirilmesi, faaliyette bulunduğu sektörün yapısı, şirketin rekabet durumu, üretim kapasitesi vb. konuların incelenmesi, finansal analizler, finansal programlar ve işletme politikaları, gibi konular değerlendirilerek sonuca varılır. Süreç, şirket derece notunun ve ya mali tahlil rapor sonucu ilgili yerlere açıklanması ile son bulur.

Derecelendirme kuruluşları ile bankaların mali tahlil ve istihbarat birimleri risk analizi konusunda edinmiş oldukları tecrübeler sonucunda herhangi bir yatırımcının kendi imkânları ile yapamayacağı araştırmaları daha düşük maliyet ile yapabilmektedirler.

4.1.3. Şirket Derecelendirme ile Bankaların Mali Tahlil ve İstihbarat Çalışmalarında Kullanılan Kriterler Açısından

Şirket derecelendirme ile bankaların mali tahlil ve istihbarat çalışmalarında kullanılan kriterler kalitatif ve kantitatif kriterler adı altında toplanmaktadır. Şirket derecelendirme ile bankaların mali tahlil ve istihbarat çalışmaları süreci içerisinde, borçlu şirketlerin ödünç aldıkları fonların, anapara ve faizini vadesinde ödeme yeterliliğine ne ölçüde sahip bulunduklarını göstermek amacıyla, belirli kriterler aracılığıyla şirketler incelemektedir. Gerek şirket derecelendirmesinde, gerekse de mali tahlil ve istihbarat çalışmalarında kullanılan söz konusu kalitatif ve kantitatif kriterler birbirleri ile benzerlik arz etmektedir.

Şirket derecelendirmesinde kullanılan kalitatif kriterler ülke riski, endüstri riski ve firma riski başlıklarında toplanmaktadır. Bankaların mali tahlil ve istihbarat çalışmalarında da kalitatif benzer kriterler kullanılmakta, genel olarak yapılan çalışma istihbarat çalışmasını oluşturmakta ve **3 K** olarak adlandırılan, işletmenin *karakter, kapital ve kapasitesi* hakkında bilgi edinilmeye çalışılmaktadır. Bununla birlikte şirket derecelendirmesinde ülke riski üzerinde daha fazla ağırlıklı durulmaktadır.

Kullanılan kalitatif kriterler ile; borçlu / borçlanacak şirket ile ortak ve yöneticilerinin iş kabiliyetleri ile iş ahlakı ve karakteri, yönetim kalitesi ve stratejisi değerlendirilmekte, ayrıca faaliyet gösterilen sektörün ekonomideki önemi, yurtiçi ve yurtdışı rekabetin derecesi, ülkedeki yasal düzenlemeler, teknolojik değişmeler, maliyet faktörleri, endüstriye giriş kolaylığı, firmanın sektördeki yeri gibi konular detaylı olarak incelenmektedir.

Şirket derecelendirme ile bankaların mali tahlil ve istihbarat çalışmalarında kullanılan kantitatif kriterler ise esas olarak çalışmanın finansal analiz bölümünü oluşturmaktadır. Bu kriterler, şirketlerin nakit yaratma kabiliyetleri, elde edilen gelirlerin yapısı, kaynakların verimli kullanımının değerlendirilmesine yönelik

kriterlerdir. Bir firmanın finansal durumunun ve finansal açıdan gelişiminin yeterli olup olmadığını belirlemek için, finansal tablo kalemlerindeki değişikliklerin, kalemler arasındaki ilişkilerin, zaman içinde göstermiş oldukları eğilimlerin incelenmesi ve gerektiğinde belirlenen standart ve sektör ortalaması ile karşılaştırılarak yorumlanması gerekmektedir. Bu aşamada, daha önceki bölümlerde detaylı olarak verilen kantitatif kriterlere başvurulmaktadır.

Hem şirket derecelendirmede, hem de bankaların mali tahlil ve istihbarat çalışmalarında kantitatif kriterlerde kullanılan tablolar aşağıda verilmiştir.

- Bilanço (Mali Durum Tablosu, Aktif-Pasif Tablosu)
- Gelir Tablosu (Kar-Zarar Tablosu)
- Net İşletme Sermaye Değişim Tablosu
- Özsermaye (Özvarlık) Değişim Tablosu
- Fon Akım Tablosu (Kaynak/Kullanım Tablosu)
- Nakit Akım Tablosu (Para Akım Tablosu)

Söz konusu mali tabloların yorumlanmasında da benzer yöntem ve oranlar kullanılmaktadır. Kullanılan yöntemler; yüzde analizi, karşılaştırmalı tablolar analizi, eğilim yüzdeleri analizi, rasyo analizidir. Kullanılan oranlar ise hem şirket derecelendirmede, hem de mali tahlil ve istihbaratta; 4 ana grup üzerinde yoğunlaşan ve daha önceki bölümlerde üzerinde ağırlıklı olarak durulan likidite, finansman, faaliyet ve karlılık oranlarıdır.

4.2. Farklı Yönler

Şirket derecelendirme ile bankaların yapmış olduğu mali tahlil ve istihbarat çalışması, bir çok noktada benzerlikler göstermesine karşın, birbirinden ayrıldığı

hususlar vardır. Her iki uygulamanın birbirinden ayrıldığı noktalar aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

- Şirket derecelendirme, bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından yapılmakta ve uluslararası sermaye piyasalarında genel kabul görmüş birkaç derecelendirme şirketi bulunmaktadır. Bankalar ise mali tahlil ve istihbarat çalışmalarını, iç birimleri aracılığı ile yapmaktadır.
- Derecelendirme işlemi genellikle ulusal ve uluslararası menkul kıymetler, ticari şirketler, finans kurumları ve bankaların gerek menkul kıymet ihracından gerekse diğer bir takım borçlanmalarından doğan yükümlülüklerini değerlendirmek amacıyla yapılmakta bunun yanı sıra uygulamada ülkelerin uluslararası piyasalardan borçlanma gücünü ortaya koymak için de sıklıkla başvurulmaktadır. Buna karşın bankaların yapmış olduğu mali tahlil ve istihbarat çalışması genel olarak, banka kredi müşterilerine yönelik yapılmaktadır.
- Derecelendirme firmaları analizlerinde elde ettikleri bilgileri ve borçlanmadan doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesi gücünü çeşitli semboller aracılığı açıklamaktadır. Bankaların mali tahlil ve istihbarat çalışmalarında ise, borçlu / borçlanacak şirketin yükümlülüklerini yerine getirme kabiliyeti, yazılı olarak dile getirilmekte ve herhangi bir sembole başvurulmamaktadır.
- Derecelendirme firmaları analizlerinde elde ettikleri bilgileri ve şirketlere vermiş oldukları notları kamuoyu ile paylaşmakta, buna karşın bankaların mali tahlil ve istihbarat çalışmaları gizlilik arz etmekte ve kamuoyu ile paylaşılmamaktadır.
- Kurumların, şirketlerin veya ülkelerin kredi derecelendirmesi almadan da borçlanması mümkün olmakta iken, bankalar mali tahlil ve istihbarat çalışması olmadan şirketlere kredi açmamaktadır.

- Şirket derecelendirme; şirketlerin, sermaye artırımlarında ve kredilere ödemek zorunda oldukları faiz oranlarını belirlemede büyük önem taşımakta iken, bankaların mali tahlil ve istihbarat çalışmaların, sermaye artırımları ve kredi fiyatlaması üzerinde etkisi bulunmamakta, esas olarak kredi açılması ve ya açılmaması hususu üzerine odaklanmaktadır.
- Piyasa katılımcılarının önemli bir kısmının rating değişikliğine itibar etmesi, diğer katılımcıların da bu yönde davranmasına neden olmakta, diğer bir ifadeyle, kredi derecesi piyasalarda düzenleyici bir rol üstlenmekte, piyasada disiplin ve güvenin devamlılığına önemli bir katkıda bulunmaktadır. Mali tahlil ve istihbarat çalışmalarının ise direkt olarak piyasa düzenleyici bir rol üstlenmemekte, ancak kredi çalışmasına girilmesi ya da girilmemesi yönünde varılan sonuçlar ile firmaların bankalar nezdinde kredibilitesinin düşük ve ya yüksek olduğu konusunda, dolaylı ve kısmen düzenleyici rol üstlenmektedir.
- Özellikle son dönemlerde artan küreselleşme süreci ve uluslararası alanda da sermaye piyasalarının hızla büyümesi ile bankalar, yeni ulusal ve uluslararası pazarlara açıldıklarında, borçlanacak kurumun kredi değerliliğinin belirlenmesindeki temel ölçüt, ulusal ekonomilerin farklılıkları, değişen muhasebe uygulamaları, ulusal dil ve kültür engelleri nedeniyle, farklı ülke şirketlerine yönelik mali tahlil ve istihbarat çalışmalarında bulunmakta zorlanmış ve kredilendirmede daha sıklıkla bağımsız derecelendirme şirketleri notlarına başvurmaya başlamıştır. Bu ise özellikle son dönemlerde derecelendirmenin önemini daha da artırmıştır.
- Ayrıca; Basel Komitesi, tarafından yayınlanan “Basel II, 2. Sermaye Uzlaşısı” bankacılıkta derecelendirmenin önemi artmıştır. Basel-II’de kredi riski, krediyi alan tarafların derecelendirme notlarına göre belirlenmektedir. Bu kapsamda ülkemizde de, standart yaklaşımın Ocak 2008 tarihinde, içsel derecelendirme yaklaşımının ise Ocak 2009 tarihinde uygulanmaya başlaması

planlamakta ve Basel II uygulamalarının ve bankalar için derecelendirmenin, önümüzdeki dönemde oldukça önem arz edeceği beklenilmektedir. Buna karşın, bankaların mali tahlil ve istihbarat çalışmalarında son dönemde önemli bir değişiklik olmamıştır.

4.3. Basel II Kapsamında Şirket Derecelendirmenin Bankaların Mali Tahlil Birimlerine Olası Etkileri

İsviçre'nin Basel şehrinde 1974 yılının sonlarında G-10 ülkelerinin merkez bankaları tarafından kurulan ve 1930'da, uluslararası ödemeler sistemini düzenlemek amacıyla kurulan BIS bünyesinde faaliyet gösteren bir kuruluş olan Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi'nin resmi bir denetimsel yetkisi yoktur, olması da planlanmamıştır. Ancak, geniş denetim standartları ve kılavuz dokümanlar formüle eder ve her bir otoritenin kendi ulusal sistemine en iyi uyacak bir biçimde detaylı çalışmalarla en iyi uygulamaları tavsiye eder. Düzenlemeleri tavsiye niteliği taşımakta, ancak düzenlemelerine uymayan ülkelerin bankacılık sistemleri uluslararası platformda ikinci sınıf olarak değerlendirilmekte ve uluslararası piyasalardaki risk primleri olumsuz etkilenmektedir. Dolayısıyla Komite'nin aldığı kararlar ülkelerin büyük çoğunluğunda ve hemen hemen aynı şekilde uygulanmaktadır. Basel komitesinin risk yönetimi alanındaki düzenlemeleri, bankaların maruz kaldığı olumsuz riskleri sınırlandırarak, oluşturulan senaryolarla belirsizliği azaltarak finansal piyasaları istikrarlı bir ortama kavuşturmuştur¹¹⁵. Komite bu amaca yönelik 1988 yılında Basel I Standartları olarak bilinen "I. Sermaye Uzlaşısını", Haziran 2004'de de Basel II Standartları olarak bilinen "II. Sermaye Uzlaşısını" yayınlamıştır.

Bankalarda etkin risk yönetimini ve piyasa disiplini geliştirmek, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini artırmak ve bu sayede sağlam ve etkin bir bankacılık sistemi oluşturmak ve finansal istikrara katkıda bulunmak için sunulmuş

¹¹⁵ K. Evren BOLGÜN ve M. Barış AKÇAY. "Risk Yönetimi: Gelişmekte Olan Türk Finans Piyasasında Entegre Risk Ölçüm ve Yönetim Uygulamaları", Scala Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.10.

önemli bir düzenleme olan Basel-II düzenlemesi; Basel-I’de yer alan, kredi riski açısından sermaye yükümlülüğünün OECD ülkesi olup olmama kriterine göre belirlenmesi prensibine dayanan “klüp kuralını (club rule)” kaldırılmakta ve kredi riskine yönelik daha hassas bir ölçüm öngörülmektedir.

Basel II kapsamında; kredi riskinin hesaplanması için basit, orta ve gelişmiş düzeyde olmak üzere farklı yaklaşımlar seçenek olarak sunulmaktadır. Bunlar; Standart Yaklaşım (Standardised Approach – SA), Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım (Simplified Standardised Approach – SSA), Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (Foundation Internal Ratings Based – IRB), İleri Düzey İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (Advanced IRB)’dır.

Standart yaklaşımda, karşı taraf esas alınarak belirlenen, dışındaki her bir kategoride risk ağırlığı dışsal kredi derecelerine (S&P, Moody’s gibi kredi derecelendirme kuruluşları) bağlı olarak tespit edilmektedir. Standart yaklaşımdan daha basit derecede olan basitleştirilmiş standart yaklaşımdaki temel fark ise; risk ağırlıklarının belirlenmesinde ihracat kredi kuruluşları (Export Credit Agencies) tarafından verilen notlar kullanılmaktadır.

Standart yöntem, banka ile kredi ilişkisinde bulunan her bir tarafın bir dışsal risk derecelendirme kuruluşundan kalite notu almasına ve bu kalite notuna denk düşen bir risk ağırlığı ile değerlendirilmesi esasına dayanmaktadır.

İçsel derecelendirme yaklaşımında ise (Internal Rating Based – IRB) bankalara kendi derecelendirme yöntemlerini kullanma olanağı vermekte ve bankalar firmalara verdikleri krediler için kendi ratinglerini kullanmaktadırlar. Bu nedenle bu yaklaşımın bankaların kendi risk yönetim yöntemlerini geliştirmeye teşvik etmesi ve daha geniş bir hareket alanı sağlaması beklenmektedir. Bankalara verilen bu hareket serbestisi aynı zamanda önemli bir sorumluluğu da beraberinde getirmektedir. Bu da

resmi otoriteler tarafından da kabul edilme zorunluluğu bulunan içsel derecelendirme yöntemlerini geliştirme gereğidir¹¹⁶.

Bazı standartlara bağlı kalmak kaydıyla bankalara borçlunun kredibilitesini kendi dahili yöntemleriyle belirleme izni verilecektir. Bankanın her bir borçlu için yapacağı hesaplar, gelecekteki olası bir zarar tahmini cinsinden ifade edilecek, bu da asgari sermaye gereklerinin temelini oluşturacaktır¹¹⁷.

Ayrıca; Basel II, riske dayalı fiyatlamayı beraberinde getirmektedir. Kredi riskine dayalı fiyatlama, bankanın fiyatı aldığı riske göre belirlemesi, daha çok risk aldığı ürünleri daha pahalıya satarken daha düşük riskli ürünleri daha ucuza satması olarak yorumlanmaktadır. Başka bir deyişle, kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe banka hem daha çok risk alacak, hem karşılık olarak daha çok sermaye tutacak dolayısıyla daha çok kaynağını (aktifte getirili değere dönüşememe veya pasifte maliyetli kaynağın azaltılamaması kadar) getiriden mahrum bırakacaktır. Dolayısıyla bankaların katlanacakları bu ilave maliyeti kredi faiz oranlarına yansıtmaları beklenmektedir.

Ülkemizde’de 2002 yılından bu yana Türkiye’deki bankacılık düzenleyici kurumları Basel-II’ye yönelik hazırlık faaliyetlerini devam ettirmektedir. BDDK tarafından hazırlanan 19.06.2006 tarihli “Bankacılık Sektörü Basel-II Gelişme Raporu’na” göre; ülkemizde Basel-II’de yer alan standart yaklaşımların Ocak / 2008 tarihinde, gelişmiş ölçüm yaklaşımlarının da Ocak / 2009 tarihinde uygulanmaya başlanması öngörülmektedir. Ayrıca; Basel II’ye uyum sürecine yönelik “Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine Ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik” BDDK tarafından 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Yönetmelik ile; derecelendirme kuruluşlarının yetkilendirilmesine, faaliyetlerine ve yetkilerinin kaldırılmasına ilişkin usul ve

¹¹⁶ Güler ARAS, “Basel-II Uygulamasının Kobi’ lere Etkileri ve Geçiş Süreci”, İstanbul, 2006
<http://www.sbe.yildiz.edu.tr/BASEL%20II.pdf>

¹¹⁷ TBB, “Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi”, Ekim 2002,
<http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar>

esaslar belirlenmiş, ülkemizde faaliyet gösterecek olan derecelendirme kuruluşlarına yetki verilmesinin BDDK tarafından yapılacağı hükme bağlanmıştır¹¹⁸.

Görüldüğü üzere Basel II bankaların kredi riskine yönelik yeni yaklaşımlar getirmekte ve daha hassas bir ölçüm öngörmekte, bu kapsamda derecelendirmeyi ön plana çıkarmaktadır.

Ülkemizde Basel II uygulamaların başlaması ile; Basel II gerekleri uyarınca bankaların kredi tahsis sürecinde derecelendirme notları önem kazanacaktır. Bankalar hali hazırda kredi tahsis süreci içinde öncelikli olarak kredi açılacak firmalara ilişkin mali tahlil ve istihbarat raporlarını dikkate almaktadır. Çalışmamamızın önceki bölümlerinde değinildiği üzere, söz konusu raporların hazırlanmasında da, derecelendirme yapılırken de ana çerçeve olarak benzer kriterlerden yararlanılmakta ve esas olarak borçlunun borç ödeme kabiliyeti ölçülmektedir. Bu kapsamda Basel II uygulamalarına geçilmesi ve kredi açılırken derecelendirme notlarının dikkate alınması ile birlikte, bankaların mali tahlil ve istihbarat birimlerinin benzer işlevi yerine getirmesi nedeniyle, daha farklı roller üstleneceği düşünülmektedir. Basel II’de öngörülen Standart Yaklaşım’da firmaların ratingleri düştükçe, uygulanan risk ağırlıkları artmaktadır. Bu etkinin düşük derecelendirme notuna sahip firmalara kredi maliyetlerinde artış olarak yansıtacağı açıktır. Standart yöntemde kurumsal portföydeki firmaların bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından derecelendirilmesi, perakende portföyde yer alan firmaların ise derecelendirilmeyip sabit bir oranla (%75) değerlendirilmesi öngörülmektedir. Rating alamamış, yani derecelendirilmemiş bir kurumsal firmanın kredi riski ise %100 kabul edilmektedir. Bununla birlikte, Türkiye’de hemen hiçbir KOBİ’nin dış derecelendirme kuruluşu tarafından verilmiş bir kredi notu bulunmamaktadır. Bu kapsamda, Standart Yaklaşım’a geçiş ile birlikte derecesiz kurumsal firmalar ile perakende firmalar için bankaların mali tahlil ve istihbarat çalışmalarının devam edeceği, ancak; rating notu bulunan kurumsal firmalar için daha çok rating notlarının ve kredi ilişkisine girilen firmaların genel yapısının değerlendirilmesine yönelik

¹¹⁸ BDDK; “Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik”, Kasım/2006, www.bddk.org.tr

olacağı ve bu firmalar için kredi tahsis edilmesine yönelik nihai kararın verilmesinde rating notları daha etkili olacağı görülmektedir. Ancak, bankaların zamanla İçsel Derecelendirme Yaklaşımı'nı kullanmaya başlaması ile, rating notlarının resmi otoritere tarafından onaylanan ve bankalar tarafından kurulan modeller çerçevesinde verilecek, bu kapsamda kullanılan kriterlerinin uygulanmasında, benzer kriterleri kullanan mali tahlil ve istihbarat birimlerinin bilgi ve deneyiminden yararlanılacak ve banka mali tahlil ve istihbarat birimleri modellerinin uygulanmasına yönelik roller üstlenecektir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Gün geçtikçe büyüyen kredi pazarları ve artan globalleşme; yatırımcılar, menkul kıymet ihraç eden kurumlar ve diğer girişimciler için yeni finansal fırsatlar, bu fırsatların beraberinde yeni riskler ortaya çıkarmaktadır. Kredi pazarlayan kurumlar yeni ulusal ve uluslararası pazarlara açıldıklarında, borçlanacak kurumun kredi değerliliğinin belirlenmesindeki temel ölçüt, ulusal ekonomilerin farklılıkları, değişen muhasebe uygulamaları, ulusal dil ve kültür engelleri nedeniyle oldukça zorlaşmıştır.

Dünyadaki globalleşme süreci ile birlikte mali piyasaların karmaşıklığının ve borçluların çeşitliliğinin zaman içinde artmasıyla, gerek yatırımcılar, gerekse resmi otoriteler, kredi derecelendirme kuruluşlarının görüşlerine giderek daha fazla önem vermeye başlamışlardır. Dolayısıyla zamanla uluslararası sermaye piyasalarının büyümesi ve sınır ötesi işlemlerin artmasının bir sonucu olarak derecelendirme kullanımı da artmıştır.

Derecelendirme işlemi, derecelendirme kuruluşunun, risk faktörlerini dikkate alarak, menkul kıymet ya da herhangi bir yükümlülüğün güvenilirliği hakkında yaptığı görüşüdür. Sermaye piyasalarının en önemli özelliklerinden olan kamunun aydınlatılması ilkesinin başlıca araçlarından biri durumundaki derecelendirme sermaye piyasalarında güven unsurunun yerleşmesinde etkili bir rol oynamaktadır. Özellikle ödeme isteği ve yeteneği derecelendirmenin en önemli noktalarıdır.

Derecelendirmedeki son yeniliklerden biri bankaların sermaye yeterliliklerinin hesaplanmasında kullanılmaya başlanmış olmasıdır. İsviçre'nin Basel şehrinde 1974 yılının sonlarında G-10 ülkelerinin merkez bankaları tarafından kurulan ve 1930'da, uluslararası ödemeler sistemini düzenlemek amacıyla kurulan BIS bünyesinde faaliyet gösteren bir kuruluş olan Basel Bankacılık Gözetim ve

Denetim Komitesi 1988 yılında Basel I Standartları olarak bilinen “I. Sermaye Uzlaşısı” ile ülkeler arasındaki farklılıkları önlemek üzere sermaye yeterliliğinde uluslararası düzeyde standartları belirlemiştir.

Haziran 2004 itibariyle son halini alan Basel II yeni BIS düzenlemeleriyle sermaye yeterliliği hesaplamaları için uygulanması durumunda, bankalar, bilanço içi ve dışı varlıklarının risk ağırlığını, adı geçen varlıkların risk değerliliğine göre hesaplama yapacak; iyi dereceye sahip olanlar için daha az sermaye, düşük dereceye sahip krediler için daha fazla sermaye tahsisi yoluna gideceklerdir. Bu yolla, bankaların riski yüksek kişi ve kurumlara kaynak aktarmalarının önlenmesi yoluyla, donuk kredi tutarlarının düzeyi azaltılmaya çalışılmakta ve banka iflaslarının önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Bu husus ise bankaların kredi verme kararlarını etkileyecektir. Ayrıca, bankalar yüksek riskli kredi verirken Basel düzenlemesinin caydırıcı etkisi olacaktır. Buna ilave olarak, derecelendirme kuruluşlarının kriterlerinin, metodolojilerinin, işlemlerinin ve kredi kararlarının kamuoyuna duyurulduğu dikkate alındığında, derecelendirme kuruluşlarının değerlendirmeleri, risk ayarlama işlemlerinde daha fazla şeffaflık ve karşılaştırma imkanı sağlayacaktır.

Basel II kapsamında; kredi riskinin hesaplanması için temel olarak iki farklı yaklaşım seçenek olarak sunulmaktadır. Bunlar; Standart Yaklaşım ve İçsel Derecelendirme Yaklaşımı’dır.

Standart yaklaşımda, karşı taraf esas alınarak belirlenen, dışındaki her bir kategoride risk ağırlığı dışsal kredi derecelerine (S&P, Moody’s gibi kredi derecelendirme kuruluşları) bağlı olarak tespit edilmektedir. Bu yöntem, banka ile kredi ilişkisinde bulunan her bir tarafın bir dışsal risk derecelendirme kuruluşundan kalite notu almasına ve bu kalite notuna denk düşen bir risk ağırlığı ile değerlendirilmesi esasına dayanmaktadır.

İçsel derecelendirme yaklaşımında ise bankalara kendi derecelendirme yöntemlerini kullanma olanağı vermekte ve bankalar firmalara verdikleri krediler için kendi ratinglerini kullanmaktadırlar. Bu nedenle bu yaklaşımın bankaların kendi

risk yönetim yöntemlerini geliştirmeye teşvik etmesi ve daha geniş bir hareket alanı sağlaması beklenmektedir. Bankalara verilen bu hareket serbestisi aynı zamanda önemli bir sorumluluğu da beraberinde getirmektedir. Bu da resmi otoriteler tarafından da kabul edilme zorunluluğu bulunan içsel derecelendirme yöntemlerini geliştirme gereğidir.

Ülkemizde de 2002 yılından bu yana bankacılık düzenleyici kurumları Basel-II'ye yönelik hazırlık faaliyetlerini devam ettirmektedir. Ülkemizde; BDDK tarafından hazırlanan 19.06.2006 tarihli “Bankacılık Sektörü Basel-II Gelişme Raporu’na” göre Basel-II’de yer alan standart yaklaşımların Ocak / 2008 tarihinde, gelişmiş ölçüm yaklaşımlarının da Ocak / 2009 tarihinde uygulanmaya başlanması öngörülmektedir. Bu kapsamda önümüzdeki dönemde Türk Bankacılık Sektöründe şirket derecelendirmenin büyük bir önem arz edeceği açıktır.

Bankalar, Basel II’ye geçiş ile birlikte maruz kalınan risklerin ölçülmesi ve fiyatlanması amacıyla çalışmalar yapmalı, KOBİ kredilerini kullandırmak suretiyle kredi risklerinde çeşitlendirme etkisinin avantajlarından faydalanmalıdır. Ayrıca; maliyet ve fayda analizleri yaparak, veri setleri ve teknolojik alt yapılarını Basel II’ye uygun hale getirmeli ve uluslar arası rekabet avantajı sağlamak amacıyla hızlı hareket etmelidir.

Firmalar ise; Basel II çerçevesinde, kurumsal yönetim ilkelerine uyum sağlama, derecelendirme sistemlerinin gerek duyduğu verileri sağlıklı ve zamanında üretme konusunda gerekli çalışmaları yapmalı iyi bir derecelendirme notu alabilmek için bankalar açısından belirsizlik doğurabilecek konularda bankaları ikna edici bilgi ve veriler sunmalıdırlar.

Basel-II ile birlikte kamu kaynaklı garanti mekanizmalarının önemi artacaktır. Bu kapsamda kamu otoriteleri tarafından gerek bağımsız şirketler tarafından gerekse bankalar tarafından uygulanacak derecelendirme sistemlerine ilişkin mevzuat, veri merkezleri v.b. alt yapı oluşturulmalıdır.

Çalışmamızda; önümüzdeki dönemde bankacılık sektöründe önemli değişikliklere yol açacağı düşünülen Basel II uygulamaları, şirket derecelendirme ve özellikle Basel II kapsamında şirket derecelendirme yanı sıra bankalarda mali tahlil ve istihbarat çalışmaları, bu çalışmaların şirket derecelendirme ile benzer ve farklı yönleri ve Basel II'ye geçiş süreci ile kredi riskinin belirlenmesinde uygulanmaya başlanacak şirket derecelendirmenin bankaların mali tahlil ve istihbarat çalışmalarına olası etkileri üzerinde durulmuştur.

Gerek şirket derecelendirme olsun, gerekse de bankaların mali tahlil ve istihbarat çalışması olsun ikisi de kredilerin ve ya daha doğru bir ifade ile borç anapara ve faizlerinin ödenme kabiliyetini tespit etmeye yönelik yapılan işlemlerdir.

Şirket derecelendirme ve mali tahlil – istihbarat yapılırken, birbirinden bağımsız olarak bir çok benzer başarı ve risk faktörü dikkate alınmaktadır. Bunlar arasında, yönetim ve organizasyon, personel, finans, ürün, piyasa, teknoloji, işletme yeri ve çevresi gibi faktörler yer almaktadır. Şirket derecelendirme ve mali tahlil – istihbaratta esas alınan temel ölçütlere bakıldığında, öncelikle, borçlunun ekonomik ve mali durumunun borçlarını tam olarak karşılamaya yeterli olup olmadığını ve daha sonra da borçlunun yükümlülüklerini zamanında karşılamaya niyetinin olup olmadığını araştırdıkları görülmektedir. Her iki çalışma da bu niyeti tespit etmeye çalışırken birbirleri ile benzer süreçler izlemekte ve esas olarak aynı kalitatif ve kantitatif kriterlere başvurmaktadır. Bununla birlikte şirket derecelendirmenin bankaların mali tahlil ve istihbarat çalışmalarından ayrılan; kamuoyuna duyurulması, sonuçlarının herkesin anlayacağı ve kolay sembolleri ile ifade edilmesi, şirketlerin, sermaye artırımlarında ve kredilere ödemek zorunda oldukları faiz oranlarını belirlemede büyük önem taşıması ve son dönemde uluslar arası sermaye piyasalarında daha sık başvurulması gibi noktaları bulunmaktadır.

Ülkemizde bankalar hali hazırda kredi tahsis süreci içinde öncelikli olarak kredi açılacak firmalara ilişkin mali tahlil ve istihbarat raporlarını dikkate almaktadır. Buna karşın; Basel II uygulamaların başlaması ile, Basel II gerekleri uyarınca bankaların kredi tahsis sürecinde derecelendirme notları önem kazanacaktır.

Bankalarda mali tahlil ve istihbarat raporların hazırlanmasında da, derecelendirme yapılırken de ana çerçeve olarak benzer kriterlerden yararlanılmakta ve borçlunun borç ödeme kabiliyeti ölçülmektedir. Bu kapsamda Basel II uygulamalarına geçilmesi ve kredi açılırken derecelendirme notlarının dikkate alınması ile birlikte, bankaların mali tahlil ve istihbarat birimlerinin aynı işlevi yerine getirmesi nedeniyle, farklı roller üstleneceği düşünülmektedir.

Bankaların Basel II’de öngörülen Standart Yaklaşımı ya da İçsel Derecelendirme Yaklaşımı’nı benimseyeceği önem arz etmektedir.Şekil 2-4’de verildiği üzere ve 2005 yılında BDDK tarafından yapılan ; “Türk Bankacılık Sistemi Basel-II 2. Anket Çalışması Sonuçları’na” göre, ülkemizde; 2010 yılından itibaren 4 bankanın (aktif payı %25,4), 2012 yılından itibaren de 13 bankanın (aktif payı %53,1) İDD yaklaşımlarını kullanmayı planlandığı, bundan önceki tarihlerde ise Standart Yaklaşımı benimseyecekleri görülmektedir. Bu kapsamda; ülkemiz bankacılık sektöründe kredi riski ölçümünde 2012’ye kadar olan yakın dönemde ağırlıklı olarak Standart Yaklaşımın kullanılacağı görülmektedir.

Standart Yöntem, daha önce değinildiği üzere; banka ile kredi ilişkisinde bulunan her bir tarafın bir dışsal risk derecelendirme kuruluşundan kalite notu almasına ve bu kalite notuna denk düşen bir risk ağırlığı ile değerlendirilmesi esasına dayanmaktadır. Bu kapsamda Basel-II’ye geçiş sürecinde ülkemiz bankacılık sektöründe şirket derecelendirilmesinin, önem arz edeceği düşünülmektedir.

Bankaların öncelikli olarak Basel II’de öngörülen Standart Yaklaşımı benimseyecek olmaları nedeniyle, yakın dönemde banka ile kredi ilişkisinde bulunan tarafın dışsal risk derecelendirme kuruluşundan kalite notu alması kredi riski açısından önem arz edecektir. Bununla birlikte, Türkiye’de hemen hiçbir KOBİ’nin dış derecelendirme kuruluşu tarafından verilmiş bir kredi notu bulunmamaktadır. Ayrıca; rating almamış, yani derecelendirilmemiş bir kurumsal firmanın kredi riski ise %100 kabul edilmekte, perakende portföyde yer alan firmaların ise derecelendirilmeyip standart bir oranla (%75) değerlendirilmesi öngörülmektedir. Bu kapsamda, Standart Yaklaşımına geçiş ile birlikte derecesiz kurumsal ve perakende

firmalar için bankaların mali tahlil ve istihbarat çalışmalarının devam edeceği, ancak; rating notu bulunan kurumsal firmalar için daha çok rating notlarının ve kredi ilişkisine girilen firmaların genel yapısının değerlendirilmesine yönelik olacağı ve bu firmalar için kredi tahsis edilmesine yönelik nihai kararın verilmesinde rating notları daha etkili olacağı görülmektedir.

Ancak, bankaların zamanla İçsel Derecelendirme Yaklaşımı'nı kullanmaya başlaması ile, rating notları bankalar tarafından kurulan modeller çerçevesinde verilecektir. Bu süreç ile birlikte; bankalar tarafından İçsel Derecelendirme Yaklaşımı'nda kullanılan kriterlerinin uygulanmasında, benzer kriterleri kullanan mali tahlil ve istihbarat birimlerinin bilgi ve deneyiminden yararlanılacak ve bankaların mali tahlil ve istihbarat birimleri derecelendirme modellerinin uygulanmasına yönelik rol üstlenecektir.

KAYNAKÇA

AKDOĞAN, Nalan ve TENKER, Nejat; **“Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri”**, Gazi Kitabevi Ankara, 2005.

AKGÜÇ, Öztin **“Finansal Yönetim”** Avcıol Yayınları, İstanbul, 1998.

AKGÜÇ, Öztin; **“Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi”**, Arayış Yayıncılık, İstanbul, 2000.

AKGÜÇ, Öztin; **“Mali Raporlar Analizi”**, Arayış Yayınları, İstanbul, 2005.

AKINCI, Nejat ve ERDOĞAN, Necmettin; **“Finansal Tablolar ve Mali Analiz”**, Barış Yayınları, İzmir, 1995.

ARAS, Güler; **“Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi”**, SPK Yayınları, İstanbul, 1996.

ARAS, Güler; **“Basel-II Uygulamasının Kobi’ lere Etkileri ve Geçiş Süreci”**, İstanbul, 2006.

AVRASYA RATING; **“Firma Derecelendirme Metodolojisi”**.
<http://www.avrasyarating.com/index.php?sayfa=firma>

BABUŞÇU, Şenol; **“Bankacılıkta Risk Derecelendirmesi ve Türk Bankacılık Sektörüne Uygulaması”**, SPK Yayınları No:94, Ankara 1997.

BABUŞÇU, Şenol; **“Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi”**, Akademi Yayınları, Ankara, 2005.

BATTAL, Ahmet; **“Bankacılık Kanunu Şerhi”**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006.

BCBS; **"Ouantitative Impact Study3 Instructions"**.
<http://www.bis.org/bcbs/qis/qis3inst.pdf>

BDDK; **"II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu"**, Ankara, 2004.

BDDK; **"Basel-II' ye Geçişe İlişkin Taslak Yol Haritası"**, Mayıs/2005.

BDDK; **"10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel-II)"**, BDDK Araştırma Raporu, Ocak 2005.

BDDK; **"Türk Bankacılık Sistemi Basel-II 2. Anket Çalışması Sonuçları"**, 2005.

BDDK; **"Bankacılık Sektörü Basel-II Gelişme Raporu"**, Haziran/2006.

BDDK; **"Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik"**, 2006.

BDDK; **"Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik"**, Ankara, 2006.

BERK, Niyazi; **"Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi"**, Beta Basım, İstanbul, 2001.

BEZİRCİ, Muhammed; **"Ülke Riskinin Ölçülmesi ve Türkiye Örneği"**, 1998.

BOLGÜN, K. Evren ve AKÇAY, M. Barış; **"Risk Yönetimi: Gelişmekte Olan Türk Finans Piyasasında Entegre Risk Ölçüm ve Yönetim Uygulamaları"**, Scala Yayıncılık, İstanbul, 2005.

BREALEY, Richard A., MYERS, C. ve MARCUS, Alan J.; **“İşletme Finansının Temelleri”**, Çeviren Ünal BOZKURT, Türkan ARIKAN, Hatice DOĞUKANLI, Çevik Matbaacılık, İstanbul, 2001.

ÇABUK, Adem ve LAZOL, İbrahim; **“Mali Tablolar Analizi”**, Vipaş Yayıncılık, Bursa, 2004.

ÇELİK, Pelin; **“Bankaların Risk Derecelendirmesi”**, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi, 2004.

ÇETİNER, Ertuğrul; **“İşletmelerde Mali Analiz”**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005.

ERCAN, Metin Kamil ve BAN, Ünsal **“Finansal Yönetim”**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005.

ERÇEL, Gazi; **“Türkiye'nin Dış Kredibilitesini Yükseltmek İçin Gerekli Yaklaşımlar”**, Ankara, 1997.

ERDOĞAN, Necmettin; **“Mali Tablolar ve Analizi”**, Attila Kitabevi, Ankara, 1997.

ERKAN, Nurhan; **“Menkul Kıymetler Piyasalarında Sistemik Riskler”**, SPK Yayınları, Ankara, 1997.

ERSAN, İhsan; **“Kredi Değerliliği Kavramı ve Türkiye'nin Durumu”**, Banka ve Ekonomik Yorumlar, Ağustos, 1979.

GEÇER, Turgay; **“Basel II ve Kredi Riski: Kaos İçindeki Düzen”**, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı:38, Eylül-Ekim, 2004.

GUIDO, Giese; **“Basel-II Çerçevesinde İçsel Derecelendirme Sürecine Giriş”**, Melek Acar BOYACIOĞLU çevirisi, Bankacılar Dergisi, Sayı: 46, 2003.

GÜCENME, Ümit; **“Mali Tablolar Analizi ve Enflasyon Muhasebesi”**, Marmara Kitabevi Yayınları, Bursa, 2003.

GÜRMAN, Tefvik; **“Bankaların Derecelendirilmesi”**, Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi, Eylül 1994.

KARAKAYA, Mevlüt; **“Maliyet Muhasebesi”**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006

KARAN, Mehmet Baha; **“Finansal Yönetim”**, Gazi Yayınevi, Ankara, 1994.

KATIRCIOĞLU, Hakan; **“Basel-II Standartlarına Göre Ticari Bankalarda Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi ve Bir Uygulama”**, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 2006,

KILIÇ, Berra; **“Derecelendirme (Rating) İşlemi, ABD’de Tahvil Derecelendirme Süreci”**, SPK Araştırma Raporu, 1989.

KOLB, R.W. ve RODRIGUEZ, Ricardo J., **“Finansal Yönetim”**, Çeviren Ali İhsan KARACAN, SPK Yayınları, Ankara, 1996.

KÜÇÜKKOCAOĞLU, Güray; **“Derecelendirme Kurumları , Enformasyon Servisleri”**, 2003. <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazpazartesi7.doc>

KÜÇÜKKOCAOĞLU, Güray; **“Derecelendirme Kurumları”**, 2004. <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcarsamba7.doc>

KÜÇÜKÖZMEN, Coşkun; **“Basel-2, Blok-3:Bilgilendirme Yoluyla Şeffaflığın Artırılması ve Piyasa Disiplininin Sağlanması”**, Ankara, 2006.

MATAR, Süreyya ve . BAKTİR, Ömer M.; **“Firmaların Kayıt Dışı Faaliyetleri Çerçevesinde Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi ve Kredi Tahsis Esasları”**, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Eylül-1998.

PARASIZ, İlker; **“Modern Bankacılık Teori ve Uygulama”**, Kuşak Ofset, İstanbul, 2000.

PARASIZ, İlker ve KEMAL, Yıldırım; **“Uluslararası Finansman Teori ve Uygulama”**, Bursa, Ezgi Kitabevi, 1994

SEVAL, Belkıs; **“Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi”**, Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı, İstanbul.

ŞAKAR, Hakan; **“Bankalarda Kredilendirme Teknikleri”**, 2.Baskı, Akdeniz Yayıncılık, İstanbul, 2002.

TAKAN, Mehmet; **“BANKACILIK Teori Uygulama ve Yönetim”**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002.

TAŞ, Oktay; **“Almanya’da Ortaboy İşletmeler İçin Derecelendirme Sorunu”**, Doğuş Üniversitesi Dergisi, Ocak 2001.

TBB, **“Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi”**, Ekim 2002.
<http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar>

TBB; **“Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel II) Geçiş Sürecine İlişkin Yol Haritası”**, 2003.

TBB; **“Basel II’nin KOBİ’lere Etkisi”** , Bankacılar Dergisi Sayı-58, İstanbul, Eylül/2006.

TEMEL, Halime; **“Basel II Kriterlerine Göre Ticari Bankalarda Kredi Riski Yönetimi”**, T.C Yıldız Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

USTA, Öcal; **“İşletme Finansı ve Finansal Yönetim”**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2005.

YAYLA, Münir ve KAYA, Yasemin Türker; **“Basel-II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci”**, BDDK Araştırma Raporu, 2005

YÜKSEL, Ayhan; **“Basel-II'nin Kobi Kredilerine Muhtemel Etkileri”**, BDDK Araştırma Raporu, Ankara, 2005.

YÜKSEL, Ali Sait; **“Bankacılık Hukuku ve İşletmesi”**, Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992.

YÜKSEL, Ali Sait, YÜKSEL, Aslı ve YÜKSEL, Ülkü, **“Banka Yönetimi El Kitabı”**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2002.

ZAİMOĞLU, Tülay; **“Risk Sermayesi ve Türkiye’de Uygulama Olanakları”**, SPK Yayınları, Ankara, 2001.

www.bddk.org.tr

www.tbb.org.tr

www.tcmb.gov.tr

www.bis.org

<http://www.standardandpoors.com>

<http://www.moody.com>

<http://www.fitchibca.com>

<http://www.fitchratings.com/corporate/fitchresources.cfm?detail=1>

www.tbb.org.tr/turkce/basle/risk_yonetim.doc

<http://www.avrasyarating.com>